

TRÅDAR AV HISTORIEN

En studie av bevarandet av textilt kulturarv i arkiv

Sofia Karlsson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i arkivvetenskap för masterexamen inom
ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Karin Gustavsson

År: 2023

Title

Threads in History: A Study of the Preservation of Textile Cultural Heritage in Archives

Abstract

This master's thesis aims to illuminate how the textile cultural heritage such as textiles and the documentation about textiles is currently preserved in archives. This is a field of study that is currently absent in the research of archival science and research in general. Three archives with material connected to textile cultural heritage were interviewed for this study. To answer how textile cultural heritage is preserved in archives I examined which appraisal practices are used, connecting this with the organizations' respective views of cultural heritage. I also studied how the organizations store a variety of different materials, and whether the materiality of the objects affects whether the archives follow the Principle of Provenance, which is the custom in Swedish archives. Lastly, I examined how the archival holdings are used and made accessible, this is analyzed through the Records Continuum model, as well as theories of material culture.

The results show that textile cultural heritage is preserved in archives in a variety of ways. The archives store actual textiles, as well as documentation about textiles that represent society from different angles. Some archives are purely driven by interest, while others are preserved by law. The results also illuminate that the organizations' respective views of cultural heritage, as well as the history behind the collecting of the archival collections, are closely connected to the current appraisal practices of the archives. None of the studied organizations follow the Principle of Provenance. Instead, my research indicates that archives with varying materials seem to be returning to the Principle of Pertinence, which was used up to the 19th century before the Principle of Provenance became the norm. Lastly, the results show that all interviewed organizations mean for the archival collections to be studied and used. They all work with outreach in different ways to make the archival collections available. This can be understood through the Records Continuum Model since the archival materials are brought to life in new contexts in time and space. Textile material can be understood as documents that can tell us information about the context they were created in, and are therefore suitable as archival documents.

The findings of this study are important since it is the first of its kind to explore the preservation of the textile cultural heritage in archives. It brings light to a part of the field of archival studies that has been overlooked, and that holds information about the intersection of archival and museum practices, and what will become our shared cultural heritage.

Keywords

Archive, Archives, Archiving, Textile, Textiles, Cultural Heritage, The Records Continuum Model, Records Continuum Model, Material Culture, Handicraft, Handicraft Movement, Hemslöjd, Hemslöjdsrörelsen, Arkiv, Textil, Textilier, Textilt kulturarv, Textilarkiv, Kulturarv, Materiell kultur

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	6
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	6
1.2 SYFTE	7
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.4 AVGRÄNSNINGAR	8
1.5 FÖRKLARINGAR OCH DEFINITIONER.....	8
1.5.1 Arkiv.....	8
1.5.2 Textilt kulturarv	9
1.5.3 Textilarkiv	9
1.5.4 Material, föremål och handlingar	10
1.5.5 Dokument	10
1.5.6 Bevarandeurval i arkiv.....	10
1.5.7 Proveniens- och pertinensprincipen.....	11
1.5.8 Benämning av verksamheterna.....	12
1.6 DISPOSITION	12
2 BAKGRUND	14
2.1 LITTERATUR- OCH FORSKNINGSOVERSIKT.....	14
2.1.1 Föremål i arkiv.....	14
2.1.2 Materiell kultur – föremål som bärare av information	16
2.1.3 Studier om de medverkande verksamheterna	20
2.2 PRESENTATION AV VERKSAMHETERNA	23
2.2.1 Hemslöjden.....	23
2.2.2 Svensk-Finlands textilarkiv.....	24
2.2.3 Antikvarisk-topografiska arkivet.....	24
3 TEORETISKT RAMVERK	26
3.1 THE RECORDS CONTINUUM MODEL.....	26
3.2 KULTURARV OCH KRITISKA KULTURARVSSUDIER	27
3.2.1 Kritiska kulturarvsstudier	29
3.2.2 Exempel på hur och av vem kulturarv skapas	29
4 METOD	31
4.1 INTERVJUSTUDIER.....	31
4.2 URVAL AV VERKSAMHETER	31
4.3 FORSKNINGSETISKA FRÅGOR.....	32
4.4 GENOMFÖRANDE.....	33
5 RESULTAT OCH ANALYS	35
5.1 VERKSAMHETERNA OCH SAMLINGARNA.....	35
5.1.1 Hemslöjden i Skåne.....	35
5.1.2 Svensk-Finlands textilarkiv.....	37
5.1.3 Antikvarisk-topografiska arkivet.....	38
5.1.4 Analys och diskussion	39
5.2 GRÄNSLANDET MELLAN ARKIV OCH MUSEUM	41
5.2.1 Hemslöjden i Skåne.....	41
5.2.2 Svensk-Finlands textilarkiv.....	43
5.2.3 Antikvarisk-topografiska arkivet.....	44
5.2.4 Analys och diskussion	44
5.3 BEVARANDEURVAL OCH SYNEN PÅ KULTURARV	46
5.3.1 Hemslöjden i Skåne.....	46
5.3.2 Svensk-Finlands textilarkiv.....	49
5.3.3 Antikvarisk-topografiska arkivet.....	51
5.3.4 Analys och diskussion	52
5.4 SKILDA MATERIALTYPER I ARKIV OCH PROVENIENSPRINCIPEN	53
5.4.1 Hemslöjden i Skåne.....	53

5.4.2	<i>Svensk-Finlands textilarkiv</i>	55
5.4.3	<i>Antikvarisk-topografiska arkivet</i>	55
5.4.4	<i>Analys och diskussion</i>	56
5.5	ANVÄNDNING OCH LEVANDEGÖRANDE AV ARKIVEN.....	57
5.5.1	<i>Hemslöjden i Skåne</i>	57
5.5.2	<i>Svensk-Finlands textilarkiv</i>	59
5.5.3	<i>Antikvarisk-topografiska arkivet</i>	60
5.5.4	<i>Analys och diskussion</i>	61
6	SLUTSATSER	64
7	VIDARE FORSKNING	67
8	LITTERATURFÖRTECKNING	68
8.1	REFERENSER TILL BILAGOR.....	72
9	BILAGOR	73
9.1	BILDER HEMSLÖJDEN I SKÅNE.....	73
9.2	BILDER SVENSK-FINLANDS TEXTILARKIV.....	77
9.3	BILDER ANTIKVARISK-TOPOGRAFISKA ARKIVET.....	79
9.4	INTERVJUGUIDE.....	81

1. Inledning

Våren 2022 hade Hemslöjden i Skåne en utställning med titeln *Retro – ur arkivet*. Denna utgick från mönster och textilier från 1960-talet, plockade från vad Hemslöjden i Skåne beskriver som sina arkivskatter (2022). Detta väckte ett intresse att undersöka om det fanns fler arkiv i landet som arbetar med denna typ av material. Material som kan kopplas till det textila kulturarvet och som helt eller delvis innehåller andra typer av handlingar än traditionella pappersdokument. Jag fann flera verksamheter som beskrev sina samlingar som textilarkiv, och innehållet i dessa var varierande. Det rörde sig så väl om arkiv med faktiska textilier, som arkiv med pappersdokument som speglar det textila kulturarvet genom skisser till mönster, vävnotor och garnkartor. Jag bestämde mig för att undersöka båda delar. Jag fann dock ingen representation av textilarkiv i litteratur och forskning om arkiv. Det närmaste jag kom var i forskning om enskilda arkiv, i vilka det ibland inkommer till exempel fanor till folkrörelsearkiv (Boman 2018). Dock uttrycks inte sällan att föremål mer hör hemma på andra minnesinstitutioner som museum (Boman 2018; Edquist 2019). Det finns emellertid en konvergens och överlappning mellan arkiv och museer, och gränsdragningen mellan dem är inte på något sätt självklar. Museer har ofta egna arkiv, och arkiv jobbar inte sällan med utställningar – vilket generellt kopplas mer till museum. Kontaktytan mellan olika minnes- och kulturarvsinstitutioner är något som syns i forskning och undervisning, där fälten för arkiv, museum och biblioteks- och informationsvetenskap samarbetar under namnet ABM. Kunskapen om förekomsten av textilarkiv och de verksamheter som aktivt arbetar för att bevara det gemensamma textila kulturarvet är av vikt för såväl arkiv- som museivetenskapen.

1.1 Problemformulering

Med denna uppsats vill jag kartlägga en viktig del av arkivväsendet som i dagsläget inte finns representerad i forskningen - nämligen textilarkiv¹. Det saknas idag information att tillgå om arkiv som arbetar med det textila kulturarvet, trots att det ute i Sverige finns flera verksamheter som benämner sig som just textilarkiv. Dessa arbetar på olika sätt med arkivsamlingar som har koppling till det textila kulturarvet. De bevarar material såsom dräkter, vävnader, och broderier men också skisser, akvareller och garnkartor. Det finns med andra ord en hel kategori inom arkivväsendet som det idag saknas kunskap om. Hur arbetar dessa verksamheter med sina textila arkiv? Vad sparas till det textila kulturarvet genom arkiv – och på vilka grunder sker urvalet till detta? I forskningen om arkiv framhålls det ofta att föremål i arkiv är en avart (Edquist 2019), men stämmer detta med verkligheten, och hur kan vi veta det när det finns så underbeforskade delar av arkivväsendet? Jag ser det som ett problem att vi inte har en fullständig bild av hur denna del av arkivsektorn ser ut i praktiken, och vill med denna uppsats kartlägga denna begränsade del av denna.

¹ Se definition i kapitel 1.5.3 *Textilarkiv*.

Jag har endast funnit en artikel som undersöker arkiv med handlingar som berör textilt kulturarv. Detta är Rachel Clarkes artikel från 2009 där hon undersöker hur ett arkiv vid ett modeinstitut hanterar sina arkivsamlingar bestående av skisser, fotografier, kataloger, kassetband och tygprover. Utöver denna har jag inte funnit någon forskning som behandlar bevarandet av textilt kulturarv i arkiv. Såväl Clarkes artikel som den forskning som angränsar till ämnet för denna uppsats uttrycker att mer forskning behövs om föremål i arkiv (Clarke 2009; Nessow & Olsson 2021; Myrdal 2009). Att det saknas kunskap om verksamheter som arbetar med textilarkiv gör också att de som har samlingar och *vill* arbeta med textilarkiv inte har någonstans att vända sig för information. Den forskning som finns om bevarandet av textilier riktar sig till museologer och konservatorer, denna information passar dock sällan arkiv. Detta eftersom arkiv generellt inte har samma förutsättningar för bevarandet av föremål som museer, och sällan tillgång till textilkonservatorer. Forskningen som riktar sig till konservatorer tenderar dessutom att fokusera på naturvetenskapliga processer, medan det för arkiv enligt Clarke mer handlar om arbetet med samlingar (2009). Jag vill med denna uppsats belysa hur några relativt olika verksamheter arbetar med vad de själva benämner som textilarkiv, vilket är av vikt för såväl arkiv- som museisektorn.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur några olika verksamheter arbetar med bevarande av textilt kulturarv i arkiv. Detta för att kartlägga en tidigare utforskad del av arkivsektorn i Sverige. Med uppsatsen ämnar jag skapa kunskap om hur man kan arbeta med arkiv som inte enbart innehåller pappersdokument, belysa vad som bevaras som vårt framtida textila kulturarv och hur urvalet av detta sker, samt belysa hur materialet i arkiven idag används. De verksamheter som undersöks i denna studie är Hemslöjden i Skåne, Svensk-Finlands textilarkiv vid det kulturvetenskapliga arkivet Cultura i Åbo samt Antikvarisk-topografiska arkivet vid Riksantikvarieämbetet.

1.3 Frågeställningar

1. Hur ser verksamheterna på det egna arkivet i gränslandet mellan arkiv och museum?
2. Vilka urval styr vad verksamheterna bevarar?
3. Hur påverkar bredden av materialtyper i arkiven huruvida verksamheterna följer proveniensprincipen?
4. Hur används och tillgängliggörs arkivmaterialet?

Den övergripande frågeställningen som genomsyrar ovanstående frågor är: Hur bevaras textilt kulturarv i arkiv?

1.4 Avgränsningar

I denna studie har jag begränsat mig till att fokusera på verksamheter som själva benämner sig som textilarkiv. Det finns några problem med detta. Ett problem är att verksamheterna inte nödvändigtvis *aktivt* arbetar arkivvetenskapligt, utan att arkiv snarare blir en benämning på samlingen, trots att verksamheterna inte reflekterat över innebörden i detta. Likväl kan det finnas andra verksamheter som i högre utsträckning arbetar på ett arkivvetenskapligt sätt, men som jag förbisett då de inte själva benämnt bevarandeverksamheten som arkiv. Här uppstår flera frågor: Är en verksamhet ett arkiv då den benämner sig som ett arkiv? Finns det kriterier som måste uppnås för att något ska vara ett arkiv? I denna uppsats svarar jag inte på dessa frågor eftersom det skulle krävas andra metoder och teorier, de blir därför för stora för uppsatsens innehåll. Detta vore dock en intressant undersökning för framtiden. För mig blev avgränsningar till de verksamheter som själva benämner sin verksamhet som textilarkiv ett sätt att avgränsa studien på och hitta verksamheter att undersöka.

En annan avgränsning gäller antalet arkiv som undersöks i studien. Jag var i kontakt med Handarbetets vänner och Nordiska museet som båda skrivit om textila arkiv på sina hemsidor. Då jag hade mailkontakt med dessa hänvisade Handarbetets vänner till Nordiska museet. På Nordiska museet fanns det ett intresse, men man ansåg att textil var ett för begränsat område i arkivet och att arkivarierna därför inte hade tillräckligt att säga om det. De jag därutöver kom i kontakt med var fler hemslöjdsarkiv. Jag valde att inte gå vidare med dessa då jag ansåg att det skulle bli ett för stort fokus på Hemslöjden² gentemot de övriga verksamheterna, i och med att jag också undersöker Hemslöjden i Skåne. I stället tyckte jag att det vore intressant att visa upp några i grunden relativt olika slags arkivverksamheter.

1.5 Förklaringar och definitioner

Under detta avsnitt presenteras de begrepp och definitioner som är av betydelse för studien, och som kan behöva förtydligas.

1.5.1 Arkiv

Begreppet *arkiv* kan innefatta flera saker. Det kan vara en arkivbyggnad eller arkivlokal där arkivhandlingar bevaras. Begreppet används också för att tala om en arkivsamling eller ett arkivbestånd av handlingar från samma person eller organisation (så kallade *arkivbildare*). Det kan också avse en arkivinstitution, vilket är en institution som tar emot och förvaltar arkivsamlingar som lämnats in av privatpersoner eller organisationer (Arkivutredningen, SOU 2019:58). Att begreppet arkiv bär flera olika betydelser kan skapa förvirring. Ett arkiv (i meningen arkivinstitution eller en arkivbyggnad) kan innehålla flera arkiv (i meningen samlingar av arkivhandlingar från olika personer eller organisationer). I denna uppsats kommer alla dessa definitioner att beröras.

Traditionellt sett har arkiv varit samlingar av pappersdokument, men har på senare år även innefattat digitala handlingar och ibland audiovisuella material. Samuel

² Se definition i kapitel 1.5.8 *Benämning av verksamheterna*.

Edquist, professor i historia, arkivarie och lektor i ABM, presenterar den allmänna definitionen av arkiv som en:

samling av arkivhandlingar – betydelsebärande objekt fästa på olika lagringsmedier – som växt fram i anslutning till någon bestämd arkivbildare (från enskilda personer till stora myndigheter, företag och organisationer), genom att de inkommit dit eller skapats där, och sedan behållits. (Edquist 2019, s. 12-13)

Detta är enligt honom definitionen av arkiv både i Sverige och internationellt de senaste hundra åren. Edquist påpekar vidare att vissa arkiv också väljer att bevara föremål, men skriver att ”det är då någonting extra – inte det normala” (2019). Idag ser man på föremål som utanför arkivens sfär, dessa förpassas i stället ofta till museer. Men vad som hör till traditionellt arkivmaterial har förändrats över tid, och fortsätter att förändras i takt med bland annat samhällsutveckling, ny teknik och förändrade värderingar i samhället. Detta påverkar arkivens innehåll så väl som omfång (Arkivutredningen, SOU 2019:58). Tidigare räknades varken ljudinspelningar eller fotografier som traditionellt arkivmaterial, vilket det gör idag. I Arkivutredningen från 2019, står det:

En arkivsamling skapas genom en aktiv insamling i syfte att dokumentera eller synliggöra en viss del av samhället. I arkivsamlingen ingår olika slags material som trycksaker, föremål, uppteckningar av muntlig historia och andra immateriella kulturarv (Arkivutredningen, SOU 2019:58, s. 142)

Detta visar på att vad som ansetts vara arkivmaterial har förändrats över tid. I Arkivutredningen nämns nu också föremål. Detta tillåter en breddning av arkivens innehåll. Textila material kan därmed innefattas till föremål och accepteras som giltiga material i arkiv.

1.5.2 Textilt kulturarv

I denna uppsats använder jag mig av begreppet *textilt kulturarv*. Med detta avser jag material som bevaras för framtiden och som går att koppla till textilier. Det kan vara såväl faktiska textilier såsom vävnader, stickade plagg, dräkter och broderier - men också material som inte är textilier men som kompletterar eller bär på information om textilier. Detta kan till exempel vara skisser, teckningar och akvareller av textilier som visar hur en textil skapats och sett ut. Också mönster till textilier, vävnotor och garnprover eller garnkartor som visar vilka färger och garn typer som använts i ett textilt verk. Några fotografier av exempel på dessa typer av material finns under kapitel 9 *Bilagor*. Det kan också röra sig om personarkiv efter specifika personer, såsom Antikvarisk-topografiska arkivets personarkiv från textilkonstnärer.

1.5.3 Textilarkiv

Likt begreppet textilt kulturarv innefattar jag i begreppet *textilarkiv* både arkiv med faktiska textilier och arkiv med dokumentation om det textila kulturarvet. I denna uppsats har jag avgränsat mig till att utgå från verksamheter som *själva* benämner verksamheten eller samlingen de har som textilarkiv, oavsett om de i en analys skulle visa sig följa mestadels arkiv- eller museiprinciper.

1.5.4 Material, föremål och handlingar

Då jag talar om de olika slags handlingar av blandade slag som finns i arkiven kommer jag generellt att prata om *material* och *arkivmaterial*. Då jag använder begreppet *föremål* syftar jag på något eller några specifika delar av arkivmaterialet, men som inte är pappersdokument. Jag använder också begreppen *pappersdokument* eller *pappershandlingar*. Verksamheterna använder själva olika begrepp då de benämner handlingarna och arkivbestånden. HemsLöjden i Skåne och Svensk-Finlands textilarkiv använder generellt *föremål*, Antikvarisk-topografiska arkivet talar i stället – mer traditionellt för arkiv - om *handlingar*. Mitt språkbruk kan komma att variera beroende på vilken verksamhet jag talar om.

1.5.5 Dokument

Som nämnts tidigare kopplar man traditionellt sett arkiv till bevarandet av digitala eller fysiska textdokument. I min studie kommer begreppet *dokument* innefatta inte bara textdokument, utan även andra objekt. Michael K. Buckland har sammanställt forskning kring definitionen av vad som innefattas av begreppet dokumentet. Han menar att om begreppet tidigare kopplats till textuella uppteckningar så har det under 1800- och 1900-talet breddats till att omfatta till exempel händelser, bilder och objekt (1997). Särskilt lyfter han Paul Otlets och Suzanne Briets tankar kring begreppet.

Otlet menade att texter ofta beskriver och representerar objekt, men att objekten i sig också bör förstås som dokument om de kan informera oss om något (Buckland 1997). Detta kan appliceras på till exempel mönsterskisser och textila objekt. Genom att studera dessa kan vi få information om kunskap, tekniker och tillgängliga material i olika samhällsliga kontexter. Suzanne Briet menade också att dokument kan vara mer än text (Buckland 1997). Hon ansåg att ett objekt är ett dokument om det på något sätt symboliserar, representerar eller rekonstruerar något i vår kultur – det har då ett bevisvärde. Vidare påpekar hon att vad som helst kan bli ett dokument om vi väljer att studera det som ett dokument. Enligt hennes tankesätt är då en stickad tröja i garderoben inte ett dokument i sig, men om vi studerar tröjan för att se var den är gjord, av vem och i vilken kontext så *blir* det ett dokument. Särskilt tydligt blir detta när vi flyttar ett objekt till en arkiv- eller museimiljö. Genom att placera objekten i denna kontext ger vi dem värde i att de kan ge oss information om någonting, de har som tidigare nämnts ett bevisvärde. Enligt denna förståelse kan ett textilt föremål som studeras i ett arkiv förstås som ett dokument. Detta synsätt samspelar väl med teorier om materiell kultur, som jag återkommer till i kapitel 2.1.2 *Materiell kultur – föremål som bärare av information* och används även i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*.

1.5.6 Bevarandeurval i arkiv

Inom arkiv tas hela tiden beslut om vad som ska bevaras. Detta kallas för *bevarandeurval*, eller *archival appraisal* på engelska. Bevarandeurvalen baseras enligt Reine Rydén på ”vetenskapssyn, värderingar och ideologier” (2013, s.1) och är därför starkt kontextbundet. Inom offentliga arkiv finns det bestämmelser om vad som ska bevaras genom lagar och föreskrifter såsom Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), Tryckfrihetsförordningen (1949:105), Arkivlagen

(1990:782) och Riksarkivets föreskrifter. I enskilda arkiv är det material som bevaras mer slumpmässigt, och det är upp till arkivverksamheterna själva vad som ska bevaras eller gallras (Welander 2006). Vad arkivarier väljer att bevara och gallra är dock inte en neutral praktik. Edquist skriver:

Det är genom de ständiga valen inom arkivväsendet mellan bevarande och gallring som viktiga delar av framtidens kulturarv skapas, såsom mer eller mindre centrala byggstenar för framtidens historieskrivning om vår tid (2019, s. 14)

I denna studie gäller dessa val och byggstenar det textila kulturarvet, och vilka textilier som kommer att representera vår gemensamma historia. Terry Cook reflekterar på liknande sätt som Edquist över arkivariens roll som historieskrivare:

As we archivists appraise records, we are doing nothing less than shaping the future of our jurisdiction's documentary heritage. We are deciding what will be remembered and what will be forgotten, who in society will in future be visible and who will remain invisible, who will have a voice and who will not. (Cook 2005, s. 103)

Gällande verksamheter som studeras i denna uppsats är dessa frågor av betydelse. Representeras textilier från alla samhällsskikt, eller bara från den borgerliga klassen? Vilka är personerna bakom de textila konstverk som bevaras, och vilka personers verk bevaras inte? Bevarandeurval kommer att redogöras för och analyseras i kapitel 5.3 *Bevarandeurval och synen på kulturarv* för att svara på frågeställning 2: Vilka urval styr vad verksamheterna bevarar?

1.5.7 Proveniens- och pertinensprincipen

I arkivväsendet i Sverige tillämpas generellt proveniensprincipen. Proveniensprincipen innebär att sättet arkiv ordnas ska avspegla arkivbildaren – oavsett om det gäller ett personarkiv eller ett myndighetsarkiv. Detta innebär att arkiv från olika arkivbildare hålls isär från varandra och att handlingarna ska hållas i den ordning som de hade hos arkivbildaren. Detta kallas att följa ”den ursprungliga ordningen”. Detta gör man för att det sätt handlingar relaterar till varandra kan säga något om helheten. Försvinner en handling från samlingen kan det skapa problem för kontexten som helhet, och det blir svårare för forskare att i framtiden förstå hur handlingar i ett arkiv hör ihop med varandra. Att proveniensprincipen följs gör det också lättare att bedöma om handlingen är autentisk (Arkivutredningen, SOU 2019:58). Arkivens verksamhet det senaste seklet har enligt Edquist gått hand i hand med proveniensprincipen, som har utvecklats med myndighetsarkiv i åtanke. Edquist skriver att:

[Den] avspeglar en äldre byråkratisk struktur med strikta organisationsgränser. Den är ingalunda oproblematiserad, särskilt när det inte finns någon tydlig arkivbildare, det vill säga en viss person eller institution. (2019, s. 13)

Det kan alltså finnas svårigheter att veta när ett arkiv börjar och slutar, och hur handlingarna hängt ihop, särskilt om de inkommit vid olika tillfällen – som i de arkiv jag undersöker – eller har blivit organiserade i efterhand. Särskilt gällande enskilda arkiv³, menar Edquist, kan det ibland vara svårt att hålla isär olika arkiv

³ Enskilda arkiv är arkiv som inte innehåller allmänna handlingar, och som inte regleras av de lagar och förordningar som offentliga arkiv med allmänna handlingar är skyldiga att följa.

från varandra, vilket ibland leder till att arkiven hos en arkivinstitution ordnas efter teman – såsom geografiskt område eller typ av material (2019). Ordlandet av handlingar efter teman var det allmängiltiga sättet att ordna arkiv innan övergången till proveniensprincipen på slutet av 1800-talet. Detta sätt att ordna arkiv kallas för *pertinensprincipen*, eller ämnesprincipen. Pertinensprincipen övergavs för proveniensprincipen då det uppstod praktiska problem i och med att återsökningen av handlingar upplevdes som ohanterlig (Hänström 2007). Detta till stor del för att mängden handlingar under denna period ökade i snabb takt, och blev omöjligt för arkivarierna att ta sig an (Wiberg 2012). Övergången till proveniensprincipen innebar att arkivarierna kunde bevara handlingarnas kontext på ett sätt pertinensprincipen inte tillät (Hänström 2007).

Eftersom de arkiv jag undersöker har olika slags material såsom pappersdokument och textilier – som har olika behov för långsiktigt bevarande – är det av intresse att undersöka om materialiteten hos föremålen påverkar om arkivverksamheterna kan följa proveniensprincipen. Detta undersökte också Myrdal i sin forskning om föremål i folkrörelsearkiv (2009). Hon kom där fram till, som lyfts i kapitel 2.1.3 *Studier av de medverkande verksamheterna*, att arkiven såg sig följa proveniensprincipen, men att denna ibland bröts då material av olika storlek eller natur förvarades åtskilt. Detta kommer att undersökas också i denna studie, och presenteras i kapitel 5.4 *Skilda materialtyper i arkiv och proveniensprincipen*, för att svara på frågeställning 3: Hur påverkar bredden av materialtyper i arkiven huruvida arkiven följer proveniensprincipen?

1.5.8 Benämning av verksamheterna

Då jag endast skriver Hemslöjden syftar detta dels på Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund. De är paraplyorganisationen för Hemslöjden, och har hemslöjdsföreningar knutna till sig på regional och lokal nivå runt om i Sverige. *Hemslöjden* innebär alltså Hemslöjden som stort, och innefattar riksförbundet och de olika hemslöjdsföreningarna.

Föremål för denna undersökning är organisationen Skånes Hemslöjdsförbund – en hemslöjdsorganisation belägen i Landskrona med lokala föreningar knutna till sig såväl som en hemslöjdsbutik. Organisationen kallas i vida ordalag för Hemslöjden i Skåne. I denna uppsats använder jag den sistnämnda benämningen, ibland förkortat till HiS.

Då jag pratar om textilarkivet - Svensk-Finlands textilarkiv - på kulturvetenskapliga arkivet Cultura skriver jag Svensk-Finlands textilarkiv eller förkortningen SFT. Då jag talar om arkivet i stort skriver jag Cultura.

Textilarkivet på Antikvarisk-topografiska arkivet har inget eget namn. Jag skriver således Antikvarisk-topografisk arkivet (ATA) då jag talar om arkivet i stort, och textilarkivet vid ATA då jag specifikt talar om denna del av ATA.

1.6 Disposition

Uppsatsen består av 9 kapitel. I kapitel 1 *Inledning* presenteras en bakgrund till forskningsproblemet, syfte med undersökningen, de frågeställningar som

besvaras, avgränsningar som gjorts i arbetet samt definitioner på begrepp som används och som kan behöva preciseras. Här ingår också dispositionen över uppsatsen. I kapitel 2 *Bakgrund* finns en översikt över angränsade forskningsfält samt information om och bakgrund till de tre verksamheter som studeras. I kapitel 3 *Teoretiskt ramverk* presenteras de teorier som används för att contextualisera och analysera det insamlade materialet. I kapitel 4 *Metod* redogörs val av insamlingsmetod för studiens empiriska material, urval av verksamheter, forskningsetiska frågor samt genomförande av studien.

Kapitel 5 *Resultat & Analys* kombinerar studiens resultat i 5 underrubriker. De teman som lyfts i Resultat och Analys är 5.1 *Verksamheterna och samlingarna*, 5.2 *Gränslandet mellan arkiv och museum*, 5.3 *Bevarandeurval & synen på kulturarv*, 5.4 *Skilda materialtyper i arkiv & proveniensprincipen* samt 5.5 *Användande och levandegörande av arkiven*. Dessa kopplas till en varsin frågeställning. Analyserna kommer efter varje resultatdel, och fungerar även som diskussionskapitel. Resultat och Analys följer upp av kapitel 6 *Slutsatser* där resultatet sammanfattas och svarar till uppsatsens frågeställningar. Uppsatsen avslutas med kapitel 7 *Vidare forskning* där tankar om hur studien kan tas vidare diskuteras.

I kapitel 8 *Litteraturförteckning* listas de källor som använts i studien. I kapitel 9 *Bilagor* ligger bilagor till uppsatsen. Här finns en av intervjuguiderna som användes samt bilder på Hemslöjdens i Skånes arkiv, samt exempelbilder på arkivmaterial från de olika arkiven.

2 Bakgrund

2.1 Litteratur- och forskningsöversikt

Som tidigare nämnts saknas forskning om textilarkiv, såväl nationellt som internationellt. I detta kapitel presenteras därför den forskning som angränsar till denna studie och som är relevanta för mitt ämnesområde. Kapitlet är uppdelat i tre teman: Först ut presenterar jag forskning som undersöker föremål i arkiv. Detta är relevant för min studie eftersom verksamheterna jag undersöker förhåller sig till otraditionella arkivhandlingar, i form av textilföremål. Nästa tema är forskning om materiell kultur. Denna utgår från att föremål bär på information vi kan utläsa om vi studerar dem. Detta bär relevans för min studie då jag ser på föremålen i arkiven som dokument, som är informationsbärare likt pappersdokument i arkiv. Slutligen lyfter jag tidigare forskning som utförts om de undersökta verksamheterna.

2.1.1 Föremål i arkiv

I detta avsnitt lyfts tre studier som behandlar bevarandet av föremål i arkiv. Den första artikeln ligger närmst min studie då den också tar upp textilier som exempel. Övriga två belyser synen på föremål i arkiv i en svensk kontext.

2.1.1.1 Preservation of Mixed-Format Archival Collections: A Case Study of the Ann Getty Fashion Collection at the Fashion Institute of Design and Merchandising

I denna artikel från 2009 i *The American Archivist* lyfter Rachel Clarke, assisterande professor i Informationsvetenskap, de problem som uppstår då handlingar av olika material ska bevaras i arkiv. Det kan till exempel gälla tygbitar som är tejpad mot en mönsterskiss eller foton limmade mot papper. I dessa fall kan bevaringsprinciperna för det ena materialet vara rent av skadligt för det andra. I fallstudien analyserar Clarke ett modeinstituts samling. Hon observerar vad som finns, var handlingarna kommer från och samlingens omfattning, proveniens och handlingarnas skick. Clarke undersöker vad som skett sedan samlingen inkommit till institutet, om handlingar delats på och hur de hanterats fysiskt. I detta fall hade till exempel pappershandlingar hålslagits och satts in i pärmar, och fotografier stämplat med institutionens namn. Clarke gör en inventering av vilka fysiska material som förekommer, och väljer utefter denna analys metoder för bevarande för de olika objekten. I studien påpekas att det inte finns en metod som kommer att passa alla samlingar. Alla samlingar är unika och kräver omdöme.

Clarke lyfter att forskning behövs inom detta område. Hon påpekar att det finns studier om bevarandet av specifika material inom arkiv, men inte om arkiv där materialet är av olika art. Tidigare, menar hon, har ämnet också diskuterats mer av konservatorer än arkivarier. Då ligger fokus på kemiska processer ur en naturvetenskaplig synvinkel, och inte på bevarande på en samlingsnivå. Hon menar att arkivariens synvinkel kan göra materialet mer lättillgängligt för de institutioner som ska hantera sitt material. De undersökta institutionerna i min

studie har alla arkivhandlingar av skilda material, såsom textilier, pappersdokument och fotografier – vilka alla har särskilda behov för långsiktigt bevarande. Clarkes studie blir av denna anledning relevant för förståelsen av hur skilda material i arkiv kan bevaras.

2.1.1.2 Utanför boxen: Om arkivariers syn på föremål i kommunarkiv

I denna masteruppsats i arkivvetenskap från 2021 undersöker Johanna Nessow och Magnus Olsson sju svenska kommunarkivariers syn på föremål i arkiv. De menar att föremål i arkiv har diskuterats under en lång tid, men att fokus har legat på vad som är ett dokument och huruvida dessa kan platsa i ett arkiv. Nessow och Olsson påpekar dock att det kan finnas andra värden som påverkar huruvida föremålen kan anses höra hemma i en arkivmiljö – till exempel den förändring som skett i arkivsverige gällande lagar, förordningar och föreskrifter, men också yrkets professionalisering. Frågan om kommunarkivariernas syn på föremål och dess värde undersöks genom semistrukturerade intervjuer. Materialet utforskas genom hermeneutisk metod och teori, samt teorier om värde såsom macro appraisal. De undersöker också vilka faktorer eller värden som påverkar arkivariernas inställning till föremål utöver lagstiftningarna. Uppsatsförfattarna uttrycker att det kan finnas en skillnad på hur man ser på föremål i offentliga respektive enskilda arkiv, eftersom den enskilda sektorn inte berörs av arkivlagstiftningen. I uppsatsen uttrycks att det finns en kunskapslucka om föremål i arkiv över lag – både internationellt och nationellt.

Resultatet visar att existensen av föremål i arkiven är komplext, och att man kan se på denna fråga på många olika sätt. I de sju kommunarkiv som undersöks har arkivarierna olika syn på föremål. Detta kan, enligt Nessow och Olsson, till stor del påverkas av ”individuella referensramar och subjektiva värderingar” (2021, s. 69), vilket de härleder till att lagstiftningen lämnar stort utrymme för tolkningar. Också utbildningsnivån hos arkivarierna har visat sig spela in i hur de resonerar kring föremålen. Ett annat resultat är att arkivariernas olika bedömningar av vad som är arkivhandlingar kompliceras av att föremålets materialitet bidrar med egenskaper vilka inte återfinns i texter, och därför kan ses som komplement till traditionella dokument. Detta för att föremål kan väcka tankar och associationer utan att betraktaren behöver sätta sig in i det skrivna ordet, detta återkommer jag till i kapitel 2.1.2 *Materiell kultur – föremål som bärare av information*. Detta resultat visar att föremål kan berika arkiven med fler perspektiv man kan missa om arkiven bara har pappershandlingar, och är av intresse även för denna uppsats. Föremålen befinner sig enligt Nessow och Olsson i ett gränsland, och bryter mot konventioner föreställningar om vad arkiv är och vad som ska innefattas i dessa. Resultatet visar, kopplat till detta, att texter och pappershandlingar på grund av dessa föreställningar och traditioner ges företräde i arkiven framför föremål. Ytterligare en viktig aspekt är att flera av arkivarierna kunde tänka sig att inkorporera och använda föremål mer i arkiven – om resurserna funnits. Detta visar på att det kan finnas utrymme för att expandera den traditionella synen på arkiv, eftersom föremål kan addera kunskap det skrivna ordet inte kan.

2.1.1.3 Föremål på folkrörelsearkiv: En studie om föremålshantering

Kristina Myrdal skrev 2009 denna kandidatuppsats inom institutionen för informationsteknologi och medier vid Mittuniversitet. Hon var intresserad av att veta hur arkivarierna på folkrörelsearkiv resonerar kring de föremål som

inkommer, vad de ser som problem med föremål och hur de löser dessa. Om arkivet väl valt att bevara föremålet i stället för att gallra det menar hon att frågan lär uppstå *hur* detta ska ske, eftersom olika material behöver olika förhållanden för att kunna bevaras långsiktigt. Myrdal frågar sig här, vilket även jag gör i denna uppsats – huruvida föremålen i arkivet påverkar om proveniensprincipen används. Hon undersöker också vilka källor, handböcker eller policys arkiven tillgår då de behöver avgöra hur föremål ska hanteras, samt vilka skillnader och likheter som finns i hur de fem folkrörelsearkiv som studeras arkiverar föremål. Slutligen frågar hon sig om det går att se skillnad mellan olika typer av enskilda arkiv, såsom person- och föreningsarkiv. Myrdal kommer fram till att de olika folkrörelsearkiven hanterar och ser på föremål på lite olika sätt. Dels gällande om man över huvud taget ska arkivera föremål, dels hur man ska lyckas göra det på ett hållbart sätt långsiktigt. Ett resultat är också att arkiven ansåg att de följde proveniensprincipen och bevarade den ursprungliga ordningen. Uppsatsförfattaren påpekar att detta inte helt stämde. Arkiven skiljde nämligen på de små och stora föremålen och placerade dessa för sig, detta visar att hanteringen av föremålen ändå innebar att proveniensprincipen inte helt följdes. Detta löstes dock av arkiven i arkivförteckningen med hänvisningar så att den ursprungliga ordningen ska kunna urskiljas. Myrdal ansåg att man kan se det som att följa proveniensprincipen så länge hänvisningarna i förteckningen finns att tillgå.

2.1.2 Materiell kultur – föremål som bärare av information

Det finns ett omfattande forskningsfält som studerar materiell kultur, och vad föremål kan säga oss om samhället. Fältet är tvärvetenskapligt, och innefattar många olika discipliner inom samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen, exempelvis historia, idéhistoria, etnologi, antropologi, sociologi, kulturarvsstudier och ekonomisk historia (Forsberg & Sennefelt 2014). Föremål svarar inte på frågor, men likt skriftliga källor kan information föremålen bär på tolkas, beskrivas och medieras av forskare. Utgångspunkten för materiell kultur är att människor och föremål påverkar varandra. Hur föremålen är utformade har betydelse för hur vi lever våra liv, och hur vi formar våra sociala relationer, våra identiteter och erfarenheter. Människan skapar föremålen, men föremålen skapar också oss (Forsberg & Sennefelt 2014). I detta avsnitt presenteras några studier av materiell kultur kopplat till textilier. Detta synsätt används i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven.*

2.1.2.1 På spaning efter tyglappar och försvunna skor

Denna text är skriven 2014 av konsthistorikern Martin Markelius och Karin Tetteris, som är konstvetare och har en masterexamen i kulturarvsstudier. De arbetar båda på Armémuseum, och studien utgår från den tygprovssamling som bevaras där. Tetteris har inventerat samlingen, efter vilket Markelius studerat dessa för att förstå vilka delar som hört till 1760-talets uniformer, och vilka som adderats senare. De menar att dessa textila föremål bär information om flera teman: exempelvis makt, normer, disciplin och identitet, och att studiet av föremål ofta både genererar kunskap, såväl som att väcka nya frågor. Tetteris fick i uppdrag att skriva en artikel om museets tygprover och gick in med tron att det hon skulle få svar på endast gällde teknik och material, vilket inte visade sig stämma. Textilbitarna inventerades, och observationerna skrevs ner. Flera tygprover hade handskrivna etiketter med varierande grad av information, som till

exempel visade på att de var modellexemplar och att de var godkända färger och kvalitéter. Det fanns också underskrifter och stämplor av tjänstemän. Tetteris menar att textilproverna reflekterade ett större sammanhang, som fick henne att förstå att tygproverna ”var viktiga kuggar i hela den praktiska process som började i ett påbud från Krigskollegium och slutade i att tusentals soldater fick ta emot nya uniformspersedlar” (2014, s. 56). Detta väcker frågor om de olika aktörer som stod bakom dessa processer. Bruno Latours Actors Network Theory refereras till, och författarna lyfter att händelseförlopp påverkas av föremålen som aktiva aktörer, inte bara kommunikation och relationer mellan människor. Av fysiska märken på föremålen, såsom bortklippta hörn, kunde de spåra fler och fler delar av den praktiska processen som det saknats information om. Tygproverna visar på uppbyggnaden och funktionen av militärstaten, och var kopplade till beslutskedjor. Författarna skriver: ”Att de olika aktörerna i nätverket behandlat proverna med respekt tyder på att de givits en stor makt”, vilket förklarar att de sparats och upphöjts till kulturarv på museet. Den nya kunskapen ledde också till nya frågor om händelsekedjorna under denna produktionshistoria. Vilka var en del av processerna och hur påverkade detta den svenska textilindustrin? Dessa exempel är av vikt för denna studie eftersom den visar att den typ av material som återfinns i de arkiv jag undersökt också är historiska dokument som kan väcka frågor och ge svar på hur samhället sett ut.

2.1.2.2 *Textilbadet - kläder och konsumtion*

I denna text från 2014 studerar Marie Ulväng, doktor i ekonomisk historia och före detta antikvarie med textil inriktning, böndernas kläder i Härjedalen under 1800-talet. Ulväng menar att eftersom kläder förutom att värma och skydda oss används för att visa på social status och skapa samhörighet, kan svara på frågor om samhället. Exempelvis hur människor klätt sig vid olika tidpunkter, i olika samhällsgrupper och i olika områden, och varför. Ulväng skriver:

Med ett enkelt *varför* placeras kläderna i ett större sammanhang där möjligheter till försörjning och konsumtion, normer och influenser bidrar med förklaringar. Att granska bevarade klädesplagg är ett sätt att närma sig människors livsvillkor. (Ulväng 2014, s. 91)

De kläder som studeras här berättar om den samhällsförändring som skedde i Sverige under 1800-talet. Några utvalda klädesplagg illustrerar i studien hur ”bevarade klädesplagg kan hjälpa oss att förstå övergången från ett förindustriellt till ett industriellt samhälle” (2014, s. 91). Utgångspunkten för detta är studiet av material, användning, tillverkning och skärningar för att förstå normer, ekonomiska förutsättningar och smak. För att kunna avläsa information i plaggen behövs stor erfarenhet och god kunskap, till exempel om material, konstruktion och sömmar likväl som lokala och regionala slöjdtraditioner. Forskningens titel, *Textilbadet*, refererar till Ulla Oscarssons uttryck ”textilbada”, som innebär att man behöver bekanta sig men en mängd plagg (och på så sätt ”bada i textilier”), för att lära känna källmaterialet. Ett av de plagg som granskas i Ulvängs studie är en röd mönsterstickad tröja. Ulväng noterar färg, material och teknik. Av märkningen på tröjans bröst utläser hon genom ett J att den tillhört en ogift kvinna (jungfru), men också bärarens initialer samt ett D för *dotter*. Färg, form och mönster indikerar vilken socken i Hälsingland plagget kommer från. Denna information leder forskaren till bouppteckningsmaterial som berättar att dessa tröjor är av lägre värde, och antagligen användes ”vid danser och under söndagseftermiddagar men inte till kyrkan” (2014, s. 104), vilket var sedvanligt i

Hälsingland. De många lagningarna och förstärkningarna, samt förlängningen av diverse stickade tygbitar vid armar och kropp, visar enligt Ulväng på sparsamhet och försiktighet. Detta indikerar små ekonomiska möjligheter och stor självhushållning. Ulväng skriver att kläder ofta återanvändes på många olika sätt när de inte längre var brukbara. Till barnkläder, som fodring, lagningsmaterial, tätning till hemmen och stoppning. Med rätt kunskap kunde yllet bearbetas och spinnas till nytt garn. Ulväng berättar att:

Uttjanta linneplagg samlades till papperslump eller klipptes i remsor till bäddens underbreda, det vill säga den trasväv som lades ovanpå sänghalmen. [...] Under 1800-talets andra hälft återanvändes söndriga bomulls- och linneplagg i trasmattor. (2014, s. 104).

Genom att studera ett textilt föremål kunde information om personer, deras ekonomiska förutsättningar, livssituation och boplats avläsas, nästan som om det vore ett textdokument. På detta sätt kan de textila föremål och den dokumentation om textilier som bevaras i arkiv för framtiden bära på information. Med rätt kunskap kan de utläsas och upplysa oss om den tid som varit.

2.1.2.3 Återbrukets estetik – Uppländska trasryor

I denna magisteruppsats i textilvetenskap från 2019 undersöker Eva Hakanen trasryor som återbruk. Hon vill se hur föremålen kan säga oss något om vilket värde återanvända textilier haft, och undersöka hur man såg på detta i trasryans samhällskontext. Hakanen svarar på dessa frågor genom att studera såväl föremål som bouppteckningar och frågelistor. Resultatet visar att textilierna sågs som värdefulla material som återanvändes i högsta möjliga utsträckning. Detta påverkas också av att textila material tar stor energi att framställa, och indikerar på ett samhälle med hög självhushållning. Hakanen uttrycker att föremålen då de studeras kan visa på såväl värderingar som attityder och förhållningsätt inom materialets kontext.

2.1.2.4 Worn clothes and textiles as archives of memory

Carole Hunt, doktor i konsthistoria och visuell kultur, skriver i sin artikel *Worn clothes and textiles as archives of memory* (2014) om textilier och arkiv. Detta från ett synsätt där textilien *i sig* kan förstås som ett arkiv genom Derridas term ”archivization”. Artikeln utgår ifrån forskning om minnen, och hur textilier kan vara bärare av dessa. Artikeln använder sig av en rad olika teorier för att underbygga tesen att textilier kan locka fram minnen. Några av dessa är dekonstruktion, poststrukturalism, psykoanalytiska teorier, fenomenologi och litteraturstudier. Hunt använder sig av teorier från en rad ledande teoretiker inom dessa teoretiska fält. Derridas och Stallybrass teorier kopplar textilierna till en arkivsfär, där “cloth can be regarded as a form of archival information and as a carrier of knowledge” (2014, s. 207).

Artikeln tar sin början i ett citat från Virginia Woolfs autobiografi som behandlar Woolf första minne i livet, och tar utgångspunkt i hennes mammas svarta klänning med röda och lila blommor på. Woolf utgår i stycket från klänningen, som hjälper henne att minnas detaljer runt om denna. Hunt analyserar flera litterära verk och konstverk genom begreppen *minnen*, *archiving* och *materializing* som visar på hur textilierna sätter i gång minnesprocesser. Hon visar genom detta på textiliernas förmåga att bära på information och agera som stöd

för minnen på en större skala - både privata minnen (som hon kallar för "Miniature") och publika minnen (som kallas "Gigantic"). Detta återkommer jag till i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*. Genom tidigare forskning om textilier stödjer och bygger Hunt sin tes om att tyg har denna minnenas förmåga. Detta beror till stor del på att textilens yta ristas in med våra mänskliga erfarenheter - såsom svett, fläckar och nötning av hur vi använt tyget. Hur vi lever syns på våra kläder och textilier. Hunt delar ett citat där Stallybrass menar att tyg har:

"a form of memory" itself, in that the strains, stresses, stains and smells we impress upon it, make cloth into an archive of our most intimate life. (2014, s. 215)

Detta kopplas i artikeln ihop med hur Derrida ser på objekt som ytor att rista in information på. Hunt analyserar en utställning vid namn *21 Grams*, en installation av vita mansskjortor som handlar om Irlands höga antal självmord bland män. I konstverket kan vi se hur tyget bevarar information, och bär på bevis av mänskligt liv och interaktion. Det representerar enligt Hunt såväl kulturellt som social minne. Hon skriver:

Each shirt is the same, but different; each emphasizing an individual life. Their unfinished state speaks of a life cut short. In their ragged palpability, the shirts are a reminder of our own vulnerability, of the frailty of the human condition; and a reminder of what human beings are capable of. (Hunt, 2014 s. 221)

Objekt kan i sig själva bära på och berätta information om samhället och människornas liv i det.

Hunt menar på att forskningen kring textilier har expanderat som fält, och att kritiska diskurser kring textilier diskuterats genom dekonstruktion och poststrukturalistiska teorier. Textilier är inte längre "bara" tyg och sömnad, utan har gått över till ett gränsland mellan materialitet och finkultur eller modern konst, där materialet kan läsas och tolkas på olika sätt genom olika diskurser. Materialet kopplas till forskning om materiell kultur, som visar på att materiella ting hjälper människor att förstå världen. Hunt använder sig av teorier från bland annat Derrida, Kristeva och Heidegger för att diskutera textiliernas materialitet och läsbarhet. I artikeln används Derridas begrepp *archivization* för att visa på hur minnen ristas in i textila föremål. Arkiv behöver enligt Derrida inte vara en fysisk byggnad med hyllor och arkivhandlingar i volymer. Derrida menar i stället att man kan skriva över spår och information i externa ting och platser som kan registrera och lagra information. Minnen kan alltså skrivas in i och lagras i någonting annat. Hunt skriver: "That 'something', in the context of this study, is cloth." (Hunt, 2014, s. 216). Artikeln utforskar alltså inte textilier i faktiska arkivbyggnader, men den visar på hur textila objekt kan bära på information, vilket gör att textilier utöver att vara arkiv i sig själva kan förstås som dokument som kan platsa i en arkivmiljö. I min studie kommer jag med denna förförståelse att analysera några av de material som återfinns i arkiven, under kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*.

2.1.3 Studier om de medverkande verksamheterna

Här presenteras relevant tidigare forskning om de verksamheter som medverkar i studien. Hemslöjden, och i ännu högre grad hemslöjdsrörelsen, är väl beforskad som förbund och kulturarvsaktör. Här lyfter jag några exempel från denna forskning. Viktigast för min uppsats är Gunilla Matssons överblick av Hemslöjdens arkivprojekt i slutet av 1990-talet, då det ger en bakgrund till hur Hemslöjdens samlingar och arkiv uppstått. Jag presenterar också en uppsats från 2022 som utgår från arkivet hos Hemslöjden i Skåne specifikt. Gällande Svensk-Finlands textilarkiv kom det en pro-gradu avhandling 2012. Värt att notera är att insamlingen som skedde i svenska områden i Finland till stor del bygger på samma hemslöjdsrörelse som den i Sverige. Jag har inte funnit någon forskning om det textila arkivet på Antikvarisk-topografiska arkivet. I stället presenteras bakgrunden till detta arkiv i kapitel 2.2.3 *Antikvarisk-topografiska arkivet*.

2.1.3.1 *Den vackra nyttan: om hemslöjd i Sverige*

Ett stort bidrag till forskningen om hemslöjd och den svenska hemslöjdsrörelsen finner vi i den tvärvetenskapliga antologin *Den vackra nyttan: om hemslöjd i Sverige* (1999). I denna diskuteras hemslöjdsrörelsens, då, hundraåriga historia. Hemslöjdsrörelsen lyfts fram som en viktig - och av riksdagen uppmuntrad - del av en kulturell- och socialpolitisk strömning. Den kan ses som en rörelse ”där kärleken till hemmet och fosterbygden ses som ett viktigt medel för att häva den sedlöshet och rotlöshet man uppfattar som en följd av växande proletarisering och urbanisering.” (1999, s. 11). I antologin undersöks om hemslöjdsrörelsen är överspelas, eller om den fortfarande kan ses som en kraftkälla fylld av kunskap om material och miljö, och en viktig del att hålla fast vid som ett ”alternativ till räknandet i BNP” (1999, s. 9). Jag kommer här att lyfta några av de texter som representeras i antologin.

Katarina Ågren (1999), etnolog och dåvarande redaktör för tidningen *Hemslöjden*, beskriver de olika riktningar som ideologierna drar åt, och de motstridigheter och motsättningar som fanns i dessa – men som hon menar också varit en drivkraft för rörelsen. Ågren skriver även om Hemslöjdens vilja att såväl värna om de gamla kunskaperna och kulturarvet, samtidigt som det ständigt förnyas för att hållas aktuellt. Detta är något jag undersöker i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*.

Likt Ågren undersöker också Gunilla Lundahl (1999), journalist och författare, hemslöjdsrörelsens dubbelhet i att värna om tradition och bevarande samtidigt som nytänkande och utveckling var av vikt för att hålla hemslöjden vid liv. Lundahl diskuterar Lilli Zickermans inventering av hemslöjd, som hon ville rädda från att hamna i glömska i det industriella samhället, och Zickermans åsikt att ”de gamla arbetsmetoderna inte hade ett absolut egenvärde, utan kunde utvecklas tekniskt” (Lundahl, 1999, s. 149). Zickerman ansåg även att material och framställning inte behövde ”bindas vid det förgångna” (ibid. s. 150). Lundahl visar på olika tankar under Hemslöjdens grundande, om föreningen skulle bli en arena för konstslöjd eller grundas i den folkliga kulturskatten.

Gunilla Mattsson (1999) har en bakgrund inom agronomi, etnologi och textilkunskap, och har arbetat på Nämnden för Hemslöjdsfrågor med Hemslöjdens arkivprojekt och samlingar. Hon menar att Hemslöjdsföreningarna har en lång

tradition av samlande av föremål och kunskap. Mattsson uttrycker att stora samlingar därför byggts upp under årens lopp – och att dessa traditionellt har kallats för *arkiv*. Då arkiven innehåller en mängd olika handlingar har man dock gått över till att tala om Hemslöjdens *samlingar*. Arkiven, eller samlingarna, finns runtom i landet på olika orter eftersom hemslöjdsrörelsen var intresserade av att bevara det ortstypiska, och inventeringar skett på lokal nivå. Mattsson skriver att Hemslöjdens samlingar innehåller tre huvudgrupper. Först ut är äldre, ortstypiska föremål. Dessa kan ha tillkommit genom insamling och inventering, vid utställningar eller givits eller köpts in. Den andra gruppen är material såsom prover, skisser, ritningar och beskrivningar från produktionen av slöjdade föremål. Den tredje gruppen är traditionella arkivhandlingar som rör verksamheten, såsom verksamhetens verksamhetsberättelser, räkenskaper, klipp från tidningar, fotografier och korrespondens. Hemslöjdens samlingar innefattade vid tiden för publikation (1999) runt 40 samlingar runt om i landet. Eftersom dessa byggts upp lokalt är innehåll och storlek dock varierande, och det saknas enligt Mattsson en överblick över detta. Hemslöjden innefattar inte endast textilt kulturarv, utan också hårdslöjd, men textilier är dominerande i arkiven, och på många håll (som hos Hemslöjden i Skåne) det enda material som samlats in till arkiv och samling. Samlandet har dock upphört på de flesta håll, eftersom många butiksverksamheter lagts ner och det inte sker någon ny produktion. Många föreningar har valt att överlåta sina samlingar till museum i stället för att bevara dessa själva. Mattsson skriver att ”I två län har man bildat fristående stiftelser som äger och förvaltar samlingarna” (Mattsson 1999, s. 277). Detta innefattar Malmöhus läns samlingar, som finns att läsa mer om i kapitel 2.2.1 *Hemslöjden*. Det har tagit olika vägar innan det nu landat på Hemslöjden i Skåne. Arkivhandlingarna som rör verksamheten har ibland lämnats till Folkrorelsearkiv, då finns dock inte föremål och andra slags handlingar. Mattsson belyser att Hemslöjden hade ett arkivprojekt under 1996–1998, som drevs av Nämnden för hemslöjdsfrågor och Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund tillsammans med hemslöjdskonsulenter och hemslöjdsföreningar i olika län. Mattsson var med i arbetet med detta, då hon arbetade på Nämnden för Hemslöjdsfrågor. Enkäter skickades ut till hemslöjdskonsulenter och föreningar för att försöka skapa en bild av vad som faktiskt fanns i samlingarna, hur det förvarades och vilka åtgärder de upplevde behövdes för att bevara och tillgängliggöra samlingarna. Många hade dock ouppackade lådor som stod i helt andra lokaler, eftersom hemslöjdsbutiker lagts ner. Ett digitaliseringsprojekt påbörjades för att få en överblick av samlingarna, som då ordnats i liknande system. Idag finns inte denna databas kvar, men samlingarna går att hitta på Digitalt Museum. Matssons överblick av Hemslöjdens arkivprojekt upplyser och ger en bakgrund till varför flera Hemslöjdsföreningar har just arkiv, eller samlingar. Texten skrevs året efter att projektet avslutades, efter detta har jag inte funnit någon information om arkiven, eller samlingarna som de nu benämns. Det är således dags att undersöka ett av dessa arkiv, som efter flera turer gått från Malmöhus läns förening till Hemslöjden i Skåne, som 2022 byggt en arkivlokal till samlingen.

2.1.3.2 Variation och nyskapande: *Flamskvävnader Malmöhus läns hemslöjdsförening 1960–1975*

Denna kandidatuppsats skrevs 2022 av Tove Lindén vid Konstvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet, undersöks Flamskvävnader från Malmöhus läns hemslöjdsförening, från 1960–1975. Lindén utgår från Hemslöjden i Skånes

arkiv, som skapades året innan. Lindén hjälpte till i arbetet med att packa och sortera materialet, vilket lade grunden för uppsatsidén. Hon ville undersöka hur föreningen framställde och använde flamskvävnader, samt de idéer och tankar som legat till grund och påverkat framställningen. Uppsatsen bidrar också med kunskap om hur hemslöjdsrörelsen utvecklades på lokal nivå under den undersökta tidsperioden, som varit underforskad. Resultatet visar exempelvis att försäljningen av vävnaderna i hemslöjdsbutiken var av vikt för förmedlingen av flamskvävnad, vilket också speglas i den popularitet och det fokus som fanns på flamskvävnad i föreningens kursverksamhet. Hur flamskvävnaderna användes inom verksamheten gick i linje med föreningens idéer vid samma tid. Lindén menar att förnyelsen av denna vävteknik kan ”ses som ett resultat av ekonomiska utveckling där hemslöjdsrörelsen möttes av ny konkurrens och efterfrågan” (2022, s. 39) och att detta utvecklade verksamheten. Detta sätts i relation till att begreppet *hemslöjd* förändrades under samma period, och ”alltmer fungerade som representation för ’den äkta hemslöjdsvaran’, varumärke och ’hemslöjdsestetik’ inom hemslöjdsrörelsen” (2022, s. 39). För Hemslöjden i Skåne har skapandet av arkivet och tillgängliggörandet av materialet för forskare inneburit att de fått mer kunskap om den egna verksamhetens historia. Lindéns uppsats visar hur textilarkeiv, som de som undersöks i min studie, kan användas som utgångspunkt för kunskapsproduktion.

2.1.3.3 En bakgrund till Svensk-Finlands textilarkeiv

I denna pro-gradu avhandling från 2012 undersöker Maria Ekqvist genom en etnologisk analys de ideologier som ligger bakom insamlingen av hemslöjd som skedde i Finlands svenskbygder år 1900–1939. Detta insamlade material utgör grunden för Svensk-Finlands textilarkeiv vid forskningsarkivet Cultura vid Åbo Akademi, som är en av de undersökta verksamheterna i denna studie. Främst fokuserar Ekqvist på Marthas hemslöjdsarkiv, som är den största delen och grunden till SFT. I uppsatsen undersöks hur man i detta område skapade vad Ekqvist beskriver som ”en *gemensam symbolvärld* på region- och sockennivå” (2012, s. 5), där textilier blivit en del av detta. Denna gemensamma symbolvärld går sida vid sida med den finlandssvenska folkulturen som bildades under samma period. Insamlingen som utfördes av martharörelsen menar Ekqvist kan förstås som en folkkulturyttring för tiden. I uppsatsen undersöks hur det kom sig att textil kultur ansågs angeläget att samla in för bevarande samt den roll textilierna hade för marthaidologin och som en del av den finlandssvenska identitets utformande. Bland annat undersöks detta genom allmogromantiken som var rådande under tiden och industrialiseringen och hemslöjdens roll i detta landskap. Ekqvist undersöker också på djupet Marthaförbundet som hemslöjdsaktör, och går här in i en redovisning och analys av insamlandet och inventeringen som ligger till grund för Svensk-Finlands textilarkeiv. Här undersöks ideologiska aspekter bakom insamlingen, och det konkreta inventeringsarbetet.

Ekqvist kommer fram till att Svensk-Finlands textilarkeiv behöver ses i en större kontext, eftersom inventeringen av hemslöjd gjordes utefter en tydlig ideologi med egna budskap som kopplas till Marthaföreningen. Ekqvist tycker sig se att hemslöjdsrörelsen kan ha höjt statusen av hemslöjd till en ”respektabel bisyssla och värderad yrkeskunskap inom *husmodersområdet*” (2012, s. 115). En överraskade aspekt, menar Ekqvist är materialets koppling till:

det nationella ur den alldeles särskilda synvinkeln att *hemmet* är en nationsbyggsten och *kvinnan*, eller *husmodern*, hemmets centralgestalt.” (2012, s. 115).

Detta menar hon synliggör de ideologier och drivkrafter genom vilka man kan se arkivet idag. Man kan alltså, enligt studien, se inventeringen som skedde som en större samhällelig process som i förlängningen handlar om långt mer än textil. Denna studie utgör, vid sidan om intervjun med Svensk-Finlands textilarkiv, en grund för att i min forskning förstå de urvalsprocesser som skett historiskt.

2.2 Presentation av verksamheterna

Här presenteras de verksamheter som studerats. Mer information om urvalet av verksamheter till studien går att finna i kapitel 4.2 *Urval av verksamheter*.

2.2.1 Hemslöjden

Hemslöjden – Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund - är en ideell organisation med hemslöjdsföreningar knutna till sig runtom i Sverige både på regional och lokal nivå. Hemslöjden och hemslöjdsföreningarna anordnar kurser, utställningar och föreläsningar. Hemslöjden har också ett bokförlag, tidningar, utbildningar och gesäll- och mästarbrev inom textila yrken, träslöjd och krukmakaryrket. I butikerna har man såväl sålt slöjdares produkter, som att sälja material för de som själva vill slöjda. Under en period fanns det även vävateljéer där textilkonstnärer och väverskor framställt textilier. Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund bildades 1912, då fanns det runt tio hemslöjdsföreningar. Dessa växte ur nationalromantiska föreställningar och en längtan tillbaka till det som varit, som en reaktion på industrialismen (Hemslöjden u.å). Föreningarna växte snabbt i antal, och i skrivande stund finns det runt 90 föreningar. Grunden för hemslöjdsföreningarna var Föreningen för Svensk Hemslöjd som grundades 1899 med Lilli Zickerman som initiativtagare. Hon var textilkonstnär och ledande ideolog för hemslöjdsrörelsen (Svenskt kvinnobiografiskt lexikon 2018). Zickerman ville skapa en marknad av hemslöjdade varor för att kunskaper om hantverk och slöjd inte skulle gå förlorade. Anneli Palmköld, professor på Institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet, skriver:

Genom att använda det som kom att kallas för traditionella slöjd- och hantverkstekniker och att låta sig inspireras av historiska mönster för att skapa modern design, kom hemslöjdsrörelsen att bli en central aktör i konstruerandet av ett svenskt kulturarv när det gäller slöjd och hantverk. (2017, s. 29)

Detta visar på den inverkan Hemslöjden har haft på Sveriges textila kulturarv i stort, något jag såväl återkommer till som problematiserar i kapitel 5.3 *Bevarandeurval och synen på kulturarv*.

I denna studie undersöks det textilarkiv som finns hos Hemslöjden i Skåne (HiS). De är en hemslöjdsorganisation som består av flera delar såsom lokala föreningar, en hemslöjdsbutik och hemslöjdskonsulenter. Arkivet, som är deponerat från Kulturen i Lund, har sin grund i Malmöhus läns hemslöjdsförening. Denna bildades 1905 och startade tidigt en insamling av textilier, likt Hemslöjden gjorde på riksnivå. Materialen samlades in för att hemslöjden skulle kunna dokumentera

olika tekniker, och användes även i kursverksamheten och till visningar. Malmöhus läns hemslöjdsförening gick i konkurs 1986, men köptes upp av en privatperson som fortsatte att driva verksamheten fram till 1990 med anställda. Då skilde man på det som var butiksverksamheten från arkiv/samlingar. Det sistnämnda fick namnet Stiftelsen Skånsk Hemslöjd. Under denna period blev föremålen i samlingen katalogiserade, märkta och fotograferade, och en digitaliseringsprocess påbörjades. Då stiftelsen permuterades 2019 övergick samlingarna, i enlighet med stadgarna, till Kulturen i Lund, som är ett museum. I ett mail från verksamhetsledaren på HiS skriver hon:

Men Kulturen hade inte möjlighet att ta hand om denna omfattande samling och tillgängliggöra den, och eftersom samlingarna har en annan betydelse för Hemslöjden i Skåne, det är ju en del av dess historia, ville vi gärna ta hand om det. Därför har ett överlåtelseavtal skrivits mellan Kulturen och Hemslöjden⁴.

2.2.2 Svensk-Finlands textilarkiv

Svensk-Finlands Textilarkiv (SFT) är beläget i Åbo, och är en del av det Kulturvetenskapliga arkivet Cultura vid Åbo Akademi. Arkivets handlingar är främst vardagstextilier från allmogehem i svenskbygderna från 1750 och framåt, och speglar Svensk-Finlands textila tradition. Insamlingen av materialet i SFT hade sin start 1927 i och med att en inventering av hemslöjd sattes i gång. Detta leddes av handarbetslärarinnan och etnologen Hjördis Dahl och Marthaförbundet⁵, och resulterade i Marthas hemslöjdsarkiv som nu finns på SFT. Insamlandet omfattade tygprover och hela textilier som fanns i de svenska kusttrakterna. Arkivet deponerades 1976 till Åbo Akademi, och nytt material tillkommer ständigt trots att arkivet inte har en aktiv samlingsverksamhet. SFT innehåller också två andra arkiv, Åbo hemslöjdläroinstitutets arkiv och den Gardbergska samlingen. Åbo hemslöjdläroinstitutet (ÅHI) var en utbildningsinstitution vid yrkeshögskolan Novia. Vid ÅHI samlade man in textilprover efter andra världskriget, men här finner vi också arkivhandlingar i form av undervisningsmaterial, böcker och mönster i och med att det var en utbildningsinstitution. Den tredje delen av SFT är en donation med vävda band som tillhört den finlandssvenska textilkonstnären Barbro Gardberg. Textilarkivet är sökbart i Åbo Akademis biblioteksdata Alma.

2.2.3 Antikvarisk-topografiska arkivet

På Riksantikvarieämbetet finns Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA). Här bevaras dels Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museers ämbetsarkiv. Dessa speglar de antikvariska arbetsuppgifterna, med handlingar som sträcker sig från 300 år tillbaka fram till idag (Riksantikvarieämbetet 2005). På ATA finns det också arkiv och samlingar som faller utanför myndighetsutövningen, så som arkiv från enskilda personer, föreningar och gårdar. Dessa är enskilda arkiv, och kommer ofta från personer som varit verksamma inom museiväsendet eller kulturminnesvården (Riksantikvarieämbetet 1995).

⁴ Annhelen Olsson, verksamhetsledare på Hemslöjden i Skåne. Mailkorrespondens den 3 april 2023.

⁵ Finlands svenska Marthaförbund, kallat Marthaförbundet, grundades 1899 och är fortfarande aktivt. Det är en kvinnoorganisation som bedriver hushållsundervisning, men har också varit en röst för kvinnofrågor som rösträtt och kvinnans livsvillkor (Martha, u.å; Wikipedia 2021).

Den del av ATA jag undersöker är deras textila arkiv. En stor del av handlingarna rör Riksantikvarieämbetets tidigare textilkonserveringsverksamhet - konserveringsateljén Pietas. Pietas grundades 1908 för att konservera, rädda och bevara museala och kyrkliga textilier. Initiativtagare till detta var textilkonstnären och författaren Agnes Branting. Kvinnorna som arbetade på Pietas utvecklade konserveringsmetoder för att bevara textila material, som har varit av stor vikt både i Sverige och internationellt (Riksantikvarieämbetet 2022). Varje föremål har dokumentation med noggranna bedömningar av skick och fotografier innan och efter konserveringsarbete. Detta sammanställdes i Pietaskatalogen. Dessa används fortfarande till exempel när kyrkliga textilier behöver konserveras, för att se vad som har gjorts med föremålet tidigare och hur det är tänkt att se ut. På Pietas skedde det också forskning kring textilier och konservering (Estham 1987; Geijer 1950). 1949 blev verksamheten statlig och blev en del av Riksantikvarieämbetets konserveringsverksamhet, fram till Pietas nedläggning på 2000-talet. Det finns också andra textila arkiv på ATA, som personarkiv från bland andra textilkonstnärerna Märtha Gahn, Anna-Lisa Odelqvist-Kruse och Agnes Branting med flera. Här kan man till exempel återfinna skisser, fotografier och teckningar över textilier – såsom broderier, mässhakar och mattor – det mesta med koppling till kyrkliga textilier. ATA har också arkivet till företaget Libraria Konsthantverk AB, som tillverkat kyrkliga textilier. Detta arkiv består bland annat av textilprover, fotografier och en mässhake. Textilarkivet innehåller endast ett textilt föremål, resterande handlingar är dokumentation om textilier. En stor del avhandlingarna finns i Nationella Arkivdatabasen NAD.

3 Teoretiskt ramverk

I detta kapitel avhandlas de teorier som används i studien. Först ut diskuteras The Records Continuum Model. Denna användes i min analys i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven* då jag besvarar frågeställning 4: Hur används och tillgängliggöra arkivmaterialet? Efter detta diskuteras kritiska kulturarvsstudier, som främst används i kapitel 5.3 *Bevarandeurval och synen på kulturarv* där jag drar paralleller till verksamheternas syn på kulturarv och kulturhistoriskt värde. Detta för att svara på frågeställning 2: Vilka urval styr vad verksamheterna bevarar?

3.1 The Records Continuum Model

Ett arkivteoretiskt perspektiv studien utgår från är the Records Continuum Model (RCM). RCM ställs ofta i motsats till ett livscykelperspektiv på arkivhandlingar. Det senare utgår från att det finns aktiva handlingar som fortfarande används och inaktiva handlingar som är ”färdiga” vilka arkiveras, och således inte används mer. Handlingarna genomgår enligt livscykelperspektivet också givna faser från skapande, användning och arkivering (Edquist 2019). RCM utvecklades i Australien under 1990-talet som ett alternativ till livscykelperspektivet av forskarna och arkivarierna Frank Upward och Sue McKemmish. De utgår från en bred definition av arkiv och handlingar, som innefattar mer än bara pappersdokument:

“encompassing oral and written records, literature, landscape, dance, art, the built environment and artefacts” insofar as they provide traces of social and organisational activity, that evidence and memorialise individual and collective lives. (McKemmish 2017, s. 137)

Processen att arkivera innebär att skapa och forma minnen och att skapa vittnesmål om vad som sker i samhället. Detta med ett särskilt fokus på myndigheters ansvar gentemot medborgare och vad som utspelar sig i kontakten mellan myndighet och medborgare, där identitet, minnen och rättvisa är viktiga ledord.

RCM är enligt McKemmish till stor del baserad på postmodern filosofi och sociala teorier om spacetime – alltså rum och tid. Livscykelmodellen skiljde på tid och rum, vilket RCM inte gör. McKemmish skriver att RCM ”recognises the unity of space and time, and re-patterns knowledge and structures to manage records and archives in spacetime” (2017, s. 138). Modellen är därför multidimensionell. Det är en utveckling bort från livscykelmodellen där handlingarna genomgår givna faser från skapelse till arkivering. I stället existerar och omskapas handlingarna i olika rum och tider beroende på kontext. RCM utgår ifrån att handlingarna i arkiven är av en flytande och anpassningsbar natur. De klassas aldrig som färdiga och inaktiva, utan är ”always in a process of becoming” enligt McKemmish (2001, s. 334). Detta innebär att handlingen kan användas på olika sätt under olika tider och platser. McKemmish skriver att handlingar har: ”multiple lives in spacetime as the contexts that surround their use and control alter and open up new threads of action” (2017, s. 140). Således kan en handling

som i en kontext inte längre anses brukbar få ett nytt liv i en annan kontext där den kan användas på ett nytt sätt.

Teorin utgår inte bara från innehållet och informationen i handlingar, utan ser också, som tidigare nämnts, handlingarna i sig som bevisvärden som formar våra kollektiva minnen (McKemish 2001). Den australienske arkivarien och forskaren Terry Cook anser att det skett ett paradigmskifte i ljuset av det postmoderna samhället. Han analyserar detta paradigmskifte, och menar att vi som samhälle gått mot:

Process rather than product, becoming rather than being, dynamic rather than static, context rather than text, reflecting time and place rather than universal absolutes - these have become the postmodern watchwords for analyzing and understanding science, society, organizations, and business activity, among others. (Cook, 2001 s. 3)

Synsättet genomsyrar enligt Cook hela samhället, och därför också våra arkiv. Han menar att handlingarna är mer än statiska objekt, och inte bara oskyldiga spår från administrativa processer. De är aktiva i sig själva, och formar - som tidigare tagits upp - våra kollektiva minnen (Cook 2001).

RCM-teorin går att applicera på det textila kulturarv jag vill undersöka. Till exempel genom att studera hur verksamheterna som undersökts arbetar med levandegörande av arkivhandlingarna, och hur handlingarna används. Hemslöjden i Skåne hade exempelvis, som nämntes i inledningen, en utställning av arkivmaterial från 1960-talet. Vid sidan om utställningen såldes materialkit till mönstren i utställningen som inte varit i bruk sedan 60-talet. Således väcktes mönstren från förr till liv igen. Detta betyder att handlingarna i arkivet aldrig var ”färdiga”. De kan plockas fram senare, revideras och bli i bruk igen i en ny kontext. Vi anlägger nya perspektiv på dem, och de blir intressanta igen beroende på vad som sker i samhället runt oss. Hantverken lär oss något om tiden de skapades i, och har enligt RCM bidragit till våra kollektiva minnen. Det är processen och kontexten bakom det skapade som blir intressant i studiet av hantverket, alltså ”Process rather than product, becoming rather than being, dynamic rather than static, context rather than text, reflecting time and place rather than universal absolutes”, som Cook uttryckte det i citatet ovan (2001, s. 3). Att arbeta med det textila kulturarvet enligt detta synsätt gör att äldre material, såväl som det som skapas idag, kommer att kunna leva vidare, eftersom det kan användas inom nya kontexter i framtiden. Teorin kommer främst att användas i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven* där jag analyserar hur verksamheterna använder och tillgängliggör sitt material, för att svara på frågeställning 3: Hur används och tillgängliggörs arkivmaterialet?

3.2 Kulturarv och kritiska kulturarvsstudier

Detta kapitel inleds med en bakgrund till begreppet och fenomenet kulturarv, och åtföljs av ett avsnitt om Kritiska kulturarvsstudier. Dessa förståelser för kulturarv utgör grunden för min syn på och analys av verksamheternas bevarandeurval och syn på kulturarv och kulturhistoriskt värde, och hjälper mig att svara på frågeställning 2: Vilka urval styr vad verksamheterna bevarar? Kapitlet avslutas med exempel för att illustrera hur och av vem kulturarv skapas.

Enligt nationalencyklopedin definieras kulturarv som ”materiella och immateriella uttryck skapade av tidigare generationer som samtiden uppfattar och tolkar och som förs vidare till kommande släktled” (Nationalencyklopedin u.å.). Det kan vara antingen materiellt och då innefatta ting såsom konst, textilier, hantverk, museisamlingar, fornlämningar och kulturlandskap, eller immateriellt och innefatta till exempel traditioner, idéer, kunskaper och berättelser. Det är vad samhället bedömt värt att bevara (Eivergård & Lundström 2007). I denna uppsats avser begreppet kulturarv bland annat textilt material såsom vävnader, dräkter och broderier, men också garnkartor, skisser och vävnotor.

Vid sekelskiftet till 1900-talet skedde stora förändringar i och med industrialiseringen, vilket ledde till en vurm för det svenska allmogesamhälle som var i förändring. Att värna om det nationella och regionala kulturarvet blev en trygg, enande kraft. Enligt Mikael Eivergård och Catarina Lundström, nuvarande enhetschef på samlingsenheten på Armémuseum och disputerad etnolog respektive kulturarvetare och disputerad historiker, sågs kulturarvet som ett instrument för att ena människor från olika sociala bakgrunder. Det skulle släta över de intressekonflikter och motsättningar i samhället som var rådande under industrialiseringen – ett projekt som drevs av den borgerliga klassen för att skapa en gemensam, kulturell identitet (2007). Men vad som blir kulturarv är byggt på värderingar. Det är något vi som samhälle ger en viss mening i förhållande till annat, som inte blir kulturarv. Inom fältet för kulturarvsstudier råder det till stor del konsensus om att kulturarv skapas och formas genom samhällets värderingar. Edquist (2019) skriver gällande detta:

De allra flesta forskare – liksom jag själv – intar såsom en självklar utgångspunkt att ”kulturarv” och ”minnen” liksom alla historiebrevningar och representationer är föränderliga ideologiska, sociala och kulturella fenomen. Inget på förhand givet ting, område eller företeelse kan i sig självt på förhand kallas ”kulturarv”, utan det är olika krafter i samhället som laddar dessa med kulturarvsinnebörder. (Edquist 2019, s. 34)

Eivergård och Lundström lyfter att urvalet av kulturarv inte skett av samhället i stort, utan av några utvalda få. De påpekar att ”Vad som har ansetts värt att bevara har styrts av de aktörer som ägnat sig åt att samla dessa föremål och miljöer. Aktörernas världsbild och värderingar har styrts insamlingen” (2007, s. 130). De som varit med att forma det vi ser på som kulturarv har varit från borgarklassen, och främst män. Också borgerliga kvinnor samlade under 1900-talet in kulturarv, men då främst med koppling till hemmets sfär och med stort fokus på textil, då hemslöjdsrörelsen växte i samhället (2007). Detta har lagt grund för såväl det insamlade materialet som utgör Hemslöjden i Skånes arkiv, som Marthas hemslöjdsarkiv på Svensk-Finlands textilarkiv, som båda studeras här.

Qaisar Mahmood, författare och tidigare enhetschef vid Riksantikvarieämbetet, skriver också om kulturarv och den nationalism som ligger till grund för det. Han menar att begreppet har en stark koppling till nationalstaten. Bevarandet av kulturarvet, och hur vi visar upp det, är enligt honom ett sätt att ”spänna de nationalistiska musklerna” (2012, s. 68). Det stärker bilden av vilka vi är och vill vara som samhälle, där vissa är självklart inkluderade och resten exkluderas (2012). Eivergård och Lundström påpekar att de som styr insamlandet idag inte är så annorlunda jämfört med hur det sett ut historiskt. Det är enligt dem fortfarande

styrt av ”väl villiga antikvarier” med en ”akademisk, etnisk svensk medelklassbakgrund” (2007, s. 13, 135). De problematiserar hur museerna talar om delaktighet, inkludering och medborgarens inflytande över kulturarvet, men att det fortfarande är denna museala elit som sätter stämpeln på vad som kan klassas för kulturarv och inte.

3.2.1 Kritiska kulturarvsstudier

Som det går att se ovan så kan kulturarv som begrepp och värderingspraktik kritiseras. Det har till och med vuxit fram ett eget forskningsfält baserat på detta - *Kritiska kulturarvsstudier*. Den tvärvetenskapliga disciplinen har utvecklats under 2000-talet ur bland annat religions-, litteratur-, konst-, och statsvetenskap. Att problematisera kulturarvsbegreppet är inte på något sätt något nytt, men disciplinen har skapat en mötesplats där olika fält kan mötas, utveckla tankar och problematisera detta samhällsfenomen genom olika maktperspektiv (Jarnkvist & Nordbäck, 2021). Samuel Edquist skriver om kritiska kulturarvsstudier att det är en arena för att analysera:

ideologier, över- och underordning. Där studeras exempelvis hur nationalism och etniska identiteter verkar inom det som pekas ut som kulturarv för att skapa skillnader mellan Oss och Dem, eller hur det etablerade kulturarvet ofta tenderar att framhäva sådant som har sitt ursprung hos de övre samhällsklasserna. (Edquist 2021, s. 16)

Laurajane Smith är framstående inom fältet och menar att kulturarv är helt beroende av den kontext och det sätt att prata om kulturarv som för tillfället råder – utanför denna diskurs existerar inte kulturarvet (Jarnkvist & Nordbäck 2021). Det är inte själva föremålen som bör granskas – utan vad människor och kulturarvsaktörer *gör* med dessa. Kulturarv är enligt den synen något man gör i en social process, inte något som uppstår i ett vakuum (ibid.). Rodney Harrison, ett annat namn inom kritiska kulturarvsstudier, blickar framåt och menar att dagens kulturarvspraktiker är aktiva processer, som styr vad vi ser värde i inför framtiden (ibid.). Det finns dock en utvecklande aspekt i kritiken mot kulturarvet. Vi kan enligt Smith genom en medvetenhet kring kulturarvspraktiker välja att tala om, analysera och välja kulturarv på nya sätt (ibid.).

3.2.2 Exempel på hur och av vem kulturarv skapas

Föremålssamlingar finns på många olika platser i samhället. Men vem som står bakom samlandet har stor betydelse i om samlingen kommer att betraktas som kulturarv. Eivergård och Lundström (2007) tar upp ett exempel på detta gällande samlingar av huvudbonader. Jämtlands läns museum samlade under 1940-talet in bindemössor⁶. En samling som denna – insamlad av och till ett museum - blir relativt självklart en del av vad vi ser som kulturarv. Eivergård och Lundström drar paralleller till en privatperson som var med i en jämtländsk tidning och visade upp sin stora samling av kepsar, för vilka han ville starta ett kepsmuseum. Författarna påpekar att trots att båda samlingarna rör huvudbonader, så lär den sistnämnda samlingen antagligen inte bli en del av det nationella kulturarvet som bindemössorna. De menar att samlandet till museer ofta är systematiskt, styrt av experter som har kunskap om föremålens samhälleliga kontext, vilket kanske inte är fallet för en privat kepsamlare. Detta visar dock, enligt Eivergård och

⁶ Huvudbonader till folkdräkt.

Lundström, på att *vem* som samlar har stor betydelse för hur vi ser på samlingar (2007). Jag tänker att det också – i detta fall – kan röra sig om fin- respektive vardagskultur, samt den kontext de olika huvudbonaderna använts i. Bindemössorna användes till folkdräkt, som en del av högtidsklädsel. Folkdräkterna representerar geografiska regioner, och olika delar av Sveriges historia. Kepsar är också huvudbonader, men används generellt till vardags och anses inte som finare klädsel. Detta tror jag bidrar till att bindemössorna lättare ses som värda att bevara, även om vardagskläder är minst lika intressanta ur en etnologisk synpunkt – och även de säger något om vår samtid. Historiskt har detta varit fallet med vad som ansetts vara värt att bevara. Bindemössorna representerar en nationalromantisk bild av Sverige historiskt. Exempelvis uttryckte Arthur Hazelius, som grundade Nordiska museet och Skansen, att det som skulle samlas in ska vara det mest egendomliga och högtidliga (Ulväng, 2014). Vardagskläder har historiskt inte setts som lika värda att bevara som högtidsklädsel. Det kan också förklara varför bindemössorna lättare ses som kulturarv än kepsar. Frågan blir i stället vad som hade hänt om det var ett museum och inte en privatperson som samlat in de nutida kepsarna. Kanske hade de då betraktats som mer intressanta och bevarandevärda.

Ett annat exempel på hur de som dominerar insamling och urval påverkar vad som kommer att bli kulturarv kan vi se genom hur textila hantverk värderats olika i insamlingsstadiet. Anneli Palmsköld skriver om virkningen som en lägre stående form av vårt kulturarv. Hon kopplar detta till Hemslöjdsrörelsen och hur de samlade in och bevarade gamla slöjdade föremål för att bevara och lyfta det folkliga och regionala, och uppmuntra till att återskapa dessa äldre förlagor (Palmsköld 2016). Virkningen accepterades inte som en traditionell teknik, och kom därför inte att utgöra en del av kulturarvet. Det ansågs sakna så väl nationella som historiska värden, och var för modernt (Palmsköld 2017). Såväl Ellen Key, författare och grundare av Handarbetets Vänner⁷, Sophie Adelsparre, kvinnosakspolitiker och tidningsredaktör och Lilli Zickerman, Hemslöjdens grundare, var emot virkningen som inte ansågs smakfull. Zickerman ansåg att virkningen var ett lättjefullt arbete, då det till skillnad från tekniker som vävning och knyppling kunde utföras halvliggande. Detta ledde till att virkning inte samlades in, och inte heller såldes inom hemslöjdsbutikerna. En konsekvens av detta är enligt Palmsköld att det idag är svårt att hitta spår av denna nedvärderade del av det textila kulturarvet (2017). Palmsköld skriver:

Virkning är ett bra exempel som visar att slöjd, hantverk och görande knappast är neutrala aktiviteter utan att det spelar roll vilka som är utövare, hur utövandet sker, med vilka resultat och i vilka rum görandet sker (2017, s. 51).

Såväl värderandet av tekniken som insamlandet av föremål påverkas ständigt av värderingar, och är inte en neutral praktik. Detta återkommer jag till under uppsatsen, främst i kapitel 5.3 *Bevarandeurval och synen på kulturarv*.

⁷ Handarbetets Vänner (HV) är en förening som startade 1874 för att främja svensk textil slöjd. Idag har HV bland annat utbildningar, och bevarar och utvecklar textilt hantverk.

4 Metod

I detta kapitel redogör jag för de metodval jag gjort inom ramen för studien. Också de urval som skett av verksamheter att studera diskuteras, samt de forskningsetiska frågor som tagits hänsyn till under studien. Kapitlet avslutas med en redogörelse för mitt tillvägagångssätt.

4.1 Intervjustudier

Metoden som jag använt för att samla in material är kvalitativa intervjuer. Eftersom kunskapen jag ville åt inte gick att läsa sig till behövde jag komma i kontakt med verksamheter som arbetar med textilarkiv. Intervjuer kan, enligt Ulla Eriksson-Zetterquist och Göran Ahrne (2015) ge forskaren kunskap om något den inte redan känner till. Eftersom det fanns väldigt begränsad information om textilarkiv, men också de verksamheter jag kommit i kontakt med, ansåg jag att intervjustudier var ett bra val. Då jag ville ha möjlighet att ställa följdfrågor och låta informanterna berätta fritt valde jag bort enkäter som alternativ. Intervjuerna följde en semistrukturerad form. Detta gav mig möjligheten att förbereda frågor, men att anpassa intervjun efter vad informanterna upplyste mig om. Således fick jag svar på frågor jag hade för begränsad kunskap om för att utveckla innan intervjun. Frågorna behöver i en semistrukturerad intervju inte följa en strikt ordning, utan kan anpassas efter samtalet och de svar informanterna ger (Andersson 2001), vilket passade denna studie väl.

4.2 Urval av verksamheter

Peter Svensson och Göran Ahrne (2015) beskriver olika strategier när man gör sitt urval av empiriska objekt, där man antingen kan välja objekt som liknar varandra i så hög utsträckning som möjligt för att kunna ge ett mer säkert forskningsresultat, eller att välja objekt som skiljer sig åt på något sätt för att kunna se skillnader.

Jag valde tre verksamheter med textilarkiv som skiljer sig åt till sin natur. Hemslöjden i Skåne är ett hemslöjdsförbund, således är textilarkivet inte verksamhetens primära uppgift vilket påverkar arkivet såväl ekonomiskt som att det byggts upp av anställda utan erfarenhet av arkiv. Svensk-Finlands textilarkiv hör till det kulturvetenskapliga arkivet Cultura vid Åbo Akademi, som är ett renodlat forskningsarkiv. Materialet i textilarkivet förvaras dock enligt verksamheten enligt relativt museala praktiker. Såväl Hemslöjden i Skåne som textilarkivet vid Cultura har primärt föremål i sina arkiv, vilket skiljer sig från textilarkivet på Antikvarisk-topografiska arkivet vid Riksantikvarieämbetet. Där förvaras mestadels traditionella pappershandlingar, men med koppling till textilt kulturarv och den textilkonserveringsverksamhet som tidigare skedde vid Riksantikvarieämbetet. Jag valde tre relativt olika verksamheter för att visa på att verksamheter i dagsläget arbetar med textilarkiv på olika sätt, och att textilarkiv kan återfinnas inom olika slags verksamheter. Detta ger en bredare förståelse för denna del av arkivväsendet, och kan agera som en utgångspunkt för vidare forskning.

4.3 Forskningsetiska frågor

Introduktionsbrevet som skickades till informanterna i studien vidrörde flera etiska aspekter. Jag har utgått från Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002) i mina etiska överväganden. Studien bygger på informerat samtycke, där informanten blir informerad om vad forskningen handlar om och syftet med undersökningen. I informationen framgår även vilka metoder och tillvägagångssätt som används, samt att de vid vilken tidpunkt som helst kan avbryta sin medverkan. Intervjuerna spelades in med informanternas samtycke och har förvarats på min privata dator, inga molntjänster har använts. Informanterna har blivit informerade om att intervjumaterialet kommer att raderas då studien är avslutad. Monica Dalen (2015) lyfter komplexiteten med kvalitativa studiers flexibla natur. Det går inte alltid att förutse i vilken riktning studien går, och ändringar kan behöva göras. Vid större ändringar kan informanterna behöva ta del av detta, och nytt samtycke kan komma att krävas. Jag ansåg dock att de ändringar som skedde i min uppsats var ringa, och påverkade därför inte verksamheterna nämnvärt.

Alla verksamheter i studien har velat framträda med institutionens namn. Jag har emellertid valt att anonymisera intervjupersonerna, trots att ett par av dessa ville framträda med namn. Jag har döpt intervjupersonerna till Intervjuperson 1, Intervjuperson 2 och så vidare. Numreringen utgår från den ordning i vilka intervjuerna skedde. Då alla intervjuade ville att verksamheten och deras praktiker skulle framträda kommer intervjupersonerna att kopplas till verksamheterna. Eftersom verksamheterna nämns med namn vore det inte omöjligt att intervjupersonerna kan identifieras, särskilt på de verksamheter med få anställda. Den person som inte ville framträda med sitt namn i studien är medveten om att det inte är en omöjlighet att bli identifierad, och gav sitt samtycke till att beskrivas med yrkestitel och bakgrund vid sidan om verksamhetens namn. Jag har dock valt att inte gå in närmre på de intervjuades bakgrunder för att ytterligare avidentifiera de intervjuade personerna.

I intervjun med Hemslöjden i Skåne utfördes intervjun med två personer vid samma tillfälle. Detta kan vara problematisk, i synnerhet om det sker exempelvis med en chef och en anställd. I detta fall utgick intervjun främst från Intervjuperson 1 som är den som arbetat främst med arkivet. Intervjuperson 2 är nyligen anställd, en del av anställningen innebär att personen ska levandegöra arkivet. De önskade att hen skulle vara med på intervjun, både för att bidra med svar på hur levandegörandet kan ske, och för att hen skulle lära sig mer om arkivet. Att Intervjuperson 1 har arbetat mer med arkiven märks i att denna person svarar på flest frågor, och också framkommer mer i resultat och analys.

Intervjuperson 1 och 2 arbetar på Hemslöjden i Skåne.

Intervjuperson 3 arbetar på Svensk-Finlands textilarkiv.

Intervjuperson 4 arbetar på Antikvarisk-topografiska arkivet.

4.4 Genomförande

Jag började med att skicka ut informationsmail till de verksamheter jag var intresserad av att studera. Här presenterades uppsatsidén, varför jag ville ha kontakt med den specifika verksamheten, information om hur intervjuerna skulle gå till samt deras rättigheter att när som helst dra sig ur. De som inte svarade hörde jag av mig till igen efter en vecka. Intervjuer bokades med tre av institutionerna. Intervjun med Hemslöjden i Skåne skedde på plats, Antikvarisk-topografiska arkivet och Svensk-Finlands textilarkiv föredrog intervju över Zoom.

Inför intervjuerna förbereddes intervjuguider för varje intervju med de frågor jag utgick från. Dessa hade samma grundteman, men frågor som passade respektive verksamhet. Inför intervjuerna skickade jag ut mail till verksamheterna med de teman som skulle vidröras, samt några frågor jag ville ha svar på och jag anade att de kanske behövde tid att förbereda svar på – exempelvis antal handlingar i arkivet.

Intervjuerna spelades in efter tillåtelse av verksamheterna och transkriberades i Word. Transkriberingen av Hemslöjden i Skåne visade sig vara mest utmanande, då intervjupersonerna ibland talade samtidigt. Denna lyssnade jag på en extra gång för att se att allt blev rätt. Jag började med att skriva ner intervjuerna så exakt jag kunde, och skrev ner tidsstämplar för varje fråga. Detta visade sig vara väldigt användbart då jag ville gå tillbaka och lyssna på någon fråga. Gibbs redogör för olika nivåer av transkribering, och menar att om målet med studien inte är att undersöka hur människor uttrycker sig så kan dokumenten med fördel ”städas upp” (Gibbs 2018). Jag valde att göra detta för att underlätta kodning och analys, och tog därför bort meningar som inte ledde någonstans, upprepningar och tilläggsord då jag ansåg att de inte bidrog till analysen. Originaltranskriberingen sparades vid sidan om dessa. Då intervjupersonerna nämner andra personer som inte ingår i studien, och som inte är välkända namn som är relevanta för densamma, har jag ersatt dessa med [Namn]. Ord de lade särskild betoning på kursiverades.

Jag kodade materialet med stöd från Gibbs (2018). Jag letade efter olika teman, eller koder, i materialet och färgkodade dessa samt gav dem olika namn. De teman som hörde ihop klistrades in i egna dokument för att underlätta analysering. Dalen (2015) menar att det i all kvalitativ forskning sker en tolkning av det empiriska materialet, även om tolkningen kan ske genom olika metoder eller tillvägagångssätt. De teman som blev självklara för mig hade av någon annan, med en annan personlig bakgrund och metod kunnat visa på något annat. Jag försökte därför att se på dessa teman från olika perspektiv och noterade om jag fann motstridigheter i olika teman eller om till synes olika delar kunde kopplas samman. Jag skrev sedan om ett tema i taget. Dessa omarbetades till mer avgränsade och specifika teman som svarade på frågeställningarna.

Värt att notera är att det råder en obalans i hur mycket resultat som framkommer mellan de olika verksamheterna. Detta kopplar jag till två faktorer: antal intervjuade vid varje tillfälle och verksamhetens utformning. Intervjun med Hemslöjden i Skåne var den längsta, och varade nästan dubbla tiden av intervjun med Antikvarisk-topografiska arkivet. Detta kan förklaras av att intervjun på Hemslöjden i Skåne skedde med två personer där två röster behövde komma till

tals. Intervjupersonerna resonerade dessutom med varandra. Också verksamheternas utformning tror jag påverkar obalansen i mängd data. Hemslöjden i Skåne byggde upp sitt arkiv 2022, och har tidigare inte arbetat med arkiv. Således har de nyligen behövt resonera kring tillvägagångssätt och hur de vill arbeta med arkivet. Det fanns för dem inte några självklara svar, vilket ledde till att samtalet till stor del byggde på diskussion och resonering. I kontrast till detta har Antikvarisk-Topografiska arkivet verksamma under en lång tid, och arbetet är tydligt definierat i och med att de styrs av lagar och förordningar. Svensk-Finlands textilarkiv hamnar någonstans mellan de andra verksamheterna. Textilarkivet är en del av kulturvetenskapliga arkivet Cultura, således är de anställda väl förtrogna med arbete som förekommer i ett arkiv. De berörs dock inte av arkivlagar och förordningar, och kan arbeta på ett friare sätt än Antikvarisk-topografiska arkivet. Således blev också denna intervju mer resonerande.

Jag har dessutom funnit mer forskning att grunda resultat och analys på gällande Hemslöjden i Skåne och Svensk-Finlands textilarkiv än Antikvarisk-topografiska arkivet. De texter jag funnit som berör Antikvarisk-topografiska arkivets textilarkiv handlar i stor utsträckning om den tidigare konserveringsverksamheten Pietas, snarare än om arkivet och handlingarna.

5 Resultat och Analys

Resultatkapitlet är uppdelat i fem resultatdelar, som alla avslutas med analys och diskussion. I kapitel 5.1 ger jag en överblick av arkivverksamheterna, dess förutsättningar och eventuella problemområden. I kapitel 5.2 presenteras och analyseras verksamheternas bild av sig själva som arkiv, och gränslandet mellan arkiv och museum. I kapitel 5.3 diskuteras arkivens bevarandeurvalspraktiker såväl historiskt som i dagsläget. Detta kopplas till verksamheternas syn på kulturarv och kulturhistoriskt värde. I kapitel 5.4 lyfter jag hur verksamheterna bevarar handlingar av olika material, och huruvida materialens olika bevarandebestånd innebär att verksamheterna frångår proveniensprincipen. I det sista kapitlet, 5.5, visar jag på hur verksamheter använder och levandegör arkiven. Detta analyseras genom the Records Continuum Model och förståelsen av materiell kultur där föremål bär på information.

Resultatkapitlen följer strukturen av frågeställningarna, men ämnar tillsammans svara på den övergripande frågeställningen: Hur bevaras textilt kulturarv i arkiv?

5.1 Verksamheterna och samlingarna

I detta kapitel diskuteras övergripande verksamheternas praktiska arbete med arkivet. Här kartläggs bland annat omfång, material, verksamheternas förutsättningar och utvecklingsmöjligheter. Avsnittet syftar till att visa på hur olika textilarkiv kan te sig, och ämnar – tillsammans med resterande resultatavsnitt – svara på uppsatsens övergripande fråga om hur textilt kulturarv bevaras i arkiv.

5.1.1 Hemslöjden i Skåne

Hemslöjden i Skåne (HiS) är ett hemslöjdsförbund, således är arbetet med arkivet inte en del av ordinarie verksamhet utan har uppstått vid sidan av kärnverksamheten. Arbetet med arkivet leddes utav en av hemslöjdsrådgivarna, som har lagt ner stor tid på arkivet utanför ordinarie arbetsuppgifter. Utöver detta hade HiS under en period en extra person anställd för att ordna och strukturera arkivet, en museolog examinerad från ABM-programmet i Lund. Då HiS kan ses som ett enskilt arkiv så kan de själva välja vilket arkivmaterial de tar in till arkivet och hur arkivverksamheten ska utformas. De styrs inte av de lagar och förordningar som omfattar offentliga arkivverksamheter. Arkivsamlingen är deponerad av Kulturen i Lund (Kulturen), som ska utföra tillsyn på materialet. Hittills har dock ingen tillsyn skett, vilket Intervjuperson 1 menar kan bero på Covid19-pandemin. HiS har ansökt om och beviljats flera ekonomiska stöd och projektmedel för att finansiera arkivet, utöver vad de själva betalat med verksamhetens pengar. Dels beviljades de medel från Riksantikvarieämbetet då det gamla köket, som numera är verksamhetens arkivlokal, behövde rivas ut. De har även fått stöd från Region Skåne och Nämnden för Hemslöjdsfrågor. En av de största utgifterna har dock varit att ha råd med lön till personen som anställdes för att hjälpa till att ordna arkivet.

HiS textilarkiv är ungefär 70 kvadratmeter stort. Det består av två rum - ett bibliotek med vävnotor och förteckningar över handlingarna samt ett arkiv med föremål. I arkivet finns det mellan 2 000 och 3 000 inskrivna textila föremål som deponerats av Kulturen, och som sträcker sig från 1700-tal till 1980-tal. I arkivet finns såväl textila föremål som pappersdokument. Att arkivet på HiS är deponerat innebär att det finns avtal om hur handlingarna ska hanteras. Enligt avtalet är HiS skyldiga att meddela om något material skulle saknas, materialet får heller inte lämnas ut eller lämna byggnaden för kurser eller liknande. HiS ska även se efter materialet till bästa förmåga för att förhindra skador och nedbrytning, men har tagit höjd för att lokalerna inte är ultimata för materialet. Materialet ska förvaras på ett bra sätt, men i första hand ska det enligt intervjupersonerna ändå användas, mer om detta i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*. Att Kulturen inte själva har hand om materialet beror på utrymmesskäl, men också att materialet där inte hade kunnat tillgängliggöras på samma sätt.

Det finns dock utvecklingsmöjligheter för såväl arkivbeståndet som arbetsmiljön. HiS menar att arkivet från Kulturen är bra ordnat i dagsläget, men det finns också material som lämnats in av privatpersoner som i dagsläget ligger i lådor skilt från Kulturens material. Det blir nästa sak att fokusera på om de får in pengar till det. Det skulle också behövas göras en bättre sortering av pappersdokumenten i arkiven, som enligt de intervjuade inte har ett lika bra system som textilierna. Ett stort problem i dagsläget är att arkivet medför arbetsmiljörisker. Intervjuperson 1 diskuterar svårigheten i att komma åt materialet:

Nu bryter man ju halvt ryggen på vissa saker man ska få ner liksom. Så rent praktiskt är det ju också en utmaning. När vi pratar om tillgängliggörande – då är det ju ändå så att jag ska upp på en hög steg och baxa ner den här lådan från 3,5 meters höjd. (Intervjuperson 1)

HiS har sämre fysiska och rumsliga förutsättningar än de andra verksamheterna, eftersom lokalerna inte är anpassade och byggda för arkivverksamhet. Arkivet är som nämnt beläget i vad som tidigare var verksamhetens kök. Att de behövt ta av köksutrymmet har påverkat arbetsmiljön negativt. Intervjuperson 1 säger:

Vi har fått ställa om ganska mycket rent praktiskt, som är att vi har liksom inte ett mötesrum och kök som vi hade förut, utan det är därför vi sitter här. (Intervjuperson 1)

Under intervjun sitter vi i kursutrymmet, där det nya köket också ligger. Man måste passera rummet för att till exempel komma till kontor och ovanvåningen med arkiv, bibliotek och andra rum. I anslutning till kursutrymmet ligger också förrådet till butiken och kontorsutrymmet som finns beläget i förrådet.

Intervjuperson 1 fortsätter:

Det har ju lett till att alltså, det är klart att det komplicerar saker rent praktiskt. Samma sak att vi har en stor hurts, vilket också gör att kursverksamheten har blivit påverkad. Att vi kan faktiskt inte ha lika många kursdeltagare om vi har kurser i den här längre, vi har fått dra ner antalet, [En anställd kommer in i rummet] så det är rent praktiskt att det som det här [Den anställde börjar prata med oss] ... Ja det här hade gått fortare [syftar till intervjun]. Och det måste man förstå att det har inneburit negativa saker på ett praktiskt plan, arbetsmiljön. Arbetsmiljömässigt, det ska jag inte sticka under stolen med. (Intervjuperson 1)

Vi blir under intervjun avbrutna flera gånger, av anställda som behöver gå genom kurssalen för att komma dit de ska och börjar prata med oss under intervjun. Det

visar på problemen de upplever i arbetsmiljön. Under tiden kurser hålls, vilket ofta är under hela dagar flera dagar i sträck, finns det inte heller någon plats för de anställda att kunna dra sig undan och äta eller ta rast.

5.1.2 Svensk-Finlands textilarkiv

Svensk-Finlands textilarkiv (SFT) är beläget i det kulturvetenskapliga arkivet Cultura vid Åbo Akademi. Cultura har i dagsläget två anställda, varav en tjänst är på heltid. Likt HiS kan SFT själva välja vilket material de tar emot till textilarkivet, och de berörs inte av de lagar som omfattar offentliga arkiv.

Intervjuperson 3 säger:

Det finns inga krav på oss att bevara nåt särskilt material, förutom de krav som vi själva ställer på oss att det ska bevaras, men vi har inte något sånt, tyvärr egentligen. Det skulle vara bra om det var lagligt skyddat också. (Intervjuperson 3)

I Svensk-Finlands textilarkiv finns det cirka 10 000 textilprover och runt 1 000 hela textila föremål. Textilierna förvaras i samma arkivutrymme som övriga delar av det kulturvetenskapliga arkivet Cultura. Cultura har också ett utställningsutrymme som är cirka 25 kvadratmeter där fotografier och textilprover finns. Textilarkivet består av tre samlingar: Marthas hemslöjdsarkiv, Åbo hemslöjdläroinstitutets arkiv (ÅHI-arkivet) och textilkonstnären Barbro Gardbergs samling av vävda band (Gardbergsska samlingen). Det finns också donerat material som lämnats in av privatpersoner och som inte hör till dessa huvudsamlingar. Marthas hemslöjdsarkiv är den enda samlingen som är deponerad till Cultura. Såväl ÅHI-arkivet och den Gardbergsska samlingen är donerat material. Att Martha-arkivet är deponerat har dock ingen särskild innebörd för hur materialet hanteras. Intervjuperson 3 skrattar lite när hen säger att samlingen deponerades 1976, men att ingen riktigt har frågat efter den sedan dess, och att de i stort sett ser på materialet som deras. I deponeringsavtalet står det att materialet ska bevaras, men intervjupersonen påpekar att det ju är det de *vill* göra i arkivet. Det utförs ingen tillsyn av Culturas arkivverksamhet. Deras ekonomiska medel kommer från Åbo Akademi's budget.

På Cultura uttrycker Intervjuperson 3 att samlingarna i Svensk-Finlands textilarkiv i dagsläget förvaras på ett bra sätt. Dock skulle de behöva bli bättre katalogiserade, åtminstone ÅHI-arkivet. Där hade man behövt ha bättre koll på vad som finns. Textilarkivet är enligt Intervjuperson 3 lite sämre katalogiserat än vad de skulle önska. Hen säger:

Det består av många olika enheter som kommit lite härifrån och därifrån, vilket ju gör att det är lite svårt att få en överblick av det hela. Och sen är det ju bara en liten del av vår arkivverksamhet vilket nog påverkar det hela också. Textilarkivet är sällan det som vi huvudsakligen jobbar med, vanligtvis bara om det kommer besökare som man går till textilarkivet tyvärr. (Intervjuperson 3)

Eftersom de andra delarna av arkivet utanför textilarkivet mer är kopplat till studenterna – såsom frågelistor, intervjuer och fotografier – så hade de gärna haft en extra person som skötte textilarkivet. Det är i nuläget svårt att prioritera att katalogisera och arbeta med det eftersom Cultura är ett forskningsarkiv, då går studenternas behov av material från övriga delar av arkivet alltid först. Under sommaren 2023 ska arkivet dock ha en betald praktikant, som ska arbeta med

textilarkivet. Gällande att materialet blir överskådligt, på grund av att delar kommer in från flera håll och vid olika tidpunkter, så verkar detta inte vara ovanligt. Welander (2006) reflekterar kring personarkiv och menar att en struktur kan vara svår att hålla eftersom dessa kan vara uppdelade mellan flera verksamheter, då saker kan ha lämnats in vid olika tillfällen. Detta verkar också gälla enskilda arkiv.

I övrigt skulle de önska större utrymme, och fler anställda. Intervjuperson 3 påpekar att SFT verkligen ligger efter i fråga om digitalt förtecknande jämfört med Cultura i övrigt. Barbro Gardbergs bandsamling finns till exempel bara på en Excel-fil, och de hela textila föremålen finns bara förtecknade analogt. De diskuterar införskaffandet av ett nytt digitalt system. Förutom detta ser Intervjuperson 3 en risk i att det utrymme som idag används till utställning kan vara hotat om universitet kan komma att vilja använda det till något annat, och påpekar att arkiv ju inte är universitets kärnverksamhet.

5.1.3 Antikvarisk-topografiska arkivet

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) vid Riksantikvarieämbetet har i dagsläget 13 personer anställda på heltid. Elva utav dessa är utbildade arkivarier, en anställd är bildtekniker och den sista är forskare. Antikvarisk-topografiska arkivet består dels av offentliga arkiv som ämbetsarkivet, dels av enskilda arkiv såsom personarkiv. Ämbetsarkivet styrs av de lagar och förordningar som gäller för offentliga arkiv, och tillsynas av Riksarkivet. De enskilda delarna av arkivet behöver inte tillsynas, men Intervjuperson 4 menar att Riksarkivet också intresserar sig för dessa, och att de inom verksamheten behandlar alla arkiv på samma sätt. ATA är en del av den statliga myndigheten Riksantikvarieämbetet, och får således årligen anslag av regeringen.

Det textila arkivet på Antikvarisk-Topografiska arkivet är, likt textilarkivet på Cultura, bara en liten del av arkivet i stort. På ATA är det dock det textila arkivet som för nuvarande växer mest. Att det textila materialet växer beror dels på att kollegor från konserveringsateljén Pietas har avlidit och att deras material överlämnas till arkivet, men de har också nyligen tagit emot Librarias arkiv som tidigare funnits vid Svenska kyrkan. Intervjuperson 4 menar på att de tycker att det är väldigt roligt att det textila arkivet växer, eftersom det skapas många kvinnliga arkivbildare där, till skillnad från övriga delar av ATA som är klart mansdominerade. I arkivet har de inte räknat på hur många handlingar det textila arkivet har, men hela ATA består av ungefär 7 kilometer arkivhandlingar. I textilarkivet finns tre samlingar. Dessa är textila personarkiv⁸, myndighetens ämbetsarkiv och Statens historiska museums äldre arkiv. Förutom ett textilt föremål - en mässhake från Libraria - är handlingarna i textilarkivet dokumentation om textila föremål. Allt arkivmaterial som finns på ATA är donerat till arkivet. Detta är till stor del för att de vill ha fulla rättigheter och copyright på handlingarna för att det ska kunna spridas och tillgängliggöras digitalt och analogt.

På Antikvarisk-topografiska arkivet har de funderat på att bygga en textilkammare där textilproven kan förvaras. Idag förvaras dessa på samma sätt som

⁸ Textila personarkiv är arkivets benämning på personarkiv som rör textilkonstnärer.

pappershandlingarna. Textil- och garnproverna kan dock dra till sig andra skadedjur än papper, därför vore det bra att ha dessa i ett eget rum för att skydda handlingarna och kunna hålla bättre koll. De skulle dock behöva nya lokaler till detta, vilket kan göra materialet mindre lättillgängligt. I stället för att direkt gå och hämta vad de behöver skulle de då behöva åka i väg på förväg och hämta det, en avvägning behöver därför göras. Utöver detta ser Intervjuperson 3 inga eventuella risker eller utvecklingsmöjligheter gällande bevarandet av materialet.

5.1.4 Analys och diskussion

Gemensamt för alla verksamheter i studien är att textilarkiven inte är verksamheternas mest prioriterade del. På Hemslöjden i Skåne är det en bisyssla utanför kärnverksamheten, som annars inte arbetar med arkiv. Såväl Cultura som Antikvarisk-topografiska arkivet är renodlade arkiv, men båda arbetar mindre med de textila arkiven än övriga delar av arkiven. På Cultura beror detta på att övriga samlingar är mer kopplat till studenternas kurser, således behöver de alltid fokusera på dessa delar. Intervjuperson 3 uttryckte en önskan om en extra anställd som därför kunde sköta om Svensk-Finlands textilarkiv, vilket visar att de skulle vilja prioritera denna del mer. På ATA uttrycktes att det textila arkivet är en så pass liten del av arkivet i stort att det kan ses som en avart av vad de har att arbeta med i övrigt. Jag tänker att detta också kan bero på att det inte längre uppstår nya handlingar i textilarkivet. Även om det ibland tillkommer handlingar som passar in med vad som redan finns i samlingarna, så är dessa också från konserveringsverksamheten som bedrevs vid Riksantikvarieämbetet. Eftersom konserveringsverksamheten upphörde i början av 2000-talet arkiveras inte nya handlingar, utan det som finns i arkivet är bevarandet av det som Riksantikvarieämbetet en gång i tiden arbetade med. Den topografiska serien uppdateras fortfarande, och ATA har också hand om Riksantikvarieämbetes ämbetsarkiv som uppdateras med myndighetens verksamhet idag.

Eftersom såväl Cultura som ATA är arkiv i grunden, till skillnad från HiS, har de lokaler och förvaringsmöjligheter som är anpassade för ändamålet. Skapandet av arkivet har för HiS inneburit en rad kompromisser gällande arbetsmiljön. Det finns inte längre någonstans de anställda kan dra sig undan, köket är numera beläget i kurssalen – som också har mindre plats för kursdeltagare i och med att arkivskåp tar upp plats. Under intervjun blir dessa problem tydliga. Den plats vi kan utföra intervjun på, alltså kurssalen, är beläget mitt i huset och är en passage från butiken till övriga rum. Detta innebar att intervjun blev avbruten vid ett flertal tillfällen, och speglar arbetsmiljön för de anställda. HiS har också fått göra det bästa av vad de har, och har byggt egna hyllor och möbler för förvaring. I kontrast till detta har ATA antagligen bäst förutsättningar för bevarandet av arkivhandlingarna. Detta i och med att de är det enda offentliga arkivet och därför styrda av lagar och förordningar för hur materialet ska bevaras för att säkerställa handlingarnas beständighet. På Cultura uttrycker intervjupersonen att det är synd att de inte har de krav på bevarande, detta för att materialet då också hade varit lagligt skyddat. Varken arkivhandlingarna hos HiS, Cultura, eller de enskilda arkiven på ATA är skyddade enligt lag, i och med att det inte finns lagstadgat att materialet ska bevaras för framtiden. Rent hypotetiskt skulle detta till exempel kunna innebära att Åbo Akademi inte längre vill prioriterar bevarandet av SFT, i det fallet finns det inte mycket att sätta emot. På ATA, där de offentliga arkiven tillsynas av Riksarkivet, berättar Intervjuperson 4 att Riksarkivet också intresserar

sig för och ser till de enskilda arkiven, även om det inte är krav på detta. ATA har i och med att de bevarar offentliga arkiv med allmänna handlingar störst krav på sig, men också störst förutsättningar för att kunna bevara arkivets handlingar långsiktigt. Hemslöjden i Skåne har i jämförelse med de andra verksamheterna sämre förutsättningar ekonomiskt, eftersom de behöver avsätta ekonomiska medel från sin övriga verksamhet för att möjliggöra skapandet av arkivet. De har varit beroende av att söka ekonomiska medel utifrån, från till exempel Region Skåne och Riksantikvarieämbetet, för att få arkivet att gå ihop.

Hemslöjden i Skåne menar att det var bättre att de tog arkivet från Kulturen i Lund, eftersom de kan tillgängliggöra materialet. Hade det varit kvar hos Kulturen menar de att risken är att materialet hade packats ner i någon container. Antagligen, menar Intervjuperson 1, hade materialet packats på ett *bra* sätt, men det hade ”bara legat där”. Detta visar på att det kan vara en fördel att handlingarna finns vid verksamheten de berör. Där finns kunskap om materialet, och de ser en vikt av detsamma. Det visar dock också att verksamheten föredrar att materialet används över att det förvaras på ett helt korrekt sätt. Här finns det en slitning mellan handlingarnas bevarande långsiktigt, jämfört med att materialet tas del av och används. De arkiv som lämnas över till Riksantikvarieämbetet och Cultura kommer antagligen att förvaras på ett mer – för handlingarnas långsiktiga bevarande – korrekt sätt än om verksamheterna själva bevarat dem. Samtidigt finns det en risk att handlingarna hamnar i skymundan om arkivinstitutionen prioriterar andra arkiv. En utveckling om slitningen mellan användande av arkivhandlingarna och långsiktigt bevarande finns under kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*.

Vid ATA uttrycker Intervjuperson 4 att de är glada att det textila arkivet växer, eftersom det främst är där det finns kvinnliga arkivbildare. Hen säger:

När det gäller arkeologi så är det mest män. Så vi ser gärna att vi tar emot fler kvinnliga – och då blir det mycket textilier naturligtvis [skrattar]. Det är ju så fånigt egentligen att kvinnorna hör på med det där ”mjuka” och männen med det ”hårda” [intervjupersonens citattecken], men så kommer det nog se ut ett tag till. Det är ju liksom, när min generation och framåt – det är då det kommer in fler kvinnor i arkivet tror jag. Så är det ju. Det märks ju också på högskolan att det egentligen är fler kvinnor som doktorerar och forskar idag än män.
(Intervjuperson 4)

Denna bild stämmer överens med Eivergård och Lundstöms beskrivning av när etnologiska insamlingar började på 1900-talet i rädsla att allmogesamhället skulle gå förlorat till industrialismen. Där skriver de:

Kvinnorna hade det textila området och slöjdfrågorna som sin verksamhetsbas, medan männens ansvar främst utgick från byggnader och så kallad fornvård. När kvinnor engagerade sig i kulturarvssektorn kopplades deras funktion som regel till deras roll i hemmen, det vill säga som mödrar eller fruar (2007, s.133)

Just fornvård är som vi ser genom ATA en manlig domän, medan kvinnorna kopplas till hemmens sfär – detta verkar gälla såväl de som samlat in kulturarven som de som skapat det. På ATA är textilierna inte en representation av det vardagliga hemmets sfär, utan av textilier från kyrkor och dräkter från kungligheter. I alla arkiv som undersökts till studien är det dock kvinnor som stått

bakom såväl insamling som skapande av textilierna. Således är dessa arkiv viktiga för att lyfta fram en del av samhällets kvinnohistoria, som generellt tenderar att få mindre utrymme i samhället.

5.2 Gränslandet mellan arkiv och museum

I detta kapitel diskuteras överlappningen mellan arkiv och museum, som i fallet med föremål i arkiv kan upplevas vara av en flytande natur. Jag synliggör här för hur de olika verksamheterna reflekterar kring det egna textilarkivet i detta gränsland. Särskilt fokus ligger på Hemslöjden i Skåne, som utöver textilarkivet inte arbetar med arkiv likt de andra verksamheterna i studien. Minst fokus ligger på Antikvarisk-topografiska arkivet, eftersom de förutom ett textilt objekt inte bevarar föremål i arkivet. Detta kapitel ämnar svara på frågeställning 1: Hur ser verksamheterna på det egna arkivet i gränslandet mellan arkiv och museum?

5.2.1 Hemslöjden i Skåne

I intervjun med Hemslöjden i Skåne (HiS) ställer jag flera frågor som rör gränslandet mellan arkiv och museer. Eftersom föremål och handlingar som inte är pappersdokument ofta hänvisas till museer, undrar jag hur det kommer sig att de valt att benämna samlingen för arkiv. Intervjuperson 1 skrattar lite tveksamt och tänker ett tag, och säger sedan att de lika gärna skulle kunna säga ”samlingen”, men att de också *vill* att det ska vara ett arkiv. Intervjuperson 1 reflekterar kring detta:

Sen så säger vi arkivet - och jag tror också att det kan ha och göra med att det är deponerat från Kulturen och att arkiv låter liksom [skrattar till] det har lite *tyngd*, och då tror jag att vi tycker att det har tyngd eftersom det ändå är Kulturens material. (Intervjuperson 1)

De två intervjupersonerna reflekterar över detta tillsammans:

Intervjuperson 2: Jag tror egentligen bara att det är ett, alltså, att det blir bara ett ord på något vis. Och kanske i mitt huvud nu – jag har inte reflekterat riktigt över det – samlingar i mitt huvud är föremål. Men här är det ju föremåls- *och* pappersdel [Intervjuperson 1: Mm]. Och hade det bara varit papper hade det varit ett självklart arkiv [Intervjuperson 1: Mm]. Men egentligen är det ju samling *och* arkiv om man vill lägga dem betydelse i orden.

Intervjuperson 1: Mm, jag har inte gjort den, den distinktionen i huvudet heller...

Intervjuperson 2: Nej, nej det är ju först nu när du frågar...

Intervjuperson 1: Nej det är först nu när du frågar, så vi *vet* inte [skrattar till].

Intervjuperson 2: Men det är väl också det när det är något man inte använder, det är ju inte material vi har ute i vanliga livet och jobbar med i Hemslöjden, [tänker efter] utan det är just nåt man ska vara lite rädd om eller äldre.

A: Men sen tror jag också att det handlar om att [Namn] som jobbade med det förut, hon kunde, hon hade ju också, hon var bibliotekarie och höll på liksom, hon kunde *arkivera* saker [skrattar]. Och sen jobbade ju [Namn] här och hon var ju arkivarie – ja men då jobbar man väl med ett arkiv.

Jag: Vet ni vad hon [bibliotekarien] menade med att arkivera saker? Vad händer när man arkiverar något?

Intervjuperson 1: Eeh, jaaa, eeh [tänker efter]. Jag tolkar det mer som att arkivera är så här strukturera och sätta in i ett system så att man kan hitta dom här grejerna, kanske ge det en rubrik, en underrubrik... Den typen av – det är det jag lägger in i att arkivera.

Detta är belysande för olika sätt att se arkiv på, det kan vara ett arkiv för att det även innehåller pappershandlingar, men det är också ett begrepp med lite tyngd i sig enligt HiS. Det verkar också vara kopplat till de som arbetat med arkivet – arkivarier och bibliotekarier kan enligt denna utsaga arkivera saker. I uppbyggnaden av arkivet tog HiS även hjälp av en person som jobbat med arkiven på Malmö museum, som på ideell basis har väglett HiS med hur materialet kan struktureras. Då jag frågar hur de gått till väga i uppbyggnaden av arkivet nämner de den arkivarie som de i citatet ovan berättade har jobbat med arkivet. Då jag hade kännedom om denna person och trodde att denna var museolog och inte arkivarie bad jag om förtydligande:

Jag: Har det funnits någon skriftlig information ni kunnat ta del av för att stödja er i uppbyggnaden av arkivet?

Intervjuperson 1: Jag vet att [Namn] har tittat på det, hon är ju arkivarie...

Jag: Läste hon arkiv, vet ni det, eller var det museivetenskap?

Intervjuperson 1: Arkiv.

Jag: Okej.

Intervjuperson 1: Så hon kom ju in med arkivkunskap liksom. Så att när vi strukturerade det tillsammans så var det jag som satt på det textila: ”hur ska vi lägga ut de här textilierna”, eller ”var är det här för teknik?”, den delen kan ju inte hon. Medan hon var så här: ”vi kan strukturera på det här sättet, det är vettigt”.

När jag sedan varit i kontakt med denna person visar det sig att det var museivetenskap hen studerat. Tron att det är en arkivarie som arbetat med samlingen stärker dock HiS bild av verksamheten som ett arkiv.

I intervjun framhåller intervjupersonerna att det är unikt att en samling som deras är så pass organiserad och tillgänglig, och att just deras material hade blivit fjärrmat från Hemslöjden om det varit på ett museum. Där hade också materialet varit svårare att komma åt. De reflekterar kring arkivsamlingen, och Intervjuperson 1 säger:

Att det är organiserat och ändå tillgängligt, det är väl det som är USP:en⁹. Annars så har ju kanske hembygdsföreningar som har fått arkiv och inte riktigt vet hur de ska göra med det – de kanske kan *tillgängliggöra* det ganska bra men inte så bra struktur. Här har vi struktur *och* vi kan tillgängliggöra. Medan museer har anställd personal, de har jättebra struktur, men de kanske inte kan tillgängliggöra det på samma sätt. Det är väl det som är USP:en.
(Intervjuperson 1)

⁹ USP betyder Unique selling point, på svenska unik konkurrensfördel.

Eftersom handlingarna speglar Hemslöjden finns också kunskapen kring materialet på plats. HiS kan visa upp handlingarna, men också förmedla kunskap om textilen och dess kontext. De menar att det generellt saknas kunskap om textilier på museer idag:

Intervjuperson 2: Jag tänker också att det är det som gör arkivet väldigt unikt, eller samlingen, för att det är svårare och svårare att komma åt samlingar på museerna. Och jag upplever efter att ha jobbat ett antal år – textilkompetensen finns ju inte kvar där. De sitter på samlingar men kan inte riktigt om man ställer frågor svara till det. Man kan väl hitta det i sina databaser och peka var det ligger, men... Och vill helst inte ens visa utställning för de tycker det är för svårt att hantera textilier. Men det handlar återigen – du anställer kuratorer och annat på museerna, inte föremålskunniga materialkunniga. Så där kan man ifrågasätta [intervjupersonerna pratar samtidigt] ...

Intervjuperson 1: Det är väl kanske det, att vi har, vi sitter på, i huset, stor textilkompetens tillsammans med ett rikt textilt material. För rikt textilt material hittar vi på andra ställen, men kanske inte alla gånger i kombination med hög textilkompetens.

Intervjuperson 2: Och det är svårt att komma in på andra ställen.

Med ”textilkompetens” menar de exempelvis att kunna se skillnad på olika tekniker, där de menar att man på museerna ibland knappt kan se skillnad på stickat och virkat. De påpekar också att museerna har svårt att avgöra vilka textilier som har vad de kallar för ”kulturhistoriskt värde”, ett begrepp som återkommer i kapitel 5.3 *Bevaranduurval och synen på kulturarv*. När de fått frågor av museer menar de att museerna inte ser skillnad på vad som är 1750-tal och 1950-tal. Just textilkompetensen är hög inom HiS och Hemslöjden över lag. Då vi talar om hur materialen förtecknas i arkivet berättar Intervjuperson 1 att de alltid går på material och teknik, att de är lite fixerade vid det och att det går före allt annat. Hen säger: ”Så det går först i strukturen. [...] Vi vill se teknik, material och baksidor. Vi textilare kollar alltid baksidan först för att avgöra teknik”. Detta citat kan visa på vad de anser generellt saknas inom museivärlden.

5.2.2 Svensk-Finlands textilarkiv

Svensk-Finlands textilarkiv (SFT) består av textila föremål, men är beläget i Cultura som utöver detta är ett mer traditionellt arkiv med pappershandlingar. Vi diskuterar under intervjun gränslandet mellan arkiv och museum, och Intervjuperson 3 svarar att: ”eftersom Cultura i övrigt är ett arkiv så blir det här ett arkiv också”. Jag frågar om det har byggts på arkivvetenskapliga teorier och praktiker, Intervjuperson 3 svarar då:

Nej, det har det inte. Jag tror att man kanske har tyckt att det är ett lämpligt namn [arkiv] när man sätter dem i arkivlådor och limmar upp dem på papp så här [visar ett textilprov]. Det känns som att det är ”arkiv” [gör citationstecken] när man gör på det här viset, och inte ett museum. (Intervjuperson 3)

Tygproverna från Marthas hemslöjdsarkiv följer den förteckningsstruktur som skapades för materialet vid insamlingen. Intervjuperson 3 reflekterar kring detta system och menar att det nog är mer likt hur arkiv arbetar jämfört med museum:

Men jag skulle nog säga att Hjördis Dahls system som hon gjorde med textilproverna är mer ett arkivaktigt system med sifferkoderna. Det känns som mer arkivmässigt än kanske vad man

skulle ha gjort i ett museum där man mer har en löpande numrering. Här är det grupperat enligt typ av, och sen ett undernummer som är löpande. Det är kanske mera arkivstil, men det är hennes system som hon gjorde och förmodligen med inspiration någonstans ifrån men jag vet inte. (Intervjuperson 3)

Intervjupersonen menar att de hela föremålen är förvarade mer i enlighet med hur museer förvarar sina föremål, och benämner det som ett ganska klassiskt musealt sätt att packa dem. Tygproverna är dock nedpackade i stora metallskåp – vilka Intervjuperson 3 kallar för typiska arkivskåp.

Vi återkommer under intervjun till gränsen och skillnaden mellan arkiv och museer vid några olika tillfällen. Intervjuperson 3 menar att många museer har mer möjligheter till att dokumentera och katalogisera sina föremål, och att de har möjlighet att ställa ut på ett annat sätt än arkiv, särskilt större föremål. Intervjupersonen uttrycker att handlingarna kanske tas hand om bättre på museer och att de förmodligen blir bättre packade eftersom anställda på museer har kunskap om textilier.

5.2.3 Antikvarisk-topografiska arkivet

På Antikvarisk-topografiska arkivet är det inte en fråga huruvida de befinner sig i ett gränsland mellan arkiv och museum. När jag ställer frågor om överlappningen mellan arkiv och museum menar Intervjuperson 4 att det bara är anställda med arkivutbildning i arkivet, och att det "är" ett arkiv. I arkivet finns det väldigt få föremål, det består nästan uteslutande av pappershandlingar och digitala handlingar, förutom en mässhake från Libraria. Eftersom pappershandlingar är vad som traditionellt klassas som arkivmaterial, går det i linje med den klassiska synen på arkiv som bevarandeinstitution av pappersdokument. Det innehåller också ämbetsarkiven med offentliga handlingar, som bevaras i enlighet med arkivlagen och Riksarkivets arkivföreskrifter – och omfattar just offentliga arkiv.

5.2.4 Analys och diskussion

I resultatet framgår flera olika tolkningar och synsätt på vad som gör något till ett arkiv. Främst undersöktes detta i relation till Hemslöjden i Skåne, eftersom de inte arbetar med arkiv i verksamheten i övrigt och själva kunde välja vad de ville kalla sin samling. Materialet ägs av Kulturen i Lund, som är ett museum. Således flyter detta arkiv mellan museum och arkiv.

Intervjupersonerna på HiS menar att om de endast hade haft föremål så hade det snarare varit en samling i stället för arkiv. Men då det också finns pappershandlingar så är det ändå ett arkiv. Hade det endast funnits pappershandlingar hade det enligt dem självklart varit ett arkiv. Intervjuperson 2 menar att det väl egentligen är en samling *och* ett arkiv de har. Här kan vi se att bilden av att arkiv ska innehålla pappersdokument fortfarande råder. Jämför man detta med ATA, som i stort sett bara har pappershandlingar och är ett renodlat arkiv så passar det på detta synsätt. Detta stämmer också in på hur intervjupersonen på Cultura talar om handlingarna. Föremålen är där packade på ett mer musealt vis. Återigen länkas föremål mer ihop med museum än arkiv. Trots detta har såväl HiS som Cultura tagit emot föremål, och integrerar dessa i vad de kallar sin arkivverksamhet. Pappersdokument kopplas ihop med arkiv, och

föremål kopplas ihop med samlingar, men om föremål bevaras i arkiv, måste väl dessa dock också ses som arkivmaterial? I kapitel 1.5.1 *Arkiv* lyftes Arkivutredningen från 2019, där en breddad definition av arkiv framgår och föremål är ett exempel på vad som kan innefattas i ett arkiv. Bilden av att föremål hör till samlingar och att pappersdokument hör till arkiv kanske därför är dags att rucka på, i och med att verksamheter som dessa arbetar med arkiv och också bevarar föremål.

HiS påpekar också att de inte reflekterat så mycket över vad ett arkiv är i jämförelse med en samling, det kan enligt Intervjuperson 2 förstås som ”bara ett ord”. Men det är ett ord de själva anser har lite ”tyngd” - kanske just för att de också kopplar ordet arkiv till material som är äldre, som man ska vårda och vara lite rädd om, och som inte längre används. Detta synsätt kan kopplas till ett livscykelperspektiv på arkivhandlingar, i motsats till Records Continuum-modellen. Att arkivhandlingarna inte längre används motsvarar det sista stadiet i livscykelperspektivet, där handlingar som är ”färdig använda” arkiveras. Jag anser dock att detta inte stämmer in på hur HiS i praktiken ser på och arbetar med sitt material. Snarare vill de gärna levandegöra äldre material, och låter detta användas i nya kontexter i bland annat kurser och utställningar. Mer om detta i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*. Bilden av att handlingar i arkiv är ”äldre” behöver inte heller stämma överens med verkligheten. Ser man till exempel till myndighetsarkiv så arkiveras verksamheten löpande. Det kan snarare visa på HiS syn på att det som är värt att bevara i arkiv är äldre föremål, detta återkommer i kapitel 5.3 *Bevarandeurval och synen på kulturarv*.

Då jag frågar vad som är skillnaden på textilarkivet hos Cultura i jämförelse med en samling på ett museum fastslår Intervjuperson 3 verksamheten som ett arkiv genom att de *inte* är ett museum, eftersom de inte ställer ut materialen de har på det sätt museum gör. I vad som kan uppfattas som ett gränsland mellan arkiv och museum kan alltså förståelsen av vad man själv är förtydligas genom att befästa vad man inte är. Värt att notera är att såväl Marthas Hemslöjdsarkiv och arkivet hos HiS har benämnts som arkiv redan från insamlandet av materialet under tidigt 1900-tal. Att samlingarna idag kallas för arkiv, och har hamnat på arkiv, kan ha sin förklaring i detta. Eftersom samlingen redan benämnts som ett arkiv är det inte konstigt att det doneras just till ett arkiv, även fast föremål traditionellt hänvisats till museer.

På Hemslöjden i Skåne ser man samlingen som ett arkiv också på grund av de som arbetat med det. Om någon som har arbetat med materialet är en arkivarie eller kan arkiv så blir det enligt HiS ett arkiv, egentligen oavsett om det är gjort enligt arkivpraktiker eller inte. De har haft en bibliotekarie på plats som Intervjuperson 1 menar ”kunde *arkivera* saker”. De berättar att de också haft en arkivarie som arbetat med arkivet, Intervjuperson 1 säger: ”ja, men då jobbar man väl med ett arkiv”. Då jag efter intervjun varit i kontakt med denna person visar det sig att det inte är arkivarie hen studerat till, utan till museolog. Trots det har tron att de haft en arkivarie på plats stärkt bilden av att samlingen är ett arkiv. Samlingen blir per automatik ett arkiv om arbetet skett med hjälp av personer som kan arkiv och att arkivera. Det är intressant att HiS också säger att en bibliotekarie kan arkivera, kanske visar detta på en bild utifrån av att alla spår inom ABM (arkiv, bibliotek och museer) har liknande kompetenser. Då Intervjuperson 3 på

SFT reflekterar över varför det insamlade materialet från början kom att kallas för arkiv så pekar hen på en *känsla* av att arbeta med arkiv. Det känns som arkiv när man ”limmar tygproverna på papp och lägger dem i arkivlådor”. Och kanske är just känslan, som är lite svår att ringa in, viktig för arkiv som dessa. För när blir något ett arkiv? Finns det några givna parametrar att leva upp till för att betraktas som ett arkiv? Beror det på vilka som arbetar där, eller räcker det att verksamheten *vill* att det ska vara ett arkiv, kanske för att det är ett ord med tyngd i sig? Jag har inget svar på detta, men jag har försökt belysa hur dessa arkivverksamheter reflekterar kring deras plats i arkivlandskapet, och vad som utgör ett arkiv. I denna studie kan vi se att verksamheter arbetar med textilarkiv på olika sätt, och innehåller olika slags handlingar. Eftersom det inte finns någon kartläggning av textilarkiv, och dessa inte är representerade i forskning om arkiv, är det av intresse att se hur de själva positionerar sig i arkivlandskapet.

Här synliggjordes också, framför allt Hemslöjden i Skånes, bild av museer som en minnesinstitution för textilt kulturarv. De anser att museer generellt saknar kunskap om textilier, vilket visar sig i att de ofta inte har kunskapen för att kunna avgöra exempelvis tekniker och årtal. De kan enligt intervjupersonerna på HiS förvara materialet på ett bra sätt – vilket Intervjuperson 3 på Cultura också lyfter – men kunskapen om textilens kontext och oåtkomligheten på museer lyfts som negativa aspekter av bevarandet av textilt kulturarv på museer. Tillgängligheten och kunskapsspridandet av textilierna verkar enligt HiS vara av större vikt än att förvara det på bästa sätt. Detta analyseras vidare i kapitel 5.5 *Användning och levandegörande av arkiven*. Denna syn på textilier i museimiljö delas också av Palmköld, som jobbat med textila samlingar på museer. Hon skriver:

Men textilierna har under lång tid fått föra en undanskymd tillvaro, nerpackade i lådor och skyddade av silkespapper eller bomullstyg i museernas magasin. Ansedda som problematiska och svåra att använda i den dagliga museiverksamheten och i mötet med publiken (2007, s. 6)

Palmköld menar vidare att många som arbetar i museum tycker att det är svårt att kontextualisera dessa, och att ”få dem att passa in och belysa de frågeställningar som känns aktuella att arbeta med idag” (2007, s. 12). Detta visar på att den kunskap och kontext som HiS menar att de har till sitt material är av stor vikt.

5.3 Bevarandeurval och synen på kulturarv

I detta kapitel lyfter jag hur verksamheternas bevarandeurval ser ut idag. För att kunna presentera resultaten krävs kontext över hur bevarandeurvalen av det som idag finns i arkiven har skett historiskt, därför börjar avsnitten med en historik över detta. Verksamheternas bevarandeurval kopplas även samman med deras syn på kulturarv och kulturhistoriskt värde, i de fall denna syn tydliggjordes i intervjuerna. Detta kapitel ämnar svara på frågeställning 2: Vilka urval styr vad verksamheterna bevarar?

5.3.1 Hemslöjden i Skåne

I kapitel 2.2.1 *Hemslöjden* beskrevs Hemslöjdens uppkomst vid 1912 och dess verksamhet under det tidiga 1900-talet som en längtan tillbaka till det förindustriella allmogesamhället. Lilli Zickerman, som var initiativtagare till

Föreningen för Svensk Hemslöjd, ville föra vidare hantverkskunskapen så den inte skulle gå förlorad i det industriella samhället. Palmsköld reflekterar över den inverkan Hemslöjden har haft på att avgöra vad som kommit att bli det svenska textila kulturarvet, och vad som exkluderats från det. Zickerman inventerade de textilier som fanns runtom i Sverige, och bedömde vad hon såg som fint, traditionellt, svenskt och allmoge. Målgruppen för de produkter som designades och såldes var moderna, urbana medelklasskunder (Palmsköld 2017). Hemslöjden har enligt Palmsköld varit betydande för att forma det svenska textila kulturarvet då de:

uppmärksammat och betonat vikten av kunskap om slöjd och hantverk, om dessas historiska bakgrund, tekniska möjligheter, material och design” (2017, s. 33)

Hemslöjden har en uppsjö av kunskap kring skapande, design, slöjdmaterial och tillverkningsmöjligheter och har bibliotek med mönster. Detta omfattar dock endast vad som godkänts av Hemslöjden för att vara av god smak och skapat i rätt tekniker. Palmsköld problematiserar Hemslöjdens inverkan som kulturarvsaktör och skriver: ”Snart hade hemslöjdsrörelsen skapat ett metaforiskt rum för accepterade tekniker, ett rum som samtidigt exkluderade andra” (2017, s. 30). Hemslöjdsbutikerna fungerade enligt henne:

bokstavligen som ett rum för accepterade tekniker, material, design och utförande med en noggrann kontroll av vad som fick säljas under varumärket Svensk slöjd (2017, s. 33)

Men trots allt är Hemslöjden och dess föreningar idag en skatt att tillgå för att få kunskap om åtminstone det textila kulturarv som Zickerman och Hemslöjden samlat in, även om det finns luckor för den slöjd som exkluderats.

I Skåne skedde också en insamling och inventering av hemslöjd, detta är grunden till den samling som idag förvaras på Hemslöjden i Skåne. Insamlingen av det textila arkivet skedde i början på 1900-talet. Detta leddes av Henriette Coyet som var friherrinna, kulturpersonlighet och ledamot av Malmöhus läns hemslöjdsförening tillsammans med Lissie Möller, som var med i grundandet av Malmöhus läns hemslöjdsförening. De samlade in vad de ansåg var folkligt, allmoge, bondskt och skånskt. Det som samlades in var saker som enligt Hemslöjden sågs som ”fint och tjustigt och värt att bevara” (Intervjuperson 1). I intervjun påpekar Intervjuperson 1 att det redan i detta skede har skett ett tydligt urval av vad som sedan kommit att bli det textila arkivet, och att vi måste komma ihåg att det är borgarklassens kvinnor som bestämde vad som var ”folkligt” och fint för tiden. Insamlandet på den här tiden var inte baserat på frivilligt inlämnande. Intervjuperson 1 berättar en anekdot från en anställd inom Hemslöjden, vars mormor och mamma när hon var liten hotfullt kunde säga ”Aktare så inte Coyettan kommer!”. Intervjuperson 1 skrattar lite och fortsätter:

För när Henriette Coyet kom, då gömde man undan det absolut finaste för annars så kom hon bara och pekade – för hon var ju friherrinna – så hon kunde ju liksom göra som hon ville. (Intervjuperson 1)

Samma intervjuperson berättar att hen vid ett tillfälle pratade med Malmö museer, som hade gått igenom uppgifter om vad som betalats för dessa textila material under insamlingen på 1900-talet. Då kunde de tydligt se att om föremålen kom

från människor inom borgarklassen så fick dessa lite bättre betalt än om det var en bonde de hämtade materialet ifrån – eller ännu värre någon utan mark. Intervjuperson 2 instämmer och menar att det nog är ganska typiskt för när museerna grundats över lag. Hen lyfter att det finns liknande historier om när bland andra Artur Hazelius samlade in material, som stämmer väl överens med detta. Intervjuperson 2 problematiserar också insamlingspraktikerna, och påpekar att det skett ett väldigt tydligt urval av några få personer som samlat in, utefter vad de har tyckt varit spännande och bra nog.

Idag har Hemslöjden i Skåne (HiS) inte någon aktiv insamlingspraktik. Stiftelsen för Skånsk Hemslöjd satte stopp för att ta in mer till samlingen under 90-talet, detta är samlingen som nu deponerats hos HiS. Intervjupersonerna menar dock att det ibland är svårt att inte ta emot material som erbjuds när privatpersoner kommer in i butiken, då man inte vill att det ska slängas. I de allra flesta fall säger de dock nej när någon erbjuder ett textilt material. Materialet de tar in ska enligt intervjupersonerna ha ett ”kulturhistoriskt värde”, vilket jag snart återkommer till. När materialet från Kulturen i Lund anlände till HiS var det väldigt få saker de valde att inte bevara i arkivet, det som har plockats bort från samlingen är material som inte är textilt. Det fanns till exempel en låda med gamla nycklar och annat som de tror någon gång sålts i Hemslöjdsbutikerna, som de påpekar säkert kan ha ett stort kulturhistoriskt värde, men inte i den här kontexten. Tar butiken emot något nytt i dagsläget skrivs detta inte in i Kulturen-arkivet, utan allt som tas in på sidan av detta tillhör HiS.

Hemslöjdens tidigare insamlingspraktiker och värderingar verkar ha färgat av sig på vad man idag inom HiS ser på som material med vad intervjupersonerna benämner kulturhistoriskt värde. Vid flera tillfällen under intervjun nämner intervjupersonerna föremål som just har – eller inte har – kulturhistoriskt värde. Intervjuperson 1 säger:

Det fanns ju när vi sorterade, så hittade vi så här påsar med egentligen inslängt material och vissa av dem sakerna är ju föremål med *högt* kulturhistoriskt värde. Medan annat kanske är mer skräp. Det är ju svårt att säga liksom.

Då vi diskuterar att de oftast tackar nej om privatpersoner kommer in med material ser diskussionen mellan Intervjuperson 1 som arbetat med arkivet, och Intervjuperson 2 som är nyanställd ut så här:

Intervjuperson 2: Vad gör ni idag då om de kommer in med en gammal dyna och vill skänka?

Intervjuperson 1: Jaa, oftast, i 99 av 100 fall säger vi nej.

Intervjuperson 2: Och hänvisar till? Kulturen i Lund?

Intervjuperson 1: Nej, till... Försök ge bort den till någon som vill ha den.

Intervjuperson 2: Men om det är kulturhistoriskt värde?

Intervjuperson 1: Ja om *vi* tycker att det har ett högt kulturhistoriskt värde då kanske vi kan fundera på att ta in det men de flesta har ju inte det.

Intervjuperson 2: Nej nej, men jag tänker att det skulle kunna vara att någon sitter på en ärvd, eller också man köpt på auktion och som kommer 1850...

Intervjuperson 1: Ja, nej nej. Jaja... Skulle någon komma med en Märta Måås-matta så skulle vi nog fundera. Då så...

Intervjuperson 2: Eller en gammal yllebroderad dyna som släkten inte längre vill ha, original.

Intervjuperson 1: Mm, nej de dyker ju inte upp. Vi får väldigt många icke-original. 50-tal.

Detta visar dels på vad som kan förstås som kulturhistoriskt värde – textilier skapade av välkända namn som är av vikt för Hemslöjden¹⁰, eller äldre originalföremål. När jag frågar vad kulturhistoriskt värde är – om det är något vi känner igen eller att vi vet vem som skapat det, säger de att det måste finnas en kontext till och kunskap om materialet. Gällande vad jag tidigare lyfte om bevarandeurval, då en låda med nycklar slängdes så sa de att nycklarna kanske hade ett jättestort kulturhistoriskt värde, men inte för dem. För att de ska ta in nytt material till arkivet bör det dock ha kulturhistoriskt värde för dem på HiS.

5.3.2 Svensk-Finlands textilarkiv

Svensk-Finlands textilarkiv (SFT) har sin grund i den inventering av hemslöjd som påbörjades 1927 av Marthaförbundet. Materialet reflekterar allmogens vardagstextilier i de svenska bygderna i Finland från 1750-tal och framåt, som nämnts i kapitel 2.2.2 *Svensk-Finlands textilarkiv*. Ledande för textilinsamlingen var handarbetslärarinnan och etnologen Hjärdis Dahl. Maria Ekqvist (2012) har forskat om SFT, och skriver i sin pro gradu-avhandling om arkivets bakgrund att det saknats forskning om vad som låg bakom textilinventeringen. Hon sätter in textilinsamlingen och textilarkivet i en samhällskontext där hon undersöker husmors- och marthaideologierna, hemslöjdssynen och folklivsforskning. I sin forskning kommer hon fram till att arkivet för marthaideologerna främst användes för att ta fram mönstermodeller för Hemslöjden, och att ”sprida goda kvinnotraditioner och manifesteras en gemensam finlandssvensk husmoderlighet” (2012, s. 114). Det finns, som vi sett, paralleller mellan den svenska Hemslöjden och marthornas¹¹ insamling av hemslöjd i svenska områden i Finland. Enligt Ekqvist hade man god kontakt med Sverige och de som ledde insamlingen här, såsom Hemslöjden, Lilli Zickerman och Nordiska museet, vilket kan ha resulterat i marthornas insamling av textila hemslöjdsmodeller (2012). Insamlingen i de svenska kusttrakterna i Finland under 1900-talet såg dock lite annorlunda ut mot Hemslöjdens insamling av material i Sverige. En skillnad var att det var fler som ansvarade för insamlingen i Svensk-Finland. Hjärdis Dahl ledde insamlandet, men eftersom det fanns många hjälpedor på olika orter så var urvalet inte på samma sätt utelämnat till en enskild persons värdering. En stor skillnad mellan insamlingen i Finland och Sverige var att Hemslöjden samlade in material efter väldigt specifika kriterier om vad som var rätt och fint. Detta verkar inte vara fallet med marthornas insamling och inventering. I Svensk-Finlands textilarkiv finns det inte bara hela textilier och tygprover, utan också trådar, blekt tyg och garnstumpar. Ekqvist påpekar att materialet:

beroende på betraktarens synsätt [kan] vara antingen struntsaker eller viktiga symboler och kunskapskällor som kan berätta både om hurudant ett gammalt dräktplagg varit, om dess

¹⁰ Märta Måås-Fjetterström, som nämdes i diskussionen ovan, var textilkonstnär samt föreståndare för Malmöhus läns hemslöjdsförening 1905–1911.

¹¹ Marthor/marthorna är de som var aktiva i Marthaförbundet.

användare och i förlängningen om identitet. De kan tillskrivas ett stort estetiskt (eller annat) värde i ett visst sammanhang. (Ekqvist, 2012, s. 13)

Intervjuperson 3 påpekar att det inom vissa orter har samlats mer flitigt än inom andra orter. Man ser att vissa har varit mer ivriga att samla in – och det har då inte gjorts stor skillnad på vad som är ortstypiskt, allmoge, och ”fint och värt att bevara” som i Hemslöjdsrörelsen i Sverige. Intervjuperson 3 säger:

Jag tror att på vissa orter har man varit väldigt ivrig att samla och då har man nog inte gjort så stor skillnad. Men ibland kan man se att någon nog varit extra intresserad utav till exempel ylletyger och så ser man extra mycket såna. Men att det finns en österbottnisk kommun som heter Närpes och vi har väldigt mycket tygprover därifrån. Jag tror inte att det finns ett helt plagg eller en hel tygbit från 1927 för att de varit där med saxen i varje klädbod i hela trakten. Så där har man inte haft nån skillnad, där har man tagit allt. (Intervjuperson 3)

Eftersom det varit olika personer i olika orter som samlat in, och de kanske varit intresserade av olika saker, finns det en stor bredd på vad som samlats in. Man kan dock se att det finns mer insamlat till exempel i Österbotten, Åboland och i skärgårdskommunerna, under tiden det inte finns mycket i till exempel Nyland och Helsingfors, det har mer samlats in lite på senare tid. Intervjupersonen säger:

Det beror nog på de lokalt engagerade, och kanske där det inte fanns så mycket att det sågs som längre ifrån huvudstadsregionen och de stora städerna. Det kan nog ha funnits lite ”här är ett rikt område - här är det bra att samla” misstänker jag. Det har gett en obalans i att vi har mycket från till exempel Österbottensområdet. (Intervjuperson 3)

Intervjuperson 3 tror också att det i insamlandet kan ha varit så att man inte ville ha mera moderna saker, som textilier färgade med anilin – det kan alltså ha funnits ett visst urval baserat på vilka orter som var rikare samt ett motstånd mot nyare metoder och textilier.

I dagsläget samlar inte Svensk-Finlands textilarkiv in något nytt arkivmaterial, men har likt Hemslöjden ibland tagit emot material från privatpersoner. Gällande dessa har de inte några direkta urvalskriterier eftersom de får så få frågor om att ta emot material. Om någon har material som passar in i deras befintliga samlingar är det ett lätt beslut att ta emot det, exempelvis när personer kommit med material som passat in i Marthas hemslöjdsarkiv. De har också tagit emot helt nya samlingar, såsom textilkonstnären Barbro Gardbergs bandsamling. De ansåg på arkivet att denna var intressant då den hade en stor bredd. Övriga saker de tagit emot från privatpersoner har varit så pass små samlingar att det inte varit några svårigheter att ta emot, och har som nämnts oftast kompletterat de övriga samlingarna. Intervjuperson 3 menar även här att det är jättesvårt att tacka nej till det material folk kommer in med. De har dock visst material de inte tycker passar in i den befintliga samlingen, men som de ändå bevarar i arkivet. Vid sidan om Barbro Gardbergs bandsamling har de några andra handlingar kopplade till henne. Gardberg var kyrkotextilkonstnär och konstnär för offentliga utrymmen. SFT har några prov och ritningar på kyrkotextilier av henne som de inte riktigt tycker passar in bland de andra arkivmaterialen. Skulle det finnas någon annan mer lämpad verksamhet som vill ta emot det skulle de donera det vidare, men för tillfället finns det på SFT.

Bilden av vad som är kulturhistoriskt värde skiljer sig på SFT från HiS. Jag frågar uttryckligen om de har bra koll på vad de tar emot till arkivet utefter vad som har kulturhistoriskt värde. Då rycker Intervjuperson 3 på axlarna och säger att:

Jo, och jag tycker egentligen att hela samlingen har ett ganska fint kulturhistoriskt värde, också bland de här hela klädesplaggen som finns så finns det intressanta tröjor och just nålbundna vantar – tekniker som man kanske inte är van vid att använda. Och på det vardagskläder och lite finare virkade kyrkvantar och rejäla vantar man har haft när man har fiskat, var i båten och fiskade. Så det är en fin bredd på det och det tycker jag är trevligt. Och ett verkligt kulturhistoriskt värde att det finns de här vardagsgrejerna också. Annars har ju det varit problem att man har ju haft finklänningarna, men man har ju inte fått underkläder och vardagskläder donerade. (Intervjuperson 3)

Detta kopplar jag till ett mer etnologiskt synsätt på kulturarvet och samhället, vilket förstärks av att Cultura är ett forskningsarkiv som täcker in bland annat folkloristik och etnologi, likt folklivsarkivet i Sverige. Gällande insamlingen av Marthas hemslöjdsarkiv beskrev Intervjuperson 3 det som en ”räddningsoperation för att det gamla kulturarvet höll på att försvinna med industrialiseringen”. Man samlade alltså in material likt i Sverige, där man velat bevara folkminnen och kunskap om samhället och kulturen som det varit. Även om det på vissa sätt överlappar med Hemslöjdens insamling, så var den sistnämnda ändå ett urval av vad som var extra fint och intressant, snarare än en bredd av de textilier som representerade samtiden, som hos SFT.

5.3.3 Antikvarisk-topografiska arkivet

En stor del av de handlingar som finns i det textila arkivet på Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) rör Riksantikvarieämbetets tidigare verksamhet med konserveringsateljén Pietas. Pietas konserverade inte vardagstextilier, utan främst kyrkliga och museala prakttextilier och textilier med rik historisk koppling. Några exempel på detta är Drottning Margaretas klänning, Bockstensmannens dräkt (Riksantikvarieämbetet 2017), Dramatiska teaterns ridå från 1908 och fanor från svenska statens trofé-samling (Estham 1987). Materialen som Pietas arbetade med speglade vad som kan kallas för finkultur, snarare än den stora massan i samhället. Textilierna som konserverades gick självfallet tillbaka till respektive ägare efter utfört arbete, de handlingar som finns i arkivet är således den dokumentation av textilierna och arbetet med dessa som uppstod i verksamheten. De enskilda arkiv som bevaras hos ATA är från textilkonstnärer som Agnes Branting, Märtha Gahn, Anna-Maria Hoke och Anna-Lisa Odelqvist-Kruse med flera. Flera av dessa är nära sammankopplade med konserveringsverksamheten. Agnes Branting grundade såväl Pietas som Licism, som var en ateljé för skapandet och konserveringen av kyrklig textil. Också Gahn och Odelqvist-Kruse var aktiva såväl inom Licism som Libraria, ett företag som också tillverkade kyrkliga textilier, utsmyckningar och liturgiska kläder.

I arbetet på Antikvarisk-topografiska arkivet idag menar Intervjuperson 4 att de oftast tackar nej till material på de olika avdelningarna på ATA i stort. För att material ska tas emot behöver det enligt Intervjuperson 4 ha bäring på deras område, i detta fall kyrkliga textilier. Är det något med koppling till Libraria, Licism eller Pietas så kollar man extra på det. Man undersöker även skicket på materialet så att det inte är slitet eller förstört, och att det är någorlunda ordnat,

eftersom de inte har tiden att ta hand om material som inkommer i flyttlådor. Det ska vara genomgången så att det kan förtecknas på ett enkelt sätt för att det inte ska krävas så stora insatser. Det händer att privatpersoner kommer med material de vill donera, men då säger de oftast nej om det inte är något väldigt speciellt med koppling till det existerande materialet. I stället hänvisar de till lokala museer, arkiv, bibliotek eller hembygdsföreningar – framför allt om det rör sig om hobbytextil.

I intervjun med Antikvarisk-topografiska arkivet framkom inte någon särskild diskussion där synen på vad som har kulturhistoriskt värde framkom. Handlingarna rör som nämnts dock finkulturella textilier med antingen stark historisk koppling – såsom kungakläder och Bockstensmannens dräkt – eller kyrkliga prakttextilier. Detta speglar den syn konserveringsverksamheten haft på vad som är värt att bevara och konservera för framtiden. Detta speglar inte samhällets invånare i stort, utan finkulturella sammanhang och samhällets elit.

5.3.4 Analys och diskussion

För två av de undersökta verksamheterna har urvalen av material till arkivet skett innan verksamheterna tagit emot materialet. Gällande SFT:s och HiS:s arkiv skedde det grundläggande urvalet redan vid insamlingen. Hemslöjden samlade in material efter specifika kriterier över vad de ansåg var värt att bevara, medan SFT innehåller en större bredd då urvalet inte verkar ha varit lika värderande. Detta relaterar till hur verksamheterna idag ser på vad som är värt att bevara, och vad som har kulturhistoriskt värde. HiS nämner ”kulturhistoriskt värde” många gånger under intervjun – vad som har det och vad som saknar det. De skiljer under intervjun också på original och icke-original. Intervjuperson 2 frågar Intervjuperson 1 vad de gör om någon kommer in med en gammal yllebroderad dyna. Intervjuperson 2 svarar då att det bara dyker upp icke-original från 1950-tal, dessa har inte kulturhistoriskt värde för HiS. Men vad är ett originalföremål? En grundtanke hos Hemslöjden är att man lär genom att kopiera – vilket fortfarande sker genom Hemslöjdens kurser och de materialkit som säljs till slöjdare av de gamla mönstren. Hemslöjden står för ett kontinuerligt skapande och omskapande. Ågren skriver, som lyftes i kapitel 2.1.3, att ”Hemslöjdsrörelsen vill slå vakt om ett levande kulturarv och samtidigt förnya det [...] för att slöjden skall ha en fortsatt funktion i nutiden” (Ågren 1999, s. 50). Därför är det förvånande att begreppet ”original” används, och att endast dessa är av intresse. Vad är ett original, och när är det från? Är det från tidsperioden då Hemslöjden samlade in material runt om i Sverige, och är dessa i så fall original, eller baseras inte också dessa på tidigare förlagor? Hemslöjdens rörelse både bakåt och framåt påminner om Janusansiktet, som blickar in i framtiden och samtidigt som det ser tillbaka på det som varit. Eftersom de traditionella hantverken ständigt utvecklas inom Hemslöjden borde även föremål från 1950-talet ses som originalföremål. De är original för en ny tid och kontext, som säger något såväl om Hemslöjdens verksamhet som om samhällsförändring som leder till utveckling.

Då HiS går igenom påsar med material som var inslängda i arkivet och som skänkts av privatpersoner genom åren säger Intervjuperson 1 att det fanns olika saker där, vissa hade högt kulturhistoriskt värde, medan annat ”kanske mer är skräp”. Här synliggörs en stark värdering av vad som passar in i arkivet, och att det finns en tydlig bild av vad som är kulturhistoriskt värde för HiS. Hos Cultura

finner vi en annan syn på kulturhistoriskt värde. Arkivet har en stor bredd på textilier – från kyrkvantar till vardagskläder och enstaka trådar. Intervjuperson 3 påpekar att det är ett problem att det ofta är finkläderna som doneras, och inte till exempel underkläder eller vardagskläder. Detta synliggjordes också i kapitel 3.2 *Kulturarv och kritiska kulturarvsstudier*, där jag lyfte att Arthur Hazelius gav instruktioner om att samla in det egendomliga och högtidliga (Ulväng 2014). På Cultura anser man detta till trots att allt detta har ett kulturhistoriskt värde. Dock anser de inte att ritningarna till kyrkotextilier passar in i arkivet. Nilzén (2006) skriver angående enskilda- och personarkiv att arkivbildningen ofta varken är ”genomtänk eller planerad”, utan att det i dessa arkiv ofta finns ”handlingar som striktproveniensmässigt inte hör dit, men å andra sidan kan det saknas material som borde ha funnits där” (2006, s. 20). Detta verkar stämma överens med åtminstone SFT:s arkiv. Kanske ritningarna på kyrkotextilier passa bättre på en verksamhet som ATA, eller i ett kyrkoarkiv. Alla tre arkiv mottar fortfarande arkivhandlingar som passar in i beståndet, vilket visar på att det saknats material som ”borde” ha funnits på plats. Att SFT anser att materialet inte passar in visar att de fokuserar på mer folkliga textilier. Också vad ATA tagit emot, särskilt i form av personarkiv, speglar vad som under konserveringsverksamheten bevarades genom konserveringen - kyrkligt och grandios textilt kulturarv. Således har grunden för de bevarandeurval som skett historiskt i alla undersökta arkivsamlingar en klar överensstämmelse med verksamheternas syn på kulturhistoriskt värde, och vad de bevarar som textilt kulturarv för framtiden, idag. De tre arkiven speglar olika delar av samhället genom de textila kulturarv som bevaras i respektive arkiv.

Hemslöjden i Skåne visar en medvetenhet kring att kulturhistoriskt värde kan vara olika beroende på kontext. Dels då Intervjuperson 1 lyfter att de sorterar bort en låda med nycklar som inte har kulturhistoriskt värde för dem, men kanske har det för någon annan. Också när Intervjuperson 1 säger ”Ja om vi tycker att det har ett kulturhistoriskt värde då kanske vi kan fundera på att ta in det”. Här synliggörs att det som HiS ser som kulturhistoriskt värde kanske skiljer sig från vad någon annan ser som detsamma.

5.4 Skilda materialtyper i arkiv och proveniensprincipen

Olika typer av material kräver olika omständigheter för att kunna bevaras för framtiden. Såväl ljus, luftfuktighet och temperatur är faktorer som är viktiga att ta hänsyn till för att förhindra att materialet bryts ner, samt kunskap om olika textiliers och pappers fibrer, limning och sammansättning. Detta gör att handlingar som kanske egentligen hör samman kan behöva separeras och förvaras på olika sätt. I detta kapitel undersöks hur verksamheterna hanterar material av skilda typer, och om de skiljer på handlingar som egentligen hör samman med varandra. Detta för att se om materialiteten påverkar huruvida verksamheterna kan följa proveniensprincipen, som är standard i svenska arkiv.

5.4.1 Hemslöjden i Skåne

Föremålen i arkivet följde redan en struktur när Hemslöjden i Skåne (HiS) tog emot dem. Det skedde enligt Intervjuperson 1 ett enormt arbete med detta på 90-talet. Alla textila föremål är märkta med textila lappar i löpande numrering som är

fastsydda på föremålen. Jag frågar om de valde att utgå från numreringen eller om de skapade ett eget system. Då säger Intervjuperson 1:

Ja, för där vi fick fatta ett beslut. Ska vi tänka och göra ett helt nytt system, visst det kan man göra, kanske att det hade blivit bättre. Men vi har den här tiden, det finns ett system, vi anpassade oss till det systemet som var gjort av praktiska skäl. Och det kanske inte är det absolut ultimata systemet, men det var det vi satt med liksom. Och också ett massivt arbete som har gjort. (Intervjuperson 1)

De valde alltså att gå på nummerordning som fanns, materialet ligger då sorterat utefter materialkategori och teknik. Vävning och broderi för sig, och sedan olika tekniker inom dessa för sig. HiS byggde själva förvaringsmöbler till rullarna med textilier och skisserna av Elfa-system. De byggde även hyllor till föremålen, men har också draglådor till textilierna. Jag frågar om de skiljer på föremål som kan ses höra ihop, till exempel om de har en färdig textil, ett mönster och ett tygprov, eftersom dessa kan behöva förvaras på olika sätt. Då säger Intervjuperson 1:

Då ställs vi ju inför den här typen av problem du säger, exakt det du säger nu. Där hamnar vi ju när det gäller skisser från textilkonstnärer, för då har vi skiss - väldigt sällan färdigt, för då är det ju stora konstverk liksom – men vi har materialprover, vi har garnkartor och där har vi valt att lägga tillsammans. Så vi har liksom en avdelning som heter ”Kerstin Mauritzson” nu. Men det blir lite, det blir lite hoppigt. Men det är då det material som *inte* är från Kulturen. Men det blir hoppigt för vi har Kerstin Mauritzson-föremål som ligger i Kulturen också, och de ligger på Kultursidan [av arkivet]. (Intervjuperson 1)

Det uppstår med andra ord problem när det finns arkivhandlingar de anser hör samman, men som kommer från olika arkiv – både det deponerade från Kulturen i Lund och det som tillhör HiS själva. De påpekar att Digitalt Museum är ett bra verktyg för att kunna hitta vilka handlingar som hör samman. Söker man på Kerstin Mauritzson där så ser man allt de har i arkivet, och vilka olika ställen dessa ligger på rent fysiskt. De beskriver det dock fortfarande som en brist. Intervjuperson 1 säger:

Men där är det ju också den här avvägningen, vad ska vi gå på? Ska vi bryta det här gamla systemet för att det skulle vara bättre att ha allt från den här textildesignern på samma ställe, eller ska vi fortsätta på det gamla? (Intervjuperson 1)

De valde att fortsätta på det gamla systemet. Ibland separeras materialen trots det fortfarande. I pärmarna med mönsterskisser, mindre vävnader och garnkartor står det ibland att de samhör med ett annat inventarienummer, till exempel om det andra materialet är för stort och behöver förvaras på någon annan plats. Denna information finner man också i pärmarna med förteckningen över arkivet, de använder med andra ord korshänvisningar för att se hur handlingarna hänger ihop. Rummet arkivhandlingarna förvaras i är som tidigare nämnts HiS gamla kök, där köksdelarna rivits ut. Det finns fönster i rummet, men det hänger rullgardiner för. De som arbetar med arkivet har gått Hemslojdskonsulentutbildning på Handarbetets Vänner, där de också fått lära sig om konservering av textil. Något de dock saknar är frysmöjligheter för att minimera risken för skadedjur, och tillgång till sätt att rengöra textilierna på. De har heller ingen tillgång till konservatorer. De kontrollerar materialet efter bästa förmåga, med stickprover av materialet och fällor för skadedjur.

5.4.2 Svensk-Finlands textilarkiv

Svensk-Finlands textilarkiv utgår, likt Hemslöjden i Skåne från den ursprungliga kategoriseringen som gjorts vid insamlingen - Hjärdis Dahls katalogiseringssystem. Det vore ett för omfattade arbete att ändra om den strukturen. Intervjuperson 3 visar upp ett tygprov fäst på kartong med signum 1AA1. Där går det att läsa ut såväl att det är ett ylletyg som kommunen textilprovet kommer från. Föremålskategorier (till exempel ylletyger och bäddtextilier) hålls för sig, och sedan hålls kommunerna för sig. Gällande de hela textila föremålen säger Intervjuperson 3 att det också ”är mer hur de funkar tillsammans i en låda”, vilket hen menar är ett ganska klassiskt musealt sätt att packa dem. Intervjuperson 3 betonar att det nog lätt blir så både i museum och arkiv. Tröjor finns i samma låda, vantar och strumpor finns i en låda, och packas liggande. Intervjuperson 3 fortsätter: ”Det är mera hur de funkar bäst, man har lite försökt hålla kommun, men mera hur det har funkar i lådor för att ha det effektivt packat”. Jag frågar om de separerar saker som hör samman – till exempel en skiss och ett färdigt objekt – för att materialkategorierna ska förvaras separat, på vilket jag får ett ”ja!” till svar. Jag frågar vidare hur de hittar saker som hör ihop, vad det finns för sökvägar. Då svarar Intervjuperson 3 att de flesta objekt ändå är fristående:

Det är sällan vi har saker som hör samman, det kan finnas ett foto eventuellt som hör ihop med sånt nånting. Men om vi har en kategori ”vepa” så finns det ju helt fysiskt under den kommungruppen det kommer från, så då kan man ju kolla från kommun till kommun. Så de är inte väldigt kopplade på det viset. I databasen där det finns infört, om det finns ett foto som hör ihop med ett textilprov har vi försökt notera det, men det är inte alltid det finns. Det finns inte så mycket fotografier som hör ihop med sakerna sen. (Intervjuperson 3)

De hela textila föremålen är packade med silkespapper i stora liggande lådor som står på hyllor i arkivutrymmet. Lakan och ryor är rullade med silkespapper på stora rullar som hänger på ställningar. Det huvudsakliga arkivet är i en källare, så det löper ingen risk att skadas av ljus. Den största risken är i stället vatten, men de har inte haft problem med det. I utställningsutrymmet finns det fönster, men där är sakerna inpackade i skåp, och för fönstren hänger UV-skyddande rullgardiner för att ljuset inte ska komma in. De har även haft konservatorer på plats för att se över materialet, och lånar frysen på Åbo museicentral när de får nya textilier.

5.4.3 Antikvarisk-topografiska arkivet

Handlingarna i Antikvarisk-topografiska arkivets textildel är uppdelade efter arkivbildare, men olika slags material förvaras på olika platser. Intervjuperson 4 berättar som exempel att alla fotografier som hör till textilkonstnären Märta Gahn ligger i en separat box med hennes namn skrivet på. Fotonegativen separeras från dessa och ligger i arkivets klimatkammare för negativ, men de är också uppmärskta efter Märtha Gahn så att de kan hittas enkelt igen. Intervjuperson 4 säger:

Så även om det är saker som tillhör samma arkiv så delar man ju på det, för vi har pappershandlingar ståendes i A4-kartonger på hyllorna, men så kan det finnas stora skisser som behöver ligga i stora ritningslägg, men då är det ju hänvisningar i förteckningen exakt var någonstans det här ligger så det är aldrig något problem att hitta rätt. (Intervjuperson 4)

I dagsläget förvaras akvareller, skisser och liknande handlingar på samma sätt som vanliga pappershandlingar, även om det ibland finns garn- och textilprover fästa på dessa. Det finns en tanke om att i framtiden bygga en textilkammare så att textilproverna kan förvaras för sig, på grund av risken för skadedjur. Arkivet följer Riksarkivets föreskrifter i utformningen av arkivlokalerna, och anpassar temperatur och fuktighet efter föreskrifterna. Materialet har därför goda förutsättningar för långsiktigt bevarande.

5.4.4 Analys och diskussion

Såväl Hemslöjden i Skåne (HiS) som Svensk-Finlands textilarkiv (SFT) har valt att följa den struktur som fanns på materialen. HiS har valt att sortera materialet efter den nummerordning som materialet hade när det deponerades. SFT har valt att ha kvar det katalogiseringssystem som finns för textilproverna och som utvecklades av Hjärdis Dahl då materialet samlades in. Båda verksamheterna uttrycker att det vore ett allt för stort arbete att göra om den befintliga strukturen. Detta trots att det kanske, enligt HiS, finns bättre sätt att göra det på. Alla tre verksamheter förvarar arkivmaterialet efter teman, som materialtyp. På HiS är handlingarna sorterade efter materialkategori och teknik. Material som egentligen hör ihop kan separeras om de inte får plats tillsammans eller kan förvaras på samma sätt. Också på SFT sorteras materialet efter föremålskategorier, och sedan efter kommun. Intervjuperson 3 säger att de, gällande hela textila föremål, försöker sortera det efter kommun men att de prioriterar att föremålen kan packas bra i lådorna. Även Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) skiljer på till exempel foton från negativ, även om såväl SFT som ATA försöker hålla samman arkivbildare inom dessa kategorier. Alla verksamheter skiljer således på handlingar som egentligen hör samman, på grund av att olika typer av material och föremål behöver förvaras på olika sätt.

Det är inte helt lätt att göra ett uttalande gällande huruvida verksamheterna följer eller frångått proveniensprincipen. Såväl HiS som SFT¹² har valt att följa den ursprungliga ordningen som fanns på handlingarna när de tog emot dem, så långt följer de proveniensprincipen. Men handlingarna har från start inte bevarats enligt den vedertagna principen om proveniens som styrande för hur material i arkiv ska ordnas. Att hålla handlingarna enligt proveniensprincipen hade inneburit att handlingarna hölls samman efter enskilda arkivbildare. Alltså hade exempelvis material som samlats in från samma person eller plats hållits samman. I stället har materialet sorterats efter materialkategorier, och i SFT:s fall sedan efter geografisk plats. De två verksamheterna har därför följt proveniensprincipen eftersom de behållit den ordning som fanns då materialet deponerats till respektive arkiv, men materialet är ändå uppdelat efter teman, som i pertinensprincipen. Också ATA separerar olika materialkategorier från varandra i textilarkivet. Det innebär att ingen av de undersökta verksamheterna helt följer proveniensprincipen. Detta var även resultatet av Myrdals studie av föremål i folkrörelsearkiv (2009). På de arkiv som undersöktes i Myrdals studie frångicks proveniensprincipen gällande föremål. Det verkar som att bevarandet av föremål i arkiv leder till en återgång till pertinensprincipen, som var rådande innan proveniensprincipen blev kutym.

¹²Åtminstone tygproverna i Marthas hemslöjdsarkiv har behållit den struktur de hade vid insamlingen, eftersom ett stort katalogiseringsarbete av dessa utförts av Hjärdis Dahl.

Edquist skrev, som lyftes i kapitel 1.5.7 *Proveniens- och pertinensprincipen* att enskilda arkiv ofta, då de har svårt att skilja på olika arkivbildare, ordnas efter teman som geografiskt område eller typ av material. Han skriver gällande detta att: ”I sådana fall är gränserna ofta flytande mellan å ena sidan arkiv och å andra sidan bibliotek och/eller museer” (2019, s. 13). Edquist nämner inte pertinensprincipen, men ordnandet efter teman är just detta. Angående vad Edquist skriver om att gränserna blir flytande mellan de olika ABM-aktörerna behöver då inte nödvändigtvis stämma. Arkiv har långt innan proveniensprincipen blev praxis utgått just från pertinensprincipen och delat in arkivets handlingar i passande teman eller kategorier. Pertinensprincipen övergavs för att handlingarna ökade i dramatisk takt, och blev svåra att återsöka. I textilarkiven tillkommer dock inte nytt material i samma takt som i ett myndighetsarkiv, därför blir återsökningen inte lika problematisk.

Resultatet i denna studie visar att arkivverksamheter som bevarar föremål, eller andra icke-traditionella arkivhandlingar, kan och behöver ordna arkivmaterialet efter andra principer än tidigare beforskade delar av arkivväsendet. Dessutom kan det innebära en förändring i synen på att arkiv som arbetar likt dessa, med olika slags material i arkivet, fortfarande arbetar enligt arkivvetenskapliga principer, i stället för i ett gränsland mellan arkiv och museum.

5.5 Användning och levandegörande av arkiven

I detta kapitel diskuteras hur verksamheterna använder och tillgängliggör arkivmaterialet. Detta sätts i analysen i relation till the Records Continuum Model och en förståelse av att materiell kultur såsom föremål bär på information som vi med rätt kunskap kan utläsa. Detta kapitel ämnar svara på fråga 4: Hur används och tillgängliggörs arkivmaterialet?

5.5.1 Hemslöjden i Skåne

Meningen med arkivet, menar intervjuperson 1 och 2, är att materialet ska användas och tittas på. Det är en studiesamling som också kan användas till utställningar och i kursverksamheten. Exempelvis har arkivmaterial plockats fram och lagts i arkivets draglådor som står i kursalen inför kurser i tvistsöm och skånkt yllebroderi. Också Spedetröjor har plockats fram inför stickkurser så att deltagarna kan titta på dessa. Intervjuperson 1 berättar hur det nya arkivet påverkar kurserna:

Och jag hade väl tänkt också, det kommer ju flamskvävskurser. Vi har inte haft det sen arkivet kom hit, men nu när vi ska ha det i sommar då tycker jag att den är en självklarhet att ta ner några av de gamla. Och vi har ju så de kan dra i också, så man får titta på original. Gamla original från... för då får man ju kopplingen till det historiska. (Intervjuperson 1)

Förutom att föremålen används till kurser och utställningar av verksamheten, så är det forskare som vill ta del av materialet. Författare som kollat på föremål med koppling till Märta Måås och Kerstin Mauritzon, men också studenter som skrivit om materialet i arkiven. Hittills har det varit sådana som hittat dit på egen hand, men i framtiden vill Hemslöjden i Skåne (HiS) börja med uppsökande verksamhet, och knacka på vid utbildningar och bjuda in dessa. De tar också upp

ett exempel på en silversmed som ska ställa ut i butiken under sommaren som har kommit och tittat i arkivet för att få inspiration till mönster och motiv. Det kommer även att finnas ett formulär att fylla i på sikt där man får fylla i vem man är, om man är allmänt textilintresserad eller vill ha en fördjupning kopplad till studier. Då kan det också röra sig om olika prisbilder för att ta del av materialet. Det finns ett axplock i draglådorna, men om någon vill se andra föremålstyper så behövs förberedelse i att plocka fram detta. Jag reflekterar över det faktum att HiS använder sitt arkivmaterial väldigt aktivt i verksamheten och ber om förtydligande kring detta:

Jag: Så att någonting har lagts i arkivet det betyder inte att det är statiskt arkiverat, utan det är till för att användas?

Intervjuperson 1: Det är till för att användas, sen så får det ju inte tas från huset. Och samma sak vi har ju haft en arkivutställning, med föremål från arkivet.

Jag: Så då kommer det liksom till liv igen på något sätt?

Intervjuperson 1: Ja!

Samtidigt som materialet ska bevaras på ett bra sätt så påpekar de att det är en studiesamling som ändå är till för att användas och tittas på. Det är inte menat att det ska ligga oanvänt – även om det kanske hade varit det bästa för materialet.

Intervjuperson 2 har nyligen blivit anställd på Hemslöjden i Skåne. Tanken är att hen ska arbeta med levandegörande av arkivet. Tillgängliggörande av föremål menar de dock är något som har kommit de senaste kanske fem åren. Tidigare fick stiftelsen som skapades för att ta hand om materialet ha föremålen på Citadellet där hemslöjdsbutiken låg. Därefter fick de låna en lokal på rådhuset i Landskrona, men då var materialet väldigt otillgängligt. De beskriver att det var en snirklig trappa upp, att det inte fanns någon hiss och att det var krångligt att ta sig in med flera olika nycklar. Men då fanns inte heller tanken om tillgänglighet, utan man var mest glad att kunna bevara materialet på något sätt. Emellanåt tog man fram äldre förlagor för att ta fram nya mönster eller få inspiration, men annars låg materialet bara där, och det är först de senaste åren tillgänglighet och tillgängliggörande fått dominera. Tillgängliggörande var också en faktor till att det material som deponerats från Kulturen i Lund kom att hamna på stationshuset i Landskrona. Dels hade Kulturen inte nog med utrymme, dels inte heller rätt förutsättningar för att tillgängliggöra materialet. Intervjuperson 1 säger:

Och där kunde vi gå in och säga att vi kan ha arkivet här, medan om de hade tagit arkivet så såg både dem och vi risken med att bara så här att ja, men då packas det ner. Visserligen på ett bra sätt, men sen så läggs det i någon typ av container och sen är det där... (Intervjuperson 1)

Nu finns också materialet på en plats där de anställda har stor insikt och kunskap om det, och det kan tillgängliggöras. Tillgängliggörandet var dock inte ett krav från Kulturen, utan Intervjuperson 1 pekar på att det mer hör till tidsandan, att fokus ligger mycket på tillgängliggörande nu. Intervjuperson 1 menar att tillgängliggörande är i vår tidsanda, och att det är det även för museer - eller var vi än tittar just nu. Intervjuperson 1 säger:

Och sen om 20 år så kanske det inte är tillgängliggöra vi vill länge, då kanske vi vill göra något annat. Men nu är trenden det [skrattar till]. Och har pågått ganska länge och kommer säkert att pågå ett tag till. (Intervjuperson 1)

Som nämnts ovan finns det en ny anställd som ska levandegöra arkivet. Jag frågar vad levandegörande av arkivet kan innebära, och Intervjuperson 2 svarar:

Jag tänker föreläsningsserier eller att vi har seminariedagar där vi utgår [från arkivet] på något sätt. Det kan vara helt allmänt tänker jag också: Varför samlar vi? Vilka blir nördar och vilka blir inte nördar? Vad är du nörd på, vad är jag nörd på? Vad har du hemma, vad har jag hemma? Att få in det liksom i samhället i allmänhet. (Intervjuperson 2)

Intervjuperson 2 tänker också att man kan ha rådgivning där man kan samarbeta med museerna och prata om det textila material som finns i samhället:

Vad gör vi som står med en massa textilier hemma som vi köper med en massa virkade spetsar och knypplade spetsar? Jag har ingen som ärver mig, vem ärver dig? Var gör vi av det? Att kunna diskutera det med specialister också. Jag vet väl att museerna är fulla, hembygdsgårdarna är fulla. Vad gör vi med det då? En del lever lite med att "ah, ingen vill ha det" – jag vill ha till lite sådana allmängiltiga samtal. (Intervjuperson 2)

Intervjuperson 2 tar också upp andra exempel som kan utgå från materialet i arkivet. Till exempel kan de ha en serie där de pratar om folkdräkter, och då bjuda in föreningar från andra kulturer där skillnader, likheter och traditioner kan vara utgångspunkt. Tillgängliggörandet av arkivet är viktigt för HiS, och möjliggör för nya samtal och kunskapsskapande med utgångspunkt i arkivet.

5.5.2 Svensk-Finlands textilarkiv

Inte heller på Svensk-Finlands textilarkiv är materialet i arkivet statiskt utan är till för att användas, främst som inspiration eller som forskningsmaterial. Till exempel är det en finsk textilforskare som använt materialet då hon skrivit om spetsar. Också textiltjänstverkare är intresserade av materialet i arkivet. Marthaföreningar besöker också arkivet. Intervjuperson 3 skrattar och säger att de också alltid tvingar deras studenter att komma och titta på arkivet. Hen säger:

Och sen finns det på finskt håll i grannstaden Reso en textilartisanutbildning och de brukar också komma på studiebesök. Tillsammans med dem har vi också gjort en utställning. De fick alla välja ett föremål eller ett tygprov eller nåt och ta inspiration från det, och sedan göra ett nytt föremål på basen av vårt föremål och sen har det blivit en utställning både i deras skolutrymme och i vårt utrymme. Det var ganska spännande, just hur man omtolkar gamla tygprover och gamla broderier och så till något nytt. (Intervjuperson 3)

Oftast är det personer de på SFT redan känner till som besöker arkivet, men personalen är också med och hjälper besökare på plats. Cultura, som SFT är en del av, har ett utrymme för utställningar, men hittills har inte mycket gjorts med koppling till textilierna. Det finns en statisk utställning som berättar lite om textilarkivet, Finland och vad det finns för olika sorters textilier. Under en tid hade de också en flagga utställd. Intervjupersonen berättar:

Åbo akademi är grundat 1918 där efter att Finland blev självständigt, och när akademien grundades fanns det ingen officiell flagga för Finland. Så någon gjorde en röd flagga med ett gult finskt lejon på, med bomullstyng och yllegarn, och flaggan hittade man i någon källare

[skrattar till]. Den fick vi som donation och hade utställd en tid, för den handlar om Finlands historia lite, hur man tänkte innan vi fick en officiell flagga för landet. (Intervjuperson 3)

I framtiden vill de gärna ha en utställning med textilierna, men de har inte kommit fram till vilken vinkel de vill ha på det än.

5.5.3 Antikvarisk-topografiska arkivet

De som använder materialet är konservatorer och antikvarier. Också textilantikvarierna på historiska museet kommer då och då över för att ta del av materialet, samt före detta kollegor som nu arbetar på andra platser. Verksamheten använder också själva materialet, till exempel på visningar i magasinerna. Det finns ett digitalt formulär på nätet man får fylla i om man vill ta del av handlingar i arkivet. Då får man skriva vilket arkiv man är intresserad av så att de kan plocka fram materialet till besöket, sedan får besökarna på egen hand ta del av materialet i arkivets läsesal. Där kan de också skanna materialet så att de får med sig högupplösta bilder till publicering om det är aktuellt. Är det något material de på arkivet inte har copyright på så brukar de ändå kunna höra av sig till myndigheten som tagit fram materialet och få godkännande. Det finns sekretesshandlingar i arkivet då det är en myndighet, detta kan lämnas ut men blir då maskat. Utgångspunkten för materialet i arkivet är att det ska kunna lämnas ut. Mest populärt bland textilarkivets handlingar är Pietaskatalogen, där det finns fotografier och dokumentation om alla kyrkliga textilier som konserverades på Pietas. Idag används denna när textila verk behöver omvårdad på nytt. Intervjuperson 4 berättar om vikten av detta:

Om vi tar en sådan konstnär som Märtha Gahn till exempel, hon gjorde ju fantastiska textilier i många svenska kyrkor. Och det är ju fantastiskt att vi kan spara det materialet, för sen när de textilierna måste konserveras så har man originalhandlingarna på hur Märtha hade tänkt sig att den här textilen skulle se ut, vilket material hon använt. Så att det är ju väldigt viktigt att gå tillbaka till när man gör den konserveringen. (Intervjuperson 4)

Detta är något som också nämns av textilhistorikern Inger Estham (1987). Hon påpekar att den dokumentation som finns av arbetet med textilierna möjliggör att konserveringen kan följas upp, och att det visar på en betydande kunskapsåtervinning.

På Antikvarisk-topografiska arkivet pågår det ett digitaliseringsprojekt. Detta görs på plats, men större volymer skickas i väg dels till föremålsvården i Kiruna och till skanningscentralen i Fränsta som Riksarkivet sköter. Dock har inget textilt material skickats på skanning än, utan ATA har mest arbetat med skanning på hemmaplan när de har velat lyfta ett särskilt textilt material och marknadsföra det. Mer arbete har lagts på att föra fram det textila materialet i arkivet det sista året. Detta har till exempel gjorts genom en rad podcastavsnitt om det textila materialet, som i detta fall rör dokumentation om konserveringsverksamheten Pietas. Dessa finns på Riksantikvarieämbetets hemsida och har flera avsnitt. Intervjuperson 4 uttrycker att handlingarna har varit populära redan innan, men att de kunde se ett litet uppsving och nya ansikten efter podcastavsnitten. Material har också skannats och lagts in i Arkivsök, Riksantikvarieämbetets digitala söktjänst. Det finns en utställningsyta, men inte heller där har man hittills

fokuserat på det textila arkivet. Det finns dock planer på att göra detta, men ännu vet de inte vad de ska ställa ut.

5.5.4 Analys och diskussion

På Hemslöjden i Skåne prioriterar man att materialet i arkiven används, även fast det kanske hade varit bättre för det att ligga orört för att säkra dess överlevnad. De vill ta hand om materialet på ett bra sätt, men användandet är ändå viktigast enligt dem. De arbetar med detta på flera sätt, till exempel genom utställningar i lokalen i Landskrona som *Retro – ur arkivet* som inledde uppsatsen (bild i bilaga). De använder också arkivmaterialet i slöjdkurserna de anordnar. Intervjuperson 1 påpekar att tillgängliggörande är en trend för tillfället, men det är inte något nytt att Hemslöjden att plocka fram äldre material och gör dessa aktuella för allmänheten. Som nämnts tidigare så har Hemslöjden utgått från att man lär sig att slöjda genom att kopiera äldre förlagor. Exempelvis är alla yllebrosoderier som säljs i Hemslöjdsbutiken utvecklade från arkivförlagor. Under utställningen *Retro – ur arkivet* plockades 60-talsmönster fram igen och materialkit till tvistsömmar såldes i butiken (bild i bilaga). Arkivmaterialet används också som inspiration för konstnärer, och som källa för forskare. Det som är nytt med tillgängliggörandet är snarare att de som vill kan komma och ta del av arkivet, och att det då finns ordnat för dem. Det sätt på vilket HiS använder materialet i arkivet går att koppla till the Records Continuum Model (RCM). Förlagorna är enligt RCM aldrig färdig använda, utan ”always in a process of becoming” (McKemmish 2001, s 334). De återkommer ständigt i verksamheten, och teknik såväl som mönster förs vidare till nya generationer. Arkivmaterialet ger också upphov till helt nya tolkningar och verk, till exempel då en silversmed använde de textila arkivalierna för inspiration till en utställning. Det visar att materialet kan användas på helt nya sätt i andra kontexter, som inte har med textilier att göra.

Angående valet HiS gör i att prioritera användning synliggörs slitningen mellan arkivmaterial som används i kunskapsspridning och materialets långvariga beständighet. En balansgång där det inte är lätt att veta vad som är viktigast. Låter vi materialet ligga och endast lyftas fram för att vårda det kommer det att överleva längre än om det plockas fram och slits på. Men vilken nytta gör materialet om det bara ligger undanstoppat? För vem sparar vi det om vi inte vill att det ska användas? Textilkonservatorerna Karin Falk Draier och Ingeborg Skaar (2012) reflekterar över detta, och utför ett tankeexperiment där en kudde ställs ut på ICA. De skriver:

Redan vid själva tanken inställer sig då frågan: får man ”offra” en kudde ur museets samling? På ICA kan ett utställt föremål aldrig få optimala förutsättningar vad gäller förvaring och klimat. Dess livslängd förkortas. Men kanske vore det ändå ett bra sätt att väcka intresse och sprida kunskap. Vilket är viktigast: allmänhetens kunskap och engagemang eller själva kudden? Kan man och ska man ställa dem mot varandra? (2012 Inledning, sidnummer saknas)

Detta illustrerar väl problematiken, även om man kan argumentera för att det sannolikt finns mer lämpade platser att ställa ut en kudde än i en matvarubutik. Att visa upp materialet kan dock öka intresset hos allmänheten att lära sig dessa tekniker, och kunskapen kan överföras till nästkommande generationer, som inte

behöver börja om från ruta ett (Falk Draier & Skaar 2012). Oavsett så är det svåra överväganden.

The Records Continuum Model går också att se i hur arkivmaterialet på Svensk-Finlands textilarkiv använts. Tillsammans med en textilutbildning i grannstaden gjorde de en utställning där eleverna fick skapa nya föremål baserat på något av arkivmaterialen. Intervjuperson 3 säger att det är intressant att se hur de gamla textilierna kan omtolkas till något nytt. Material som enligt Intervjuperson 3 inte efterfrågas så flitigt och därför kan upplevas som förlegade, kunde här ge upphov till helt nya föremål. Arkivet hade också en flagga utställd, en flagga som gjordes då Finland blev självständigt, men innan de hade en officiell flagga. Intervjuperson 3 menar att den kan spegla såväl en del av Finlands historia som hur man tänkte innan landet fick sin flagga. Detta kan ses genom Terry Cooks perspektiv på handlingar i RCM, där handlingarna är bevisvärden som formar kollektiva minnen i samtiden (2001). Flaggan representerar ett sätt att tänka vid en viss period, och passar väl in på paradigmskiftet som lyftes i relation till Cook i kapitel 3.1. *Process rather than product, becoming rather than being* är i detta sammanhang hur materialet speglar en utveckling av Finland till en egen nation. Att flaggan representerar de tankar som fanns på hur det *kunde* bli kan förstås som *reflecting time and place rather than universal absolutes*. Dessa delar av det postmoderna samhället, menar Cook, har blivit viktiga för att förstå samhället runt oss (2001). Flaggan i SFT kan användas just för detta ändamål.

I kapitel 2.1.2 *Materiell kultur – föremål som bärare av information* lyftes hur objekt och föremål kan bära på information, detta går väl samman med Cooks synsätt. Genom Hunts forskning (2014) synliggjordes faktumet att textilier är utmärkta medium för att väcka minnen till liv – såväl kollektiva (Gigantic) som individuella (Miniatures). Detta eftersom tygerna lever nära oss och bär på spår av hur vi levit – svett, fläckar och slitningar kan alla säga något om händelser i våra liv. Flaggan är såväl Miniature som Gigantic. Det är ett verk av en enskilds persons tolkningar, men som speglar Finlands utveckling. I arkivet ser vi också prov på Suzanne Briets förståelse av kontext, som synliggjordes i kapitel 1.5.5 *Dokument*. Enligt hennes förståelse tolkar vi objekt på olika sätt beroende på var de studeras. Hade vi hittat ett av textilproven hemma i en byrålåda, eller i en korg med stuvbitar på en loppis, hade vi antagligen inte tänkt så mycket om det. Men placeras tygproverna som i detta fall i ett arkiv är de inte längre bara tygprov. De är med Briets förståelse nu dokument som kan ge oss information om samhället. Plötsligt är tygproverna inte bara tyg, utan en del av Svensk-Finlands historia och kulturella identitet.

Ett annat exempel på hur textilier kan bära på information är de lappryor som finns på SFT från sent 1700-tal. Lappryor kallas också för nockryor eller trasryor beroende på geografiskt område, och användes i båtarna i skärgården eftersom de var varma och tåliga. Enligt Intervjuperson 3 är det ryor där man vävt in alla gamla textilbitar, och till och med trådbitar, för att fylla ut. Detta var en ultimat restandvändning i ett återvinningsamhälle, men som intervjupersonen påpekar känns extrem för oss idag. Liknande restandvändning lyftes också i förhållande till Ulvängs studie i kapitel 2.1.3 *Studier om de medverkande verksamheterna*. Ulväng skrev om uttjänta textilföremål som kunde bli tätning till hus, papperslump eller trasvävar, detta i förhållande till bondesamhället i Sverige där

den ekonomiska situationen var allt annat än önskvärd. Hakanen (2019) påpekar i sin magisteruppsats om trasryor att återanvändningen av utslitna textilier indikerar ett förhållningssätt till att textilierna var värdefulla material man ville återanvända i så hög utsträckning som möjligt. Hon skriver att ”En sparsamhet om textila material, som var arbetsamt och tungt att framställa, var självklar och nödvändig i självhushållningens tid.” (2019, s. 80). Hakanen påpekar vidare, med stöd i tidigare forskning, att:

ett studium av materiella ting kan avslöja värderingar, förhållningssätt, attityder och synsätt vid en viss tid och miljö i ett visst samhälle. (2019, s. 80).

Lappryorna på Svensk-Finlands textilarkiv berättar också en historia. Genom att studera textilbitarna och trådarna i ryan får vi information om ett samhälle där resurserna var så pass låga att inget fick gå till spillo. För att kunna göra dessa studier krävs det dock att materialet bevaras för framtiden, först då kan en läsning möjliggöras över huvud taget. De verksamheter som undersökts i denna studie är alla aktörer som arkiverar det gemensamma kulturarvet, och delar av vår historia. I dessa arkiv finns också kunskapen och kontexten till de arkiverade handlingarna. Museer har medel för att förvara handlingarna väl. Men det finns en risk, som vi såg i kapitel 5.2 *Gränlandet mellan arkiv och museum*, att handlingarna packas undan. Om de används så är de en del av en utställning, men tillgängligheten till materialet är inte lika god som vid dessa arkiv, där handlingarna plockas fram för studier. På ett museum kan man inte gå in som privatperson och förvänta sig att materialet är tillgängligt. Arkiven är till för att användas, och kunskapen finns på plats för att vi ska kunna förstå dessa tidsdokument. Trådarna i ryan är trådar av historien. Trådar av historien som bär på värdefull information om vi väljer att läsa den.

6 Slutsatser

I detta kapitel sammanfattar och redogör jag för de resultat som framgick av undersökningen. Jag besvarar och diskuterar de frågeställningar undersökningen utgått från i kronologisk ordning, och avslutar med den övergripande frågan om hur textilt kulturarv bevaras i arkiv.

Frågeställning 1: Hur ser verksamheterna på det egna arkivet i gränslandet mellan arkiv och museum?

Resultatet visade att Hemslöjden i Skåne, som själva valt hur de vill utforma bevarandeverksamheten vid sida om sin ordinarie verksamhet, *vill* att verksamheten ska vara ett arkiv, och att det är ett ord med *tyngd* i sig. Samtidigt menar de att de inte lagt särskilt mycket tanke på innebörden av begreppet arkiv. Bilden av verksamheten som arkiv stärks av vilka som arbetat med arkivet – om någon som arbetat med arkivet är arkivarie eller kan arkiv så blir samlingen ett arkiv. Resultatet visar att det är viktigt att minnesinstitutionen som bevarar materialet har kunskap om materialet och dess kontext för att kunna tillgängliggöra det. Hemslöjden i Skåne uttrycker att kunskapen om textilier saknas på museer, och att materialet inte är tillgängligt. Denna bild bekräftas av Palmköld (2007), som menar att museer ofta inte vet hur de ska förhålla sig till det textila materialet. Svensk-Finlands textilarkiv är en del av det kulturvetenskapliga arkivet Cultura, eftersom det är en del av ett arkiv så blir Svensk-Finlands textilarkiv också ett arkiv enligt Intervjuperson 3. Samtidigt visar resultatet att föremålen hanteras på ett mer klassiskt musealt vis, enligt Intervjuperson 3. Textilarkivet vid Antikvarisk-topografiska arkivet innehåller, förutom ett objekt, inte några textila föremål. Handlingarna, som består av exempelvis skisser, fotografier och akvareller är, av de tre verksamheterna, mest likt traditionella arkivmaterial – som brukar beskrivas som pappersdokument. Verksamheten ser sig inte som i ett gränsland mellan arkiv och museum, utan som ett renodlat arkiv. Detta kan också bero på att de förvarar myndighetsarkiv, och följer arkivlagar såväl som Riksarkivets föreskrifter.

Detta visar att textilarkiven i varierande grad befinner sig inom den flytande gränsen mellan arkiv och museer. Arkiven med föremål kopplar mer sina praktiker till museum än vad arkivet utan föremål gör. Alla tre verksamheter ser dock på verksamheten som textilarkiv. Gränsen för vilka slags material som utgör ett arkiv har ändrats över tid, exempelvis ingår föremål i vad Arkivutredningen från 2019 menar bevaras i arkiv. Detta visar att föremål inte självklart längre endast hör hemma på andra minnesinstitutioner, som museum, utan att de kan likväl *kan*, såväl som *faktiskt utgör* arkivhandlingar.

Frågeställning 2: Vilka bevarandeurval styr vad som arkiveras?

Resultatet synliggör att de bevarandeurval som skett historiskt i insamlandet av arkivmaterialen och verksamheternas bakgrund går hand i hand med vad verksamheterna tar in i arkivet idag, samt påverkar vad de ser på som kulturarv och kulturhistoriskt värde. Ingen av verksamheterna har en aktiv insamlingspraktik i dagsläget, men arkiven fortsätter att växa och kompletteras med material som passar respektive samlingar. På Hemslöjden i Skåne utgår de i

hög utsträckning från vilka material som har kulturhistoriskt värde. Detta visar sig vara detsamma som under insamlingen av arkivet under tidigt 1900-tal, och gäller väldigt specifika tekniker och föremål. På Svensk-Finlands textilarkiv ser man kulturhistoriskt värde i en bredd av material, där vardagsföremål har ett självklart kulturhistoriskt värde. På Antikvarisk-topografiska arkivets textilarkiv gäller dokumentationen inte vardagsföremål, utan speglar snarare kyrkligt, kungligt och finkulturellt material. Inget av arkiven bevarar handlingar som speglar det textila kulturarv som skapas i nutid.

Detta visar att en bredd av arkiv behövs, eftersom de speglar olika delar av samhället historiskt, och alla bidrar med viktiga - men olika - delar av historien.

Frågeställning 3: Hur påverkar bredden av materialtyper i arkiven huruvida verksamheterna följer proveniensprincipen?

Alla undersökta verksamheter delar upp arkivmaterialet efter materialkategorier, och skiljer på arkivmaterial som annars skulle hört ihop. Detta eftersom materialiteten på det som bevaras i arkiven har olika behov för att kunna bevaras långsamt, och att stora och små föremål inte får plats på samma plats. Detta visar att arkiven följer pertinensprincipen, snarare än proveniensprincipen. Detta kompliceras dock av att såväl Hemslöjden i Skåne och Svensk-Finlands textilarkiv har valt att följa den struktur på, åtminstone delar av, materialet som redan fanns då de tog emot arkiven. De följer således proveniensprincipen eftersom de inte ändrat på strukturen själva, men materialet i arkivet *var* redan uppdelat enligt pertinensprincipen i olika materialkategorier. Också i Myrdals studie om föremål i folkrörelsearkiv (2009) var resultatet att arkiven förvarade föremål på det sätt som passade föremålet, snarare än enligt proveniensprincipen. Dessa typer av arkiv, som har handlingar som inte endast är traditionella pappersdokument, hamnar i en slitning mellan två idealmodeller, varav proveniensprincipen är den idealmodell som arkiv med pappersdokument traditionellt följer. Det textila kulturarvet, och otraditionella arkivhandlingar, verkar vara av en karaktär som inte helt låter sig infinna sig i den rådande principen för att ordna arkiv som följs av i arkivväsendet i övrigt.

Frågeställning 4: Hur används och tillgängliggörs arkivmaterialet?

De textilarkiven uttrycker samstämmigt att arkivmaterialet är till för att studeras och användas, det ska inte arkiveras för att sedan bara ligga och vänta. Arkiven har inom alla verksamheter använts till forskning. Hemslöjden i Skåne använder också arkivmaterialet till kurserna de håller i textilhantverk, till föreläsningar och materialkit för slöjdare. De har även en anställd som aktivt jobbar med att levandegöra arkivet utåt. På Antikvarisk-topografiska arkivet har de bland annat spelat in och släppt podcastavsnitt som utgår från arkivmaterialet. Hur arkivmaterialen används på verksamheterna går därmed att koppla till teorin the Records Continuum Model, som utgår från att materialet ständigt kan förnyas i nya kontexter. Föremålen på arkiven är dokument som bär på information. Dessa kan, enligt forskningsfältet för materiell kultur, läsas och studeras och berätta om exempelvis samhället, mänskligt liv och historisk kontext för föremålen. De kan därför ses som dokument, som likväl som pappersdokument, bär på och bidrar med information i våra arkiv.

Övergripande frågeställning: Hur bevaras textilt kulturarv i arkiv?

Så, till den övergripande frågan för uppsatsen: Hur bevaras textilt kulturarv i arkiv? Ovanstående frågor har bidragit till att svara på denna fråga. Resultatet visar att bevarandet sker på flera olika sätt. Från bevarandet av faktiska, fysiska textilier till dokumentation om det textila kulturarvet. Som en reflektion av vardagens människor till kyrkliga och kungliga sammanhang. Inom verksamheter som i första hand inte arbetar med arkiv, till inom myndighetsarkiv. Av intresse, eller lagstyrt. Verksamheterna har på grund av detta olika förutsättningar för bevarandet, såväl ekonomiskt som gällande de fysiska lokalerna och förvaringsmöjligheterna. Undersökningen av dessa tre textilarkiv visar att bevarandet av textilt kulturarv i arkiv kan se ut på många olika sätt.

Syftet var att undersöka och skapa kunskap om hur några olika verksamheter arbetar med bevarandet av textilt kulturarv i arkiv, eftersom det i arkivforskningen saknades kunskap om denna del av arkivväsendet. Jag har med denna uppsats kartlagt hur några verksamheter som själva benämner sig som textilarkiv arbetar med bevarandet av textilt kulturarv, och har således synliggjort en blind fläck av arkivväsendet som stort. Då jag diskuterat fältet mellan museum och arkiv berörs också museisektorn av denna studie.

Kvalitativa intervjuer som metod visade sig vara ett bra val då formen tillät att informanterna berättade fritt. Jag fick därför information jag inte hade kommit åt om jag exempelvis använt enkätundersökning eller en mer strukturerad intervjuform som insamlingsmetod. The Records Continuum Model och kritiska kulturarvsstudier var till stor hjälp för att svara på frågeställningarna. Jag behövde dock utöver teorin fler perspektiv såsom proveniens- och pertinensprincipen och kunskap om bevarandeurval för att kunna ringa in och ge svar på övriga frågeställningar. Således är inte alla frågeställningar grundade i uppsatsens teorikapitel i lika hög utsträckning.

Gällande studiens generaliserbarhet så är detta en fallstudie om textilier, men hur jag gått till väga för att undersöka ett specifikt område kan göras på andra typer av arkiv, museum eller bibliotek. Uppsatsen har bidragit med en inblick i vad som bevaras och blir vårt textila kulturarv.

7 Vidare forskning

Under uppsatsens gång har det dykt upp fler frågor som vore intressanta för vidare forskning, men också delar som av tid-och utrymmesskäl inte fått plats i denna studie, men som vore bra att veta mer om.

I kapitel 1.4 *Avgränsningar* lyfte jag att jag utgår från verksamheter som själva benämner sig som textilarkiv, samt ett par problem med detta. Det vore av intresse att bredda undersökningen och kartlägga fler verksamheter som arbetar med bevarandet av textilt kulturarv i arkiv. Det vore också av intresse att rikta blicken utåt mot andra fält inom ABM-sektorn som det saknas kunskap om, som andra slags föremålsarkiv.

I frågan om hur dessa arkivverksamheter ser sig i gränslandet mellan arkiv och museum uppkom frågan om när en verksamhet blir ett arkiv. En tanke jag hade var att undersöka institutionerna genom institutionell teori, för att ytterligare precisera och kartlägga dessa verksamheter inom arkivväsendet. Det vore av intresse att klargöra när en verksamhet kan klassas som ett arkiv. Finns det några specifika kriterier att leva upp till för att klassas som ett arkiv, om nu föremålens vara eller icke-vara räknas bort från ekvationen?

Till en början tänkte jag också studera bevarandet av immateriellt textilt kulturarv – såsom bevarandet och traderingen av kunskap och tekniker. Jag insåg ganska snabbt att det skulle bli ett för omfattande ämne som skulle kräva andra teorier och andra slags institutioner för att få svar på mina frågor. Detta valde jag därför bort, men det vore intressant att se om arkiv som arbetar med bevarandet av textilt kulturarv också arbetar med immateriellt kulturarv.

En grundlig studie behövs också gällande föremål i arkiv och dess påverkan på proveniensprincipen. Min studie indikerar att föremål i arkiv innebär att arkiven frångår proveniensprincipen för en återgång till pertinensprincipen. Också Myrdals studie av föremål i folkrörelsearkiv (2009) visade att arkiven frångick proveniensprincipen gällande föremål. Är det en slump att båda studier undersökt arkiv där detta är fallet, eller visar det på en större trend?

Slutligen reflekterar jag över att ingen av de studerade verksamheterna bevarar dagens textila kulturarv. Vilka bevarar de textilier som skapas idag, och vad väljer man att bevara från idag? Bevaras något på textilutbildningar och tillskärarakademier? Vad kommer att bli dagens textila kulturarv?

8 Litteraturförteckning

- Andersson, B. (2001). *Som man frågar får man svar: en introduktion i intervju- och enkätteknik*. [Ny utg.] Stockholm: Prisma
- Antikvarisk-topografiska arkivet (2005). *Arkivbestånd och sökmedel i ATA, Antikvarisk-topografiska arkivet hos Riksantikvarieämbetet*. Reviderad version 2005 Stockholm: ATA.
- Arkivutredningen (2019). *Häriifrån till evigheten: En långsiktig arkivpolitik för förvaltning och kulturarv* (SOU 2019:58). Stockholm: Kulturdepartementet.
- Boman, M. (2018). Leverans av arkivmaterial. I: Hagström Charlotte & Ketola, Anna, red. *Enskilda arkiv*. Lund: Studentlitteratur, ss. 71-87.
- Buckland, M. K. (1997). What is a "document"? *Journal of the American Society for Information Science*, 48(9), 804–809. doi:[10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199709\)48:9<804::AID-ASI5>3.0.CO;2-V](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199709)48:9<804::AID-ASI5>3.0.CO;2-V).
- Clarke, R. (2009). Preservation of Mixed-Format Archival Collections: A Case Study of the Ann Getty Fashion Collection at the Fashion Institute of Design and Merchandising. *The American Archivist*, 72(1), 185–196. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/40294602>.
- Cook, T. (2001). Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts. *Archival Science*, 1(1), 3–24. doi:[10.1007/BF02435636](https://doi.org/10.1007/BF02435636).
- Cook, Terry (2005). Macroappraisal in theory and practice: Origins, Characteristics and Implementation in Canada, 1950-2000. *Archival Science*, 5(2), 101-161. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.1007/s10502-005-9010-2>
- Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning.
- Edquist, S. (2019). *Att spara eller inte spara: de svenska arkiven och kulturarvet 1970-2010*. Uppsala universitet, Institutionen för ABM.
- Edquist, S. (2021). Kulturarv, allt för mycket kulturarv? I: Jarnkvist, Karin & Nordbäck, Carola. *Kritiska studier av kulturarv och museala praktiker: en tvärvetenskaplig mötesplats*. Sundsvall: Mittuniversitetet, ss. 16-24.
- Eivergård, M. & Lundström, C. (2007). Samlarna och samlingarna. Om kulturarvets fält och dess hierarkier. *RIG - Kulturhistorisk tidskrift*, Vol. 90, Nr. 3, 129-137.
- Ekqvist, E. (2012). *En bakgrund till Svensk-Finlands textilarkiv: En etnologisk analys av organisationsfältet kring och ideologier bakom hemslöjdsinsamlingen i Finlands svenskbygder omkring 1900-1939*. Pro-

gradu avhandling, Nordisk etnologi. Åbo Akademi.
<https://docplayer.se/10094125-En-bakgrund-till-svensk-finlands-textilarkiv.html> (finner ingen permanent länk).

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer I: Göran, A. & Svensson, P. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber, ss. 34-55.

Estham, I. (1987). Konservera för framtiden. *Kulturminnesvård*, 5-6, 21-22.
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-6764>

Falk Draier, K. & Skaar, I (2012). I: Våga välja! Åt vem sparar vi och varför? I: Christensson, Pia & Overland, Viveka (red.) *Textilkonservering: att vårda ett kulturarv*. Uddevalla: Bohusläns museums förlag. Inledande text utan sidnumrering.

Forsberg, A. M. & Sennefelt, K. (2014). Fråga med föremålen. I: Forsberg, Anna Maria & Sennefelt, Karin (red.). *Fråga föremålen: handbok till historiska studier av materiell kultur*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 9-34.

Geijer, A. (1950). Pietas' textilkonservering. *Fornvännen, Journal of swedish antiquarian research*. 48-52.
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1950_048

Gibbs, G. (2018). *Analyzing qualitative data*. Second edition. Los Angeles: Sage Publications Ltd.

Hemslöjden (u.å). *Hemslöjden under drygt 100 år*. <https://hemslojden.org/om-hemslojden/hemslojd-drygt-100-ar/> [2023-04-28].

Hemslöjden i Skåne (2022). *Retro - ur arkivet*. <https://hemslojdeniskane.se/retro-ur-arkivet/> [2023-05-10].

Hunt, C. (2014). Worn clothes and textiles as archives of memory. *Critical Studies in Fashion & Beauty*, 5(2), 207–232. doi:10.1386/csfb.5.2.207_1

Hänström, K. (2007) Autenticitet i en digital värld: långsiktetsbevarande av allmänna handlingar. *Human IT* 9(1): 67–109. <https://humanit.hb.se/article/view/112>

Jarnkvist, K. & Nordbäck, C. (2021). Inledningskapitel. I: *Kritiska studier av kulturarv och museala praktiker: en tvärvetenskaplig mötesplats*. Sundsvall: Mittuniversitetet, ss. 3-15.

Lindén, T. (2022). *Variation och Nyskapande: Flamskvävnader Malmöhus läns hemslöjdsförening 1960-1975*. Kandidatuppsats, textilvetenskap inom Konstvetenskapliga institutionen. Uppsala universitet.

Lundahl, G. (1999). Form att forska i. I: Hemslöjd och konstnärligt utvecklingsarbete. I: Lundahl, G. (red.). *Den vackra nyttan: om hemslöjd i*

- Sverige. Hedemora: Gidlund i samarbete med Riksbankens jubileumsfond, ss. 149- 176.
- Lundahl, G. (red.) (1999). *Den vackra nyttan: om hemslöjd i Sverige*. Hedemora: Gidlund i samarbete med Riksbankens jubileumsfond.
- Mahmood, Q. (2012). Kulturarv, vems kulturarv? I: Fredengren, Christina, Jensen, Ola W. & Wall, Åsa (red.) *I valet och kvalet: grundläggande frågor kring värdering och urval av kulturarv*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet, ss. 67-74.
- Markelius, M. & Tetteris, K. (2014). På spaning efter tyglappar och försvunna skor. I: Forssberg, Anna Maria & Sennefelt, Karin (red.). *Fråga föremålen: handbok till historiska studier av materiell kultur*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 53-7.
- Martha (u.å). *Om oss*. <https://www.martha.fi/om-oss> [2023-04-29].
- Mattsson, G. (1999). Hemslöjdens samlingar. I: Hemslöjd och konstnärligt utvecklingsarbete. I: Lundahl, G. (red.). *Den vackra nyttan: om hemslöjd i Sverige*. Hedemora: Gidlund i samarbete med Riksbankens jubileumsfond, ss. 267-291.
- McKemmish, S. (2001). Placing records continuum theory and practice. *Archival Science*, 1(4), 333–359. doi:10.1007/BF02438901.
- McKemmish, S. (2017). Recordkeeping in the Continuum. I: Gilliland, Anne J., McKemmish, Sue & Lau, Andrew J. (red.) *Research in the archival multiverse*. Clayton, Victoria: Monash University Publishing, ss. 122-159.
- Myrdal, K. (2009). *Föremål på folkrörelsearkiv: En studie om föremålshantering*. Kandidatuppsats, Institutionen för informationsteknologi och medier. Mittuniversitetet. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-9591>
- Nationalencyklopedin (u.å). *Kulturarv*. <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/kulturarv> [2023-05-10].
- Nessow, J. & Olsson, M. (2021). *Utanför boxen: Om arkivariers syn på föremål i kommunarkiv*. Masteruppsats, arkivvetenskap inom ABM-masterprogrammet. Lunds universitet.
- Nilzén, Nils (2006). Personarkiv – vad är det och till vilken nytta? I: Abukhanfusa, Kerstin (red.) *Liv i eftervärldens spegel: om arkiv och samlingar efter personer*. Stockholm: Riksarkivet, ss. 19-24.
- Palmsköld, A. (2007). *Textila tolkningar: om hängkläden, drättar, lister och takdukar*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Palmsköld, A. (2016). Craft, Crochet and Heritage. I: Palmsköld, Anneli, Rosenqvist, Johanna & Almevik, Gunnar (red.) *Crafting cultural heritage*.

- Gothenburg: University of Gothenburg, Department of Conservation, ss.13-29.
- Palmsköld, A. (2017). Den omoraliska virkningen. I: Jönsson, Lars-Eric (red.) (2017). *Politiska projekt, osäkra kulturarv*. Lund: Lunds universitet, ss. 23-56.
- Palmsköld, A. (2018) *Emma Carolina Helena (Lilli) Zickerman*, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon. www.skbl.se/sv/artikel/LilliZickerman, [2023-05-24].
- Riksantikvarieämbetet (2017). *Tema textil*. <https://www.raa.se/hitta-information/arkiv-och-bibliotek/ur-vara-samlingar/tema-textil/> [2023-05-18]
- Riksantikvarieämbetet (2022). *Besök oss under Kulturnatten i Stockholm*. <https://www.raa.se/2022/04/besok-oss-under-kulturnatten-i-stockholm/> [2023-04-29].
- Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Antikvarisk-topografiska arkivet (1995). *Arkivbestånd och sökmedel i ATA: Antikvarisk-topografiska arkivet hos Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer*. 1. uppl. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Rydén, R. (2013). *Hur ska nutiden bevaras? Svensk bevarande- och gallringspolicy i komparativ belysning*. Manus till Arkiv, samhälle och forskning.
- SFS 1949:105. *Tryckfrihetsförordningen*. Justitiedepartementet L6.
- SFS 1990:782. *Arkivlag*. Kulturdepartementet.
- SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Justitiedepartementet L6.
- Svensson, P. & Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran, A. & Svensson, P. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber, ss. 17–34.
- Ulväng, M. (2014). Textilbadet – kläder och konsumtion. I: Forssberg, Anna Maria & Sennefelt, Karin (red.). *Fråga föremålen: handbok till historiska studier av materiell kultur*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur, ss. 91–110.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Welander, L. (2006). Personarkiven – där allt kan finnas. I: Abukhanfusa, Kerstin (red.) *Liv i eftervärldens spegel: om arkiv och samlingar efter personer*. Stockholm: Riksarkivet ss. 25–34.

- Wiberg, L. (2012) *Proveniensprincipen i den verksamhetsbaserade arkivredovisningen*. Masteruppsats, Arkivvetenskap. Uppsala universitet.
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-176763>
- Wikipedia (2020). *Pietas (textilateljé)*.
[https://sv.wikipedia.org/wiki/Pietas_\(textilateljé\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Pietas_(textilateljé)) [2023-04-29].
- Wikipedia (2021). *Finlands svenska Marthaförbund*.
https://sv.wikipedia.org/wiki/Finlands_svenska_Marthaförbund [2023-04-29].
- Ågren, K. (1999). I Hemslöjdens hus. I: Lundahl, G. (red.). *Den vackra nyttan: om hemslöjd i Sverige*. Hedemora: Gidlund i samarbete med Riksbankens jubileumsfond, ss. 47-70.

8.1 Referenser till bilagor

- Antfolk, S. (u.å). *mt4122*. [Fotografi] Tillgänglig: Databas.
https://abo.finna.fi/Record/spegeln-cultura.etnpic2_mt4122?sid=2991957477
[2023-06-03].
- Bergman. (u.å). *mt3957*. [Fotografi] Tillgänglig: Databas.
https://abo.finna.fi/Record/spegeln-cultura.etnpic2_mt3957?sid=2991959562
[2023-06-03].
- Kjellberg, W (u.å). *mt168*: [Fotografi] Tillgänglig: Databas.
https://abo.finna.fi/Record/spegeln-cultura.etnpic2_mt168?sid=2991963501
[2023-06-03].
- Kjellberg, W. (u.å). *mt166*: [Fotografi] Tillgänglig: Databas.
https://abo.finna.fi/Record/spegeln-cultura.etnpic2_mt166?sid=2991962778
[2023-06-03].
- Riksantikvarieämbetet (2017). *Tema textil*. <https://www.raa.se/hitta-information/arkiv-och-bibliotek/ur-vara-samlingar/tema-textil/> [2023-05-18]
- Skånes Hemslöjdsförbund (2021). Verksamhetsberättelse 2021. (Fick denna skickade per mail från Hemslöjden i Skåne)
- Skånes Hemslöjdsförbund (2022). Verksamhetsberättelse 2022. (Fick denna skickade per mail från Hemslöjden i Skåne)
- Westerman, K. (u.å). *mt3015*: [Fotografi] Tillgänglig: Databas.
https://abo.finna.fi/Record/spegeln-cultura.etnpic2_mt3015?sid=2991961173
[2023-06-03].

9 Bilagor

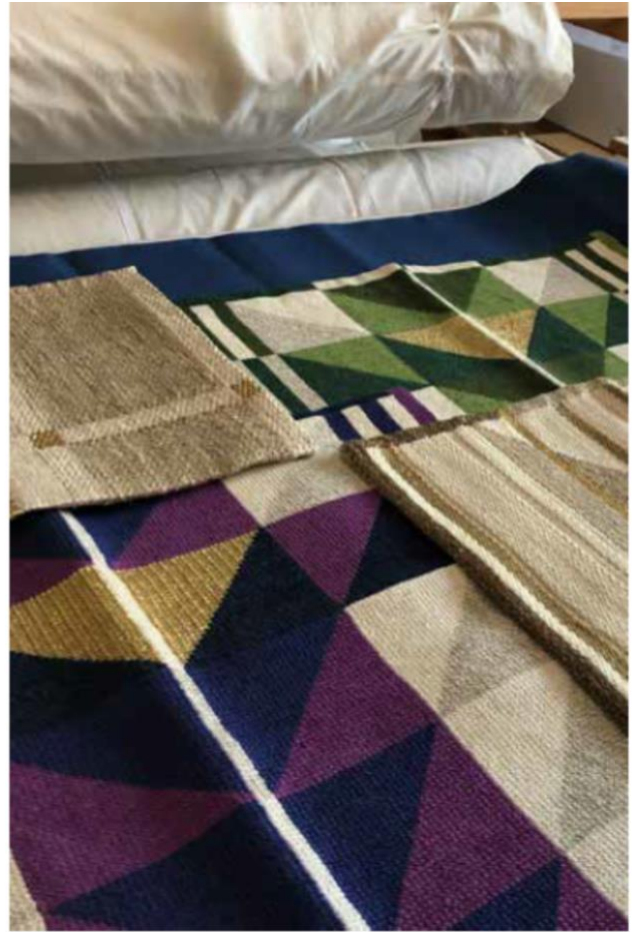
9.1 Bilder Hemslöjden i Skåne



Bild 1 från Hemslöjden i Skåne (2022). *Verksamhetsberättelse*. Dragskåp till arkivmaterial.

Bild 2 från Hemslöjden i Skåne (2022). *Verksamhetsberättelse*. Yllebroderi i arkivet.

Bild 3 från Hemslöjden i Skåne (2021). *Verksamhetsberättelse*. Textilier på rullsystem.



Samtliga bilder från Hemslöjden i Skåne (2022). *Verksamhetsberättelse.*

RETRO - ur arkivet, utvalda textilier från 60-talet, 26 mars - 14 maj
Välkommen till 1969. Kanske är det mänlandningen på TV:n och The
Supremes som snurrar i vinylspelaren? På golvet ligger en matta broderad
i tvistsöm formgiven av Kerstin Mauritzson och på väggen hänger textilen
Rymdterapi och i fåtöljerna ligger tidstypiska kuddar i linnestoff.

Retro - ur arkivet var en utställning med utvalda textilier ur Stiftelsen Skånsk
hemslöjd vars arkiv numera är inhyst på Hemslöjden i Landskrona. Textilier
som visades var främst kuddar och bonader i flamsk och tvistsöm, men även
väskor och en knypplad väggbonad. Formgivare som var representerade på
utställningen var: Kerstin Mauritzson, Gunilla Fleming, Mona Carbe, Viola
Vesterberg och Brita Langvad. Utställningen invigdes av Kerstin Mauritzson.
Butiken tog fram några utvalda mönstersatser till linnestoff, komponerade av
Kerstin Mauritzson, som såldes under utställningsperioden.



Bild från Hemslöjden i Skåne (2022). *Verksamhetsberättelse*. Foto från utställningen *Retro - ur arkivet*, 2022.

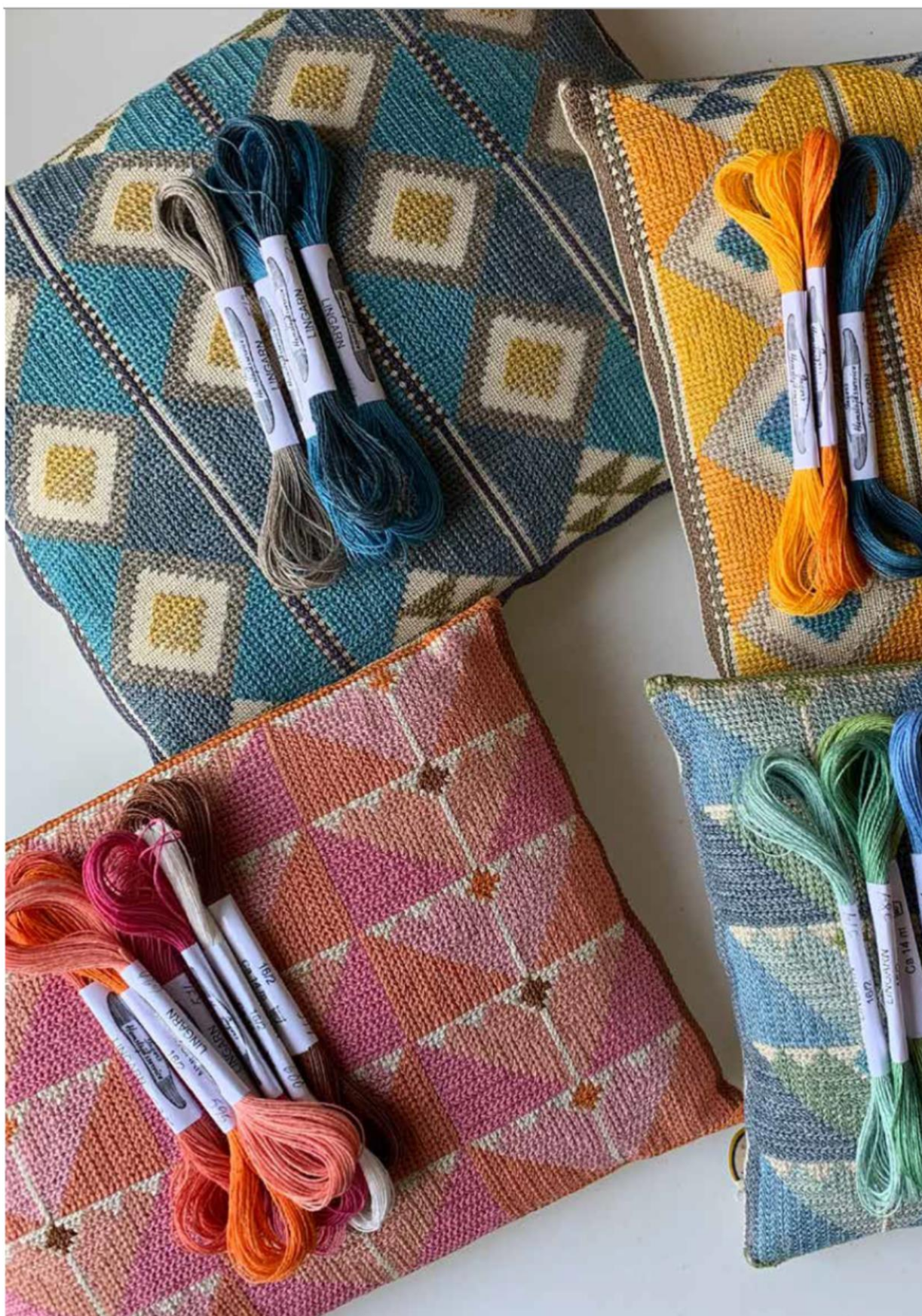


Bild från Hemslöjden i Skåne (2022). *Verksamhetsberättelse*. Tvistsömmar som plockades fram till utställningen *Retro - ur arkivet 2022*, och som samtidigt såldes som materialet i hemslöjdsbutiken i Landskrona.

9.2 Bilder Svensk-Finlands textilarkiv



mt4122: upplimmat tygprov rutigt i rött, grönt, rosa och orange. Korsnäs. I Aa 37. Sofia Antfolk, född 1847, Korsnäs. I Aa 37. Sofia Antfolk, född 1847, vävt 1887. Fälltäcke. Ur Gretel Dahlbergs samling. I Aa 37. Sofia Antfolk, född 1847, vävt 1887. Fälltäcke. Ur Gretel Dahlbergs samling. Sofia Antfolk, född 1847, vävt 1887. Fälltäcke. Ur Gretel Dahlbergs samling. Fälltäcke. Ur Gretel Dahlbergs samling. Ur Gretel Dahlbergs samling.

 Bild
Sofia Antfolk

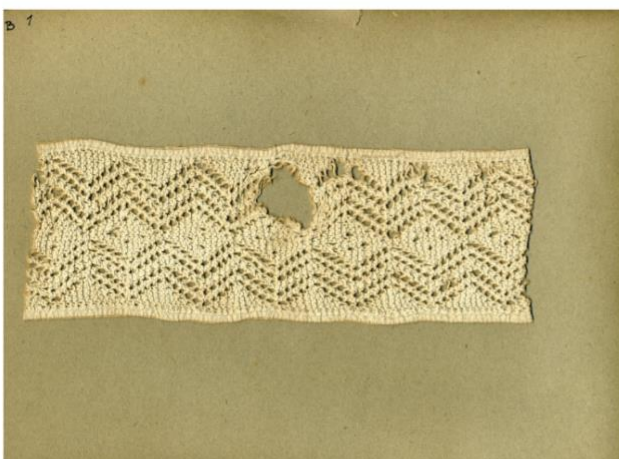
upplimmat tygprov rutigt i rött, grönt, rosa och orange. Korsnäs. I Aa 37. Sofia Antfolk, född 1847, vävt 1887. Fälltäcke. Ur Gretel Dahlbergs samling.



mt3957: upplimmade tygprov (ca 57st) i brunt, blått, grönt, rött, vitt, gult, svart och grått. Korpo. I B 17 Korpo. I B 17. se färgdias. Sannolikt från Kökar. Mönster. 1 tr i nockan. 2 tr i nockan. Nockor från I B 17. se färgdias. Sannolikt från Kökar. Mönster. 1 tr i nockan. 2 tr i nockan. Nockor från rya. Sannolikt från Kökar. Mönster. 1 tr i nockan. 2 tr i nockan. Nockor från rya. Mönster. 1 tr i nockan. 2 tr i nockan. Nockor från rya. Nockor från rya.

 Bild
Bergman

upplimmade tygprov (ca 57st) i brunt, blått, grönt, rött, vitt, gult, svart och grått. Korpo. I B 17. se färgdias. Sannolikt från Kökar. Mönster. 1 tr i nockan. 2 tr i nockan. Nockor från rya.



mt3015: Upplimmat stickprov i vitt. Närpes, IV B 1 Närpes, IV B 1

 Bild
Kristina Westerman

Upplimmat stickprov i vitt. Närpes, IV B 1

Bild 1 Antfolk, S. mt4122. Tygprov.

Bild 2 Bergman. mt3957. Tygprov.

Bild 3 Westerman, K. mt3015. Tygprov.

Bilder tagna från söktjänsten Alma. Åbo Akademis arkivsamlingarsamlingar - Cultura.

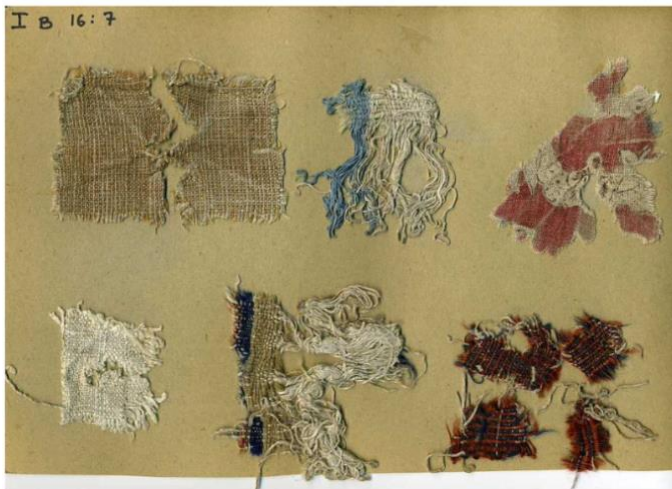


mt166: 12 nockor från lapprya. Varierande färg och storlek. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:3
Varierande färg och storlek. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:3
Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:3
Nagu, I B 16:3

 Image
 Wivi Kjellberg

12 nockor från lapprya. Varierande färg och storlek. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:3

För mer information, kontakta Cultura. <https://www.abo.fi/en>
 MORE ▼



mt170: 8 nockor från lapprya. Varierande storlekar, färger, kavlitet och mönster. Upplimmade tygprov. Nagu, Varierande storlekar, färger, kavlitet och mönster. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:7.
Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:7.
Nagu, I B 16:7.

 Image
 Wivi Kjellberg

8 nockor från lapprya. Varierande storlekar, färger, kavlitet och mönster. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:7.

För mer information, kontakta Cultura. <https://www.abo.fi/en>
 MORE ▼



mt168: 11 nockor från lapprya. Varierande färg och storlek. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:5
Varierande färg och storlek. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:5
Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:5
Nagu, I B 16:5

 Image
 Wivi Kjellberg

11 nockor från lapprya. Varierande färg och storlek. Upplimmade tygprov. Nagu, I B 16:5

För mer information, kontakta Cultura. <https://www.abo.fi/en> akademikeriv
 MORE ▼

Subjects

rya ▼
 lapprya ▼
 nock ▼

Bild 1 Kjellberg, W. mt166. Prover från lapprya.
 Bild 2 Kjellberg, W. mt170. Prover från lapprya.
 Bild 3 Kjellberg, W. mt 168. Prover från lapprya.

Bilder tagna från söktjänsten Alma. *Åbo Akademis arkivsamlingsarsamlingar - Cultura.*

9.3 Bilder Antikvarisk-topografiska arkivet



Konservingsrapport, PIETAS. Sturekläderna före konservering. Riksantikvarieämbetets arkiv/ ATA



Kormatta komponerad för Älvestads kyrka. Akvarell av Märta Gahn, 1940-talet. Riksantikvarieämbetets arkiv /ATA
Foto: Lars Kennerstedt (CC BY)

Bilder tagna från Riksantikvarieämbetet (2017).



Akvareller av Märta Gahn, 1930-talet. Riksantikvarieämbetets arkiv /ATA

Foto: Lars Kennerstedt (CC BY)

Bild tagen från Riksantikvarieämbetet (2017).

9.4 Intervjuguide

Nedan följer intervjuguiden som användes till Hemslöjden i Skåne. De två andra intervjuguiderna har liknande struktur, men något färre frågor. Detta då jag visste minst om arkivet hos Hemslöjden i Skåne och var intresserad av hur de byggt upp sitt arkiv, då de inte är en arkivverksamhet i övrigt.

Inledande

- Syftet med min studie
- Varför jag vill intervjua just dem till studien
- Fakta om intervjun. Förväntad längd, tillåtelse att spela in etc.

Spela in

Presentation av informanterna

Hur länge har du arbetat på Hemslöjden, och med vad?

Hur har du arbetat med arkivet?

Definitioner av begreppet arkiv

Begreppet arkiv har flera innebörder. Det kan stå för själva byggnaden eller lokalen i vilken en arkivinstitution finns, det kan också förstås som en arkivinstitution – såsom Riksarkivet eller Arbetarrörelsens arkiv. Men det kan också vara – vilket är det jag undersöker i förhållande till er – ett arkiv i betydelsen ett bestånd eller samling av handlingar. Jag vill gärna veta lite hur ni ser på vad ni gör här som arkiv. Så, till första frågan -

Varför benämns samlingen och det ni arbetar med här som arkiv?

Ser ni någon skillnad på en föremålssamling vid till exempel ett museum och ett arkiv?

Använder ni något visst begrepp för att beskriva vad ni har i arkivet i helhet?
(Exempelvis dokument, objekt, handlingar, arkivalier...)

Fakta om arkivet

Varför skapade ni arkivet?

- Hur fick ni idén till att skapa just ett arkiv?

När skapade ni arkivet?

- Hur förvarades, eller bevarades, materialet innan dess?

Hur stort är arkivet?

- Hur många objekt har ni i det på ett ungefär?
- Mellan vilka tidsperioder sträcker sig materialet i arkivet?

Uppbyggnad av arkivet

Kan ni berätta hur processen med att skapa arkivet gick till?

Undersökte ni hur någon annan verksamhet arbetat med arkiv? *(Exempelvis andra arkiv, Museer, Hemslöjdsföreningar...)*

Fanns det någon information ni kunde ta del av för att stödja er i processen?
(*Exempelvis skriftliga källor, handböcker, kunskap från någon med erfarenhet.*)

Upplevde ni att det fanns tillräckligt med information att ta del av som passade för er verksamhet och era mål?

- Hade ni uppskattat någon annan information? Var det något särskilt som saknades?

Hade ni som arbetade med uppbyggnaden av arkivet erfarenhet av arkiv sedan tidigare?

- På vilket sätt påverkade det processen?
- Tog ni hjälp av någon externt för att skapa arkivet?

Fanns det några utmaningar i skapandet av arkivet?

Ser ni några problem eller eventuella risker med hur arkivet ser ut idag?

Finns det något ni skulle vilja utveckla?

Är det något ni hade gjort annorlunda om ni fick göra om det med den kunskap ni har idag?

Materialiet

Vilka typer av material förvaras i arkivet?

Bevaras något material med koppling till er kursverksamhet i arkivet? Finns det nedtecknat vad som lärs ut på kurser, olika tekniker etc?

Vad kommer materialet i arkivet från?

- Donerats eller deponerats?
- När fått detta material?

Arbetar ni med insamling i dagsläget, eller tar emot något nytt material till arkivet?

Bevarande

Finns det några krav på er gällande bevarande av materialet och i så fall varifrån?

- Gäller detta något eller några särskilda material?

Är det någon som utför tillsyn på hur objekten hanteras eller att bevarandet sker?

Varför anser ni att materialet i arkivet är viktigt att bevara?

Hur bedömer ni vad ni ska bevaras i arkivet? Finns det några urvalskriterier ni använder er av?

- Vad baseras dessa på?

Finns det material ni förvarar här på Hemslöjden, men som inte går till arkivet?

- Varför bevaras detta inte i arkivet?

- Hade ni velat bevara det i arkivet?
- Hur bevaras, eller förvaras denna typ av material?

Finns det material ni skapar eller förvarar här som ni bedömer *inte* behöver bevaras?

- Vad kan det vara?
- Varför anser ni att det inte behöver bevaras?
- Vad gör ni med materialet ni inte sparar här?

Den fysiska förvaringen

Förvaras materialet efter någon särskild struktur? Till exempel utefter materialkategori, teknik, årtal, proveniens etc?

- Varför tog ni det beslutet?

Skiljer ni på saker som "hör samman" (t.ex. skiss, mönster, tygprov och färdig textil rörande samma verk) till olika materialkategorier, eller förvaras dessa tillsammans?

- Varför tog ni det beslutet?
- Om materialet skiljs åt, hur hittar ni de saker som hör samman?

Har ni tillgång till en konservator?

Anser ni att materialet i nuläget förvaras på ett bra sätt för att förhindra nedbrytning, skadedjur etc?

Har ni några medel för bevarande? Vad kommer i sådant fall detta från?

Hur mycket resurser har ni lagt ner på arkivet i form av tid och anställningar?

Om ni vill dela - hur mycket resurser har ni lagt ner på arkivet rent ekonomiskt?

Information om föremålen

Hur hittar ni bland objekten? Är de förtecknade på något sätt?

Vad finns det för skriftlig information om objekten i förteckningen?

Följer förteckningen någon viss struktur?

Är de förtecknade analogt, digitalt eller båda delar?

Finns det någon digital databas?

- Är den tillgänglig för er eller för allmänheten?

Vad är det lättaste sättet att hitta ett specifikt föremål om någon ber om det?

Användande och påverkan på verksamheten

Används materialet i arkivet av er själva inom verksamheten? Hur i sådant fall?

- Används arkivmaterial i kurser, utställningar?

Används arkivet av andra än er som jobbar här?

- Av vilka?
- På vilket sätt används materialet? Till vad?

Hur går det till när någon vill ta del av något i arkivet?

Har ni någon form av material som tas fram extra ofta?

Hur påverkar arkivet verksamheten i övrigt?

Avslutande

Vad kan ni se för styrkor med att arbeta med arkivet? (*Exempelvis för materialet eller verksamheten*)

Finns det några utmaningar med att arbeta med arkivet?

Är det något övrigt ni vill ta upp, eller som ni tycker att jag missat?

Information om anonymisering